

UNIVERSITETET I BERGEN

INSTITUTT FOR ADMINISTRASJON OG ORGANISASJONSVITENSKAP

Deliberasjon og retorikk i klimadiskursen i Europaparlamentet

Masteroppgave i Administrasjon og Organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen.

Juni, 2009

Vebjørn Roald

Sammendrag

Denne studien tar sikte på å analysere tre debatter i Europaparlamentet, som fant sted i perioden 1992-2007, med klimapolitikk som tema. Arbeidet tar utgangspunkt i to teoretiske perspektiver: et *deliberativt* og et *retorisk*. Det deliberative perspektivet vektlegger ulike kvalitative vurderinger, men den resonnerende argumentasjonen står sentralt. Det er tatt i bruk en metode kalt "Discourse Quality Index" (DQI) for å undersøke deliberativ kvalitet. Det andre perspektivet bygger på Aristoteles' fremheving av logos, etos og patos (fornuft, troverdighet og følelser). Fokuset i denne studien har vært på patos, hvor en stiller spørsmål ved hvilke *følelser* som kommer frem i de tre debattene. Det er her benyttet en metode kalt "Tekstuell Følelsesindeks" (TFI), som kvantitativt "teller" hvilke og hvor mange følelser som kommer frem i tekst. En av hensiktene er å kunne si noe om hvorvidt følelser kan ha en merkbar positiv eller negativ effekt på det fornuftsbaserte deliberative idealet.

Resultatene viser ulike tendenser. For det første viser resultatene fra DQI at innleggene argumenterer i relativt stor grad for de beslutningsforslagene som fremmes. Dette er altså hovedsakelig debatter tuftet på logisk konsistente argumenter. Kanskje enda viktigere: det viste seg at debattene i mindre grad enn forventet var *dialogiske*. I stedet for å kunne karakteriseres som et sted for utveksling av argumenter og synspunkter kan innleggene snarere betegnes som *offentliggjøring av standpunkt*, noe som i liten grad samsvarer med et deliberativt ideal. TFI viste at tre "følelsestriggere" (se kapittel 5) utmerket seg når det gjaldt klimapolitikken: frykt, håp og skuffelse. Følelsestriggerne var imidlertid relativt "svake", sammenliknet med hvordan patos kan fremstå i andre sammenhenger, og har her ikke hatt en merkbar negativ effekt på det fornuftsbaserte deliberative idealet.

TFI har vært en eksplorerende metode. Dette innebærer at også metoden er blitt diskutert analytisk. TFI har slik den er brukt her noen svakheter, f. eks ved at den ikke sier noe om hvilken intensjon en representant har ved et debattinnlegg, eller hvilken reaksjon følelsestriggerne har på et publikum. Det mest interessante ved metoden slik den er brukt her er at den får frem *hvilke* følelsestriggere debatten er preget av.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven er en tøff, men lærerik prosess. Det er i mitt tilfelle flere personer som har bidratt positivt for denne prosessen, og som fortjener en stor takk.

Først og fremst en stor takk til ”gjengen” på seminargruppen ”Europeisering og demokrati”. Dette gjelder spesielt min veileder Linda Sangolt (Høst-08/Vår-09), bi-veileder Lars Blichner (Høst-08/Vår-09) og medstudent Jørgen Ingebrigtsen, som alle har kommet med verdifulle innspill gjennom denne prosessen. Brorparten av veiledningen har skjedd i denne seminargruppen. Dette har vært en inspirerende og fruktbar arbeidsmetode.

En stor takk til mine foreldre, Jan og Lisbeth, samt min bror Torkel. Dere har gitt meg støtte og oppmuntring gjennom hele prosessen. Det er jeg svært takknemlig for.

Takk til de herlige menneskene på Sofie Lindstrøms hus som har holdt ut sammen med meg. Dere har alle gjort de mange timene tilbrakt på lesesalen til et trivelig sosialt sted å være. Isak – neste gang oppdager jeg liberalisme før deg.

Innhold

Sammendrag	2
Forord.....	3
Forkortelser	7
1.0 Innledning	9
1.1 Tema	9
1.2 Klimaproblematikken og EUs håndtering	12
1.2.1 Klimaproblematikken	13
1.2.2 EUs håndtering av klimaproblematikken.....	14
1.3 Europaparlamentet	15
1.3.1 Historisk utvikling	15
1.3.2 EPs Funksjoner	16
1.3.3 Forretningsorden og debatter	18
1.4 Debattene: tema og kontekst.....	19
1.5 Oversikt over oppgaven	23
2.0 Teori.....	24
2.1 Deliberasjon og deliberativt demokrati.....	24
2.1.1 Kommunikativ handling	24
2.1.2 Deliberasjon som basis for demokratisk legitimitet.....	25
2.1.3 Kritiske perspektiver på deliberativt demokrati.....	28
2.2 Retorikk og følelser.....	29
2.2.1 Retorikk.....	30
2.2.2 Patos.....	32
2.3 Oppsummering.....	35
3.0 Metodisk tilnærming.....	36
3.1 Avgrensning og innsamling av empirisk grunnlag	36
3.2 Kvantitativ innholdsanalyse som metode	38

3.2.1 Reliabilitet og validitet.....	39
3.3 Utformingen av variabler.....	40
3.4 Vilkår for generalisering.....	41
3.5 Oppsummering.....	41
4.0 Deliberasjon i Europaparlamentet.....	42
4.1 Deliberative Quality Index.....	43
4.2 Andre undersøkelser og kritiske innspill.....	50
4.3 Gjennomføring av kodingen og metodiske utfordringer.....	52
4.4 Resultater.....	55
4.5 Deliberasjon i Europaparlamentet.....	58
4.5.1 Funn og hypoteser.....	58
4.5.2 Utvikling av deliberativ kvalitet.....	61
4.5.3 EP som deliberativ arena og mangelen på utveksling.....	61
4.6 Oppsummering.....	65
5.0 ”Logisk patos”- en deliberativ kombinasjon?.....	66
5.1 Tidligere forskning.....	67
5.2 En Tekstuell Følelsesindeks (TFI).....	68
5.2.1 Studieobjektet.....	68
5.2.2 Følelsestriggere.....	70
5.2.3 Hvilke følelser er relevante?.....	72
5.3 Resultater fra TFI.....	77
5.4 Følelsers rolle i klimadiskursen.....	78
5.4.1: Følelser og (u)enighet i klimadiskursen.....	78
5.4.2 Logisk patos?.....	79
5.4.3 Følelser og deliberasjon.....	82

5.5 Kritiske merknader til TFI	83
5.6 Oppsummering.....	84
6.0 Konklusjoner.....	85
6.1 Videre forskning	87
7.0 Litteratur	89
Vedlegg 1	94
Vedlegg 2	96
Vedlegg 3	97

Forkortelser

Institusjoner

EF	Det Europeiske Fellesskap
EP	Europaparlamentet
EU	Den Europeiske Union
Kommisjonen	Europakommisjonen
Rådet	Unionsrådet

Partigrupper

ALDE	Alliance of Liberals and Democrats in Europe
ELDR	The European Liberal Democrat and Reform Party
G-EFA	Group of the Greens/European Free Alliance
GUE/NGL	Confederal Group of the European United Left – Nordic Green Left
ID	Independence/Democracy Group
PES	Group of the Party of European Socialists
PPE-DE	Group of the European People's Party (Christian Democrats) and European Democrats
S	Socialist Group of the European Parliament (1992)
UEN	Union for Europe of the Nations Group
V	The Green Group in the European Parliament (1992)

Andre forkortelser

DQI	Discourse Quality Index
EU ETS	Emission Trading Scheme
MEP	Member of the European Parliament
TFI	Tekstuell Følelsesindeks
EU ETS	European Union Emission Trading Scheme

”Politikken bør være mest mulig rasjonell. (...) Både Platon og Aristoteles definerer mennesket som et «rasjonelt og sosialt dyr», på gresk zoon politikon. Det rasjonelle er vår evne til å grunngi handlinger. Dette er uhyre aktuelt i dag fordi vi trues av en irrasjonell offentlig debatt hvor følelser og makt overtar for argumentasjonen. Det er nifst hvor lite folk flest gjennomskuer av dagens uhyre dårlige politiske diskusjoner. Det er sjelden konklusjonene følger fra premisser og i norsk politikk er det en grusom tendens til å blande normative utsagn med faktiske. Man «føler» ditt og datt — det er ufyselig å høre en politiker som føler noe. Følelser er uinteressante i politikken og hører til nød hjemme i privatsfæren. (...)” (Janne Haaland Matlary, Morgenbladet, 03.08.07: 20-21)

1.0 Innledning

1.1 Tema

Hvilken rolle bør følelser ha i politisk argumentasjon? Er følelser alltid irrasjonelle og derfor lite holdbare som politiske premisser for handling? Har Janne H. Matlary (se ovenfor) rett i at følelser er uinteressante i politikken?

Denne studien studerer deliberasjon og følelser i en spesifikk politisk kontekst. Undersøkelsen har som formål å belyse hvordan samspillet mellom følelser og rasjonalitet kommer til uttrykk i politiske debatter, og den spør hvilken funksjon følelser kan ha i politiske debatter. Konkret skal studien analysere tre debatter i Europaparlamentet som alle er relatert til klimaproblematikken. Disse skal analyseres med utgangspunkt i to teoretiske perspektiver: et deliberativt og et retorisk. Studien kan betegnes som eksplorerende. Dette betyr at tilnærmingen er utprøvende, og at perspektivet som anlegges i liten grad har vært brukt tidligere (Grønmo, 2004: 86). For denne undersøkelsen innebærer dette at både teoretiske, empiriske og metodiske faktorer blir gjenstand for analytisk diskusjon.

Det teoretiske perspektivet er todelt. For det første er det lagt til grunn et fokus på deliberasjon. Dette fokuset medfører at begrepet ”deliberativt demokrati” blir sentralt. Deliberativt demokrati innebærer kort sagt at politiske tiltak legitimeres av en grundig, rasjonell debatt (Habermas, 1996: 287-328). Den deliberative demokratimodellen blir ofte beskyldt for å være en utopisk og akademisert samfunnsmodell, sterkt preget av normative teorier. Det er gjort relativt få empiriske undersøkelser på feltet, og i denne oppgaven er formålet å gjøre en undersøkelse som forsøker å systematisk undersøke deliberative idealer. For det andre er det et retorisk perspektiv som legges til grunn. Aristoteles fremhevet tre virkemidler en taler kan benytte seg av for å overtale: logos, etos og patos. Logos henviser til det rent fornuftsmessige, altså hvorvidt taler er basert på logiske resonnementer. Logosaspektet i retorikken er det momentet som står sentralt i forståelsen av deliberasjon, kan en si. Etos sikter til talerens troverdighet. Patos henviser til det følelsesmessige, altså den betydningen følelser kan ha i overtalelsen av et publikum (Aristoteles, 2006: 28). Det retoriske perspektivet her vil først og fremst fokusere på patos, det vil si følelser og de funksjoner følelser kan tenkes å ha i politiske debatter. Den internasjonale klimadebatten

fremviser alle de tre retoriske aspektene Aristoteles opererer med. Logos: vitenskapelige kunnskaper av klima og klimaendringer, etos kan henviser til forskernes troverdighet og autoritet på feltet og patos kan referere til de skremmende virkningene av klimaforandringer slik de farger det internasjonale nyhetsbilde, f. eks i form av orkaner og oversvømmelser. Klima har utviklet seg til å bli et viktig politisk felt internasjonalt. Hvilke følelser er klimadiskursen preget av? Er følelser noe som vanskeliggjør deliberative debatter? Dette er viktige spørsmål denne studien befatter seg med.

Empirien i studien er tatt fra debatter i Europaparlamentet (EP), som alle berører problematikken rundt klimaforandringer og global oppvarming. Det er tre debatter som utgjør det empiriske materialet: en fra 16. november 1992, en fra 16. januar 2002 og en fra 28. november 2007¹. Debatten fra 1992 omhandler det som betegnes som ”the Fifth Environmental Action Programme” (heretter omtalt som det femte handlingsprogrammet), et handlingsprogram som definerer noen hovedmål og strategier for EUs miljøpolitikk. Den andre debatten omhandler et oppfølgingsforslag fra den forrige, altså ”The Sixth Environmental Action Plan” (heretter omtalt som det sjette handlingsprogrammet). Den tredje og siste debatten omhandler et forslag som tar for seg internasjonal handel relatert til klimaforandringer. Rekkefølgen tilsier at et utviklingsperspektiv kan legges til grunn. Spørsmålet gjelder hvilken utvikling disse debattene har hatt, i perioden 1992-2007, først og fremst med hensyn til deliberative og retoriske aspekter.

Studien benytter to metodiske tilnærminger, som begge har som mål å belyse ulike elementer i politiske debatter. For det første er det benyttet en metode som kalles ”Discourse Quality Index” (DQI), utarbeidet av Jürg Steiner et. al (2004). Dette er en metode som fremhever ulike kategorier for å bedømme hvor ”god” en debatt er med hensyn til et deliberativt ideal. DQI er rettet mot debatter i parlamenter, og fokuserer på argumentasjon, respekt, deltakelse og konsensusbygging. For det andre benytter denne oppgaven seg av en metode kalt ”Tekstuell Følelsesindeks” (TFI)². Denne metoden har som formål å identifisere hvilke følelser som preger debatter, og baserer seg i hovedsak på Jon Elsters definisjoner av 25 ulike

¹ Jeg vil gjennom oppgaven omtale og referere til disse debattene som henholdsvis ”den første debatten”, ”den andre debatten” og ”den tredje debatten”, hvor ”1” er den første fra 1992, ”2” er den andre fra 2002 og ”3” er den tredje fra 2007.

² Denne metoden er utarbeidet i forskergruppen ”Europeisering og demokrati”. De involverte har vært førsteamanuensis Lars Blichner, førsteamanuensis Linda Sangolt, masterstudent Jørgen Ingebrigtsen samt underteignede.

følelser. I denne oppgaven er altså målet å kartlegge hvilke følelser klimadebatten i EP er preget av. Oppgaven vil også diskutere disse to metodene med hensyn til utfordringer og komplikasjoner de medfører.

Undersøkelsen fokuserer dermed på å måle deliberasjon og patos med bruk av to forskjellige metoder. Et annet aspekt er å diskutere forholdet mellom deliberative idealer og følelser. Oppgaven vil operere med to problemstillinger:

1. I hvilken grad oppfyller disse debattene utvalgte deliberative standarder, og hvilken utvikling finner sted i perioden 1992-2007 i så henseende?
2. Hvilke følelsestriggere³ er disse debattene preget av, og hvilken funksjon har de i klimadiskursen? Hvilken utvikling har skjedd med hensyn til dette spørsmålet?

Det er i tillegg til disse problemstillingene utledet hypoteser i kapittel fire og fem. Hypotesene vil først og fremst fungere som analytiske verktøy for å underbygge problemstillingene og få frem hvilke forventninger undersøkelsen baserer seg på. Jeg kommer også inn på hvilken innvirkning ”patos” kan ha på deliberative prosesser i kapittel 5. Dette spørsmålet binder sammen de to teoretiske perspektivene deliberasjon og retorikk.

Det empiriske fokuset er som nevnt rettet mot debatter om klimaproblematikk i EP. Men hvorfor er klimaproblematikken interessant å studere med fokus på deliberasjon og følelser? Som nevnt stiller det deliberative idealet krav om rasjonalitet. Klimaproblematikken kan knyttes sammen med dette ved at det er et felt preget av vitenskap og kunnskap. Det er derfor interessant å se hvorvidt debattene i EP er tuftet på nettopp et slikt rasjonelt utgangspunkt. Spørsmålet om i hvilken grad disse debattene er ”følelseladete” er også interessant av flere grunner. For det første er det et poeng å se på hvilken funksjon følelsene kan ha i klimadiskursen. Er det for eksempel slik at følelser svekker deliberative idealer? Kan de bidra til å fremme interesse for saken? For det andre er det interessant å undersøke *hvilke* følelser som kommer klarest frem i disse debattene. Legger klimaforandringene føringer for hvilke følelser det er mest ”naturlig” å føle? For det tredje er det interessant å se på utviklingen i disse debattene med hensyn til følelser. Blir det for eksempel uttrykt mer frykt i de to siste debattene på bakgrunn av den økte kunnskapen om klimaendringene?

³ ”Følelsestriggere” er kort sagt utsagn som i en tekst kan tolkes som å ”vekke”, altså ”trigge” en følelse, og er brukt i forbindelse med TFI. Begrepet er definert mer presist i kapittel 5.

Hvorfor ble debatter i Europaparlamentet valgt som empirisk materiale for målingen av deliberasjon? Én årsak ligger i at parlamenter i utgangpunktet skal utgjøre den fremste deliberative organisasjonen i et demokrati. De viktigste beslutningene skal drøftes og besluttes her, dermed blir grundige debatter nødvendig. John Stuart Mill argumenterer for dette synet om parlamenter:

“Where every person in the country may count upon finding somebody who speaks his mind as well or better than he could speak it himself – not to friends and partisans exclusively, but in the face of opponents, to be tested by adverse controversy; where those whose opinion is over-ruled feel satisfied that it is heard, and set aside not by a mere act of will, but for what are thought superior reasons.” (Mill, 1991: 116)

Deliberasjon er et normativt demokratisk perspektiv. Det dreier seg her først og fremst om et syn på at parlamenter bør fungere som et sted hvor synsvinkler og perspektiver granskes, slik Mill understreker. En annen grunn til at EP ble valgt ligger i *tilgangen*. Det er i praksis sannsynlig at en analyse av diskusjoner i korridorene, i lunsjer og andre uformelle arenaer ville vært like interessante. Det er imidlertid slik at EP har den formelle beslutningsmakten. Fra et normativt, deliberativt synspunkt er EP derfor den arenaen der en bør kunne finne de ”beste” debattene.

Videre i dette kapitlet fokuseres det på tre aspekter. For det første diskuteres klimaproblematikken både på en generell basis og med fokus på EUs klimapolitikk. For det andre utredes det kort om Europaparlamentet. Her diskuteres denne institusjonens historiske utvikling, premisser for maktutøvelse og hvordan politiske prosesser foregår. For det tredje presenteres de tre debattene som ligger til grunn for denne studien. Her vil jeg komme inn på hvilke temaer som bringes på bane i debattene og hvordan de relaterer seg til EUs klimapolitikk.

1.2 Klimaproblematikken og EUs håndtering

Som nevnt utgjør det empiriske materialet debatter i EP der ulike sider ved klimaproblematikken er tema. Det er derfor relevant å utdype litt om klimaproblematikken og hvordan EU håndterer klimaspørsmålet på en generell basis.

1.2.1 Klimaproblematikken

Av miljøproblemer en har sett de siste tiårene, er globale klimaforandringer det som oftest betegnes som det mest alvorlige. Det er også det problemet som er vanskeligst å håndtere: hva vi spiser, hvordan vi beveger oss rundt, hvor vi bor og hvordan vi produserer og fremstiller ressurser, er bare noen av aspektene som berøres av og påvirker globale klimaforandringer (Dessler og Parson, 2006: 1). Forskningen og vitenskapen om klimaforandringer er omfattende. Kort sagt defineres klimaet som været, eller gjennomsnittsværet. Med klimaforandringer menes det hvordan været forandrer seg over tid, og dette relateres oftest til menneskelige aktiviteter. Disse problemene har de siste 3-6 årene fått betydelig økt oppmerksomhet. Dette fokuset kan forklares ut fra flere forhold, men det avgjørende momentet er den økte kunnskapen rundt dette feltet. I 1987, altså 5 år før den første debatten (1992) som her er studert, kom Brundtland-rapporten. Denne påpekte om miljøet at:

There are environmental trends that threaten to radically alter the planet, that threaten the lives of many species upon it, including the human species, ... productive dry-land turns into worthless desert ... More than 11 million hectares of forests are destroyed yearly, and this over three decades would equal an area of about the size of India. (Sitert i: Bolin, 2007: 44).

Også i 1987 ble det altså tegnet et dystert bilde av hvilke effekter klimaforandringer kunne få. At klimaforandringer er menneskeskapte er imidlertid noe som er blitt mer påvist i den senere tiden. I 2007 samlet FN i overkant av 2000 forskere i en gruppe kalt ”The Intergovernmental Panel on Climate Change” (IPCC). En kom her frem til at:

“There is very high confidence that the net effect of human activities since 1750 has been one of warming” (IPCC report, 2007: 5).

Som sitatet viser, synes forskere å være enige om to utviklingstrekk. For det første påpeker de at det ”festes stor lit til” påstanden om at temperaturen har økt siden 1750, og for det andre at dette skyldes menneskelige aktiviteter. Når en omtaler klimaforandringer, er det imidlertid ikke bare temperatur som er aktuelt. Også luftfuktighet, nedbør, skyer og vinder er blant ting som faller inn under ordet ”klima”. Temperatur er imidlertid den variabelen som er lettest å måle forandringer i, og det er det som berøres mest direkte av utslipp av drivhusgasser (Dessler og Parson, 2006: 47). Forskernes konklusjoner om disse forholdene, samt hvilke konsekvenser klimaforandringer i verste fall kan få, har igjen medført krav fra mange hold til

politikerne om at tiltak må iverksettes. Fokuset på menneskeskapte klimaforandringer er imidlertid ikke av helt ny dato. En kan spore de første advarslene fra forskere tilbake til 1960-tallet (Bolin, 2007: 12), og den første store internasjonale avtalen kom på plass i 1997 (Kyoto-protokollen). Den økte kunnskapen rundt problematikken som har fremkommet de siste 3-6 årene, har likevel ført til krav om langt mer omfattende tiltak.

1.2.2 EUs håndtering av klimaproblematikken

EU blir ofte fremstilt som en av de mest ambisiøse internasjonale aktørene når det gjelder klimatiltak⁴. For eksempel har EU satt seg som mål å redusere utslipp av klimagasser med 20 % innen 2020, som kanskje er det viktigste i denne henseende. I forhandlingene om Kyoto-protokollen blir også EU fremholdt som en av de viktigste pådriverne for å få avtalen i havn (Wiegandt, 2001: 138).

EUs klimapolitikk er et omfattende felt. Det finnes mye stoff produsert både av EUs organer og samfunnsforskere. Jeg vil her kort ta for meg de grunnleggende ideene og noen sentrale tiltak EU har iverksatt.

Et "unikt" tiltak (Carter, 2007: 307) fra EU sin side har vært å gjennomføre strategiske planer som skal gjelde for flere sektorer i alle medlemslandene, såkalte "Environmental Action Programmes" (EAP). Dette innebærer at en ønsker å integrere en miljøvennlig policy i relevante næringer som transport og turisme. Alle EAPer tar for seg flere ulike miljøsektorer, men det er i det femte (1992-2000) (5th EAP) og sjette (2001-2010) (6th EAP) at klimapolitikk tas med, og det er her mitt fokus kommer inn i bildet.

"Hjørnesteinen" i EUs klimapolitikk er miljøkvoter (EU emission trading scheme, EU ETS), et tiltak som ble igangsatt i 2005. Dette innebærer kort sagt at land kan kjøpe et visst antall tonn CO₂ utslipp av andre land. Hvert land får en utslippskvote. Regjeringene tildeler disse kvotene til ulike bedrifter. Om disse slipper ut mindre enn det de har lov til, kan de selge det som er til overs til andre bedrifter andre steder. Programmet begynte innad i EU, men systemet har nå i større grad begynt å bli i vanlig i internasjonale sammenhenger (Gussiås, 2007: 3-4).

Energisektoren er blant dem som pr i dag slipper ut mest CO₂, og EU har satt opp noen punkter for mål om reduksjon av utslipp i denne sektoren. For det første hevder EU at de vil

⁴ Se f. eks Carter (2007: 284), europa.eu: "climate change"

reducere energiforbruket med 20 % innen 2020 (basert på 2020 tiltenkt forbruk). EU har også planer om å øke bruken av fornybar energi. Dette er noe EU har jobbet lenge med, og pr i dag er det ca 10 % av energiforbruket som kommer fra fornybare energikilder. Dette tallet skal imidlertid økes til 20 % innen 2020 ifølge EU. Et tredje punkt er å øke bruken av biodrivstoff til 10 % innen 2020. Biodrivstoff kan produseres ved hjelp av for eksempel hvete og mais. Et siste punkt er å fremme forskning på lavutslippsteknologi. CO2 fangst er et eksempel på slik forskning⁵.

EUs klimapolitikk er imidlertid også utsatt for kritikk. For eksempel hevdes det at kvotesystemet ikke er annet ”enn en lisens til å pumpe mer forurensning ut i atmosfæren.” (Grønli, 2006: 1). Det blir videre påpekt at kvotene er for høye, det vil si at det i realiteten ikke er store reduksjoner man trenger å gjøre. Samtidig hevdes det at EU-landenes regjeringer har ignorert målsettingene bak ETS ved at de lar industrien produsere så mye CO2 den ønsker. Når alt kommer til alt, blir EU likevel ansett som en seriøs klimapolitisk aktør på den globale scenen.

1.3 Europaparlamentet

Det er Europaparlamentet som utgjør konteksten for den denne studien. Hvilke muligheter EP har for maktutøvelse og hvilken historisk utvikling det har gjennomgått hører til nødvendig bakgrunnskunnskap for denne undersøkelsen. Det samme kan sies om hvordan debatter foregår.

1.3.1 Historisk utvikling

Det er per i dag fire institusjoner som deler makten mellom seg i EU: Parlamentet, det Europeiske Råd (Rådet), Kommisjonen og EF-domstolen. Parlamentet og Rådet utgjør de lovgivende organene, Kommisjonen utgjør den utøvende myndighet mens EF-domstolen utgjør den dømmende myndighet (Hix, 2005: 5-6).

Europaparlamentet ble opprettet i 1952 som et rådgivende organ for Kull- og stålunionen som ble opprettet samme år, med formålet å skape større demokratisk legitimitet for unionen. Fra å være en relativt ubetydelig institusjon den gang er EP i dag blant verdens største parlamenter med en relativt sterk maktposisjon (Corbett et al. 2005: 3).

⁵ Europa.eu: “Strategy on climate change”. 2008

Parlamentets mangel på reell innflytelse i de første årene ble etter hvert ansett som et problem etter at Roma-traktaten ble underskrevet, og stadig flere, blant annet representantene selv, anså det Europeiske Felleskap (EF) som en lite demokratisk institusjon. Dette førte frem til en prosess som gradvis har økt EU parlamentet både i størrelse og som maktutøver (McCormick, 2002: 105).

Til å begynne med fikk parlamentet forslagsrett til lovgivning, og i 1970 makt over budsjettet. Denne makten ble utvidet i 1975 slik at parlamentet ville få stemmerett i komiteer dersom budsjettforslag og lovgivning gikk mot hverandre. I 1979 ble parlamentet mer demokratisk i den forstand at det ble avholdt egne valg på medlemmer til parlamentet i medlemslandene. Inntil da var det nasjonale parlamentsmedlemmer som utgjorde institusjonen (Bonde et al. 1999: 18).

Etter de såkalte Isoglucose-dommene i 1980 fikk parlamentet myndighet til å ikke bare foreslå lovgivning, men også utsette avgjørelser og gå i forhandlinger med Rådet for den europeiske union (Rådet). (Corbett et al. 2005: 199)

Det var imidlertid Maastrichttraktaten fra 1993 som virkelig gav parlamentet et gjennombrudd med flere nye rettigheter. For det første kunne parlamentet nå utnevne til flere stillinger, blant annet kommisjonens president. For det andre kunne parlamentet opprette granskingskomiteer og innkalle til høringer. For det tredje kunne parlamentet nå stille mistillitsforslag ovenfor kommisjonen med to tredjedels flertall (Bonde et al. 1999: 25).

Det som gjorde den store forskjellen i Maastrichttraktaten, var den såkalte “co-decision procedure” som gav parlamentet utvidede rettigheter på en rekke områder, og det fikk generelt mer innflytelse og medbestemmelsesrett (Corbett et al. 2005: 207). Medbestemmelsesretten økte også med Amsterdamtraktaten (1998) og Nicetraktaten (2003).

1.3.2 EPs Funksjoner

Antallet parlamentsmedlemmer (representanter) hvert land bidrar med, står i forhold til befolkningens størrelse, og medlemmene velges for 5-års-perioder. Representanter er som oftest medlemmer av politiske grupper, som de er avhengige av for å kunne ha en reell makt. Det er for øyeblikket 7 slike grupper: European Peoples` party-European democrats (EPP-ED), Party of European Socialists (PES), Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE), Union for Europe of the Nations Group (UEN), Group of the Greens/European Free Alliance (G-EFA), Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left

(GUE/NGL), Independence/Democracy Group (ID)⁶. De politiske gruppene representerer flere ulike partier (nasjonale, uavhengige osv) som har funnet en felles politisk plattform å bygge på. Beslutninger som tas i Parlamentet, er oftest et resultat av koalisjoner mellom disse gruppene, og den klart mest innflytelsesrike koalisjonen består av Peoples Party og Socialist Party. Representantene er også medlemmer av en av de 20 komiteene, som forbereder lovforlag, utarbeider rapporter og generelt jobber innenfor et spesielt saksområde (Corbett et al. 2005).

Europaparlamentet fyller i dag en rekke funksjoner på lik linje med nasjonale parlamenter. En vanlig inndeling setter parlamentets roller i tre søyler: en lovgivende funksjon, budsjettprosedyrer og kontrollfunksjoner (Hix, 2005: 8).

Den lovgivende makten kan igjen deles i fire *prosedyrer*. For det første har EP rett til å konsultere Rådet før lovgivning godkjennes. Selv om denne retten ikke har en bindende kraft, regnes den likevel som en viktig del av lovgivende prosedyrer. For det andre kommer “the cooperation procedure” som gjelder for økonomi og penge-politikk, og som innebærer at Parlamentet har medbestemmelsesrett, men at Rådet med enstemmig vedtak kan forkaste Parlamentets beslutning. “The co-decision procedure”, regnes som den viktigste av prosedyrene, og omlag $\frac{3}{4}$ av sakene faller inn under denne. I disse sakene fungerer de lovgivende prosessene som i et to-kammersystem, hvor makten er delt mellom Parlamentet og Rådet. Om det ikke er enighet mellom de to institusjonene, arrangeres først opptil 2 høringer før det opprettes en “conciliation committee”. Etter dette arrangeres en tredje høring, hvor denne komiteen presenterer en reformulert vedtakstekst, og om det fremdeles ikke er enighet, går forslaget ikke gjennom. “The assent procedure” innebærer at Parlamentet har vetorett i saker som gjelder fundamentale rettigheter for medlemsland, innlemming av nye medlemsland, enkelte internasjonale avtaler samt enkelte økonomiske og sosiale spørsmål (Corbett et al. 2005).

Det andre leddet som utgjør Parlamentets makt er knyttet til budsjettet. Parlamentet har fullmakt til å godkjenne eller forkaste det endelige budsjettet, med unntak av “strukturelle

⁶ I referansene fra debattinnleggene er partitilhørigheten også gjengitt, med disse forkortelsene. Det er også brukt “MEP”, som betyr “Member of the European Parliament”. I 1992 er imidlertid grupperingene noe forskjellige fra dagens, noe som innebærer at forkortelsene også er forandret. ”S” henviser til ”Socialist group”, V henviser til ”The Green Group” og GUE henviser til ”Confederal Group of the European United”. Det er også henvist til ”draftsman” og ”rapporteur”, som henviser til personer som har skrevet, eller bidratt til å skrive, rapporter relatert til debatten.

poster” som for eksempel jordbrukssubsidieringen som Rådet kontrollerer, og som er pålagt av traktater (Corbett et al. 2005: 240).

Det tredje leddet utgjør kontrollfunksjonen til Parlamentet som ivaretar at demokratisk legitimitet sikres i hele unionen. Dette skjer gjennom ombudsmannen, ulike kontrollkomiteer og godkjenning av kommisjonen (Corbett et al. 2005: 275).

Klimapolitikken kommer direkte eller indirekte inn under alle disse tre søylene, men det er i denne oppgaven først og fremst den lovgivende makten som er relevant, ettersom analysegrunnlaget ligger i det femte og sjette Europeiske Aksjonsprogrammet (EAP), som regnes som lovgivende beslutninger. Disse ble tatt gjennom “co-decision procedure”. Det er imidlertid viktig å nevne at det femte EAP ble vedtatt i 1992. Parlamentet kunne ikke da dra fordel av reformene som kom med Amsterdamtraktaten og Nicetraktaten som det sjette EAP hadde kunnet bruke. Dette betyr altså at Parlamentet hadde en noe sterkere posisjon i utformingen av det sjette EAP. Generelt kan en likevel si at Parlamentet har hatt en relativt sterk posisjon i utformingene av disse avtaleverkene, i den tekstuelle utformingen, og som en rådgivende og medbestemmende institusjon. EP kontrollerer også at politikken blir fulgt opp både av ombudsmannen og gjennom “Committee on the Environment, Public Health and Food Security” (Corbett et al. 2005: 224).

1.3.3 Forretningsorden og debatter

Debatter foregår enten i Brussel eller i Strasbourg, og Parlamentet har faste møtetider. Alle uttalelser blir oversatt til de 23 offisielle EU-språkene under møtene. Møtevirksomheten er regulert i Parlamentets forretningsorden (Rules of Procedure of the European Parliament, 2008), som blant annet setter regler for taletid, votering, medlemmenes plikter i forhold til komiteer, og grupperingene. Forøvrig bytter medlemmene på å delta i komitemøter, gruppemøter og møter i Parlamentet, og man roterer som regel slik at man har 1 uke på hver av disse oppgavene.

Begge parlamentene (Brussel og Strasbourg) er utformet slik at representantene sitter i en halvsirkel rettet mot presidenten. De politiske gruppene sitter samlet, gruppe- og partilederne sitter på de første radene. Kommisjonen og Rådet har også en egen plass til henholdsvis høyre og venstre for presidenten. Gruppene er plassert etter politisk “farge”. For eksempel sitter sosialistene til venstre i lokalet og liberalerne på høyresiden (Corbett et al. 2005: 160).

Plenumsmøtene i parlamentene begynner ofte med en halvtime hvor representantene kan komme med små innlegg hvor de ønsker å ta opp problemstillinger de mener er viktige å belyse. Etter dette følger møtet en dagsorden, som parlamentet selv setter opp. Ved lovforslag er det gjerne den respektive komiteen, eller kommisjonen (avhengig av hvem som legger frem forslaget) som gir en innføring i hva forslaget innebærer. Deretter kan gruppelederne komme med innlegg før resten av representantene kan si sitt. Representantene har normalt ett minuts taletid. Etter dette kan kommisjonen komme med sin mening om lovforslaget, og kommisjonens representant kan da snakke så lenge representanten selv mener hun trenger. Debattene i parlamentet fremstår som nøye planlagt og begrenset for at alle skal kunne ha mulighet for å uttrykke sin mening grundig (Corbett et al. 2005: 166). Det er forståelig med begrensninger på taletid, men man kan spørre om diskusjonene kunne være grundigere og dermed gi bedre mulighet for deliberasjon. Dette er et spørsmål jeg kommer tilbake til i kapittel 4.

1.4 Debattene: tema og kontekst

De to metodene denne oppgaven benytter seg av, tar i hovedsak for seg tekstlige aspekter som ikke omhandler selve innholdssiden av debattene. Det er derfor et poeng å få frem kort hva disse debattene omhandler, hvilken kontekst de inngår i og deres relasjon til klimapolitikken.

Det er viktig å få frem at disse debattene inngår i en politisk prosess. Howlett og Ramesh (2003) viser til 5 stadier i det de omtaler som en "policy cycle", altså en "politisk syklus". Ideen er at for at en politikk skal settes ut i livet, gjennomgås først 5 stadier: agendasetting, politisk formulering, beslutningstaking, implementering og evaluering (Howlett og Ramesh, 2003: 13). Uten at jeg skal gå inn på hvordan disse debattene konkret står i forhold til en slik syklus, er det ett viktig poeng her: hva som blir diskutert, er gjerne avhengig av hva som er diskutert, besluttet og implementert tidligere. For eksempel blir mye av arbeidet EP utfører, gjort i komiteer. At flere meninger, synspunkt, argumenter og lignende blir "silt ut" før de når debattene som her analyseres, er sannsynlig.

Den første debatten omhandler som nevnt det femte handlingsprogrammet. Dette programmet var ment som en helhetlig strategi for EUs utvikling i perioden 1993-2000, hvor en definerte fire hovedmål: å opprettholde livskvalitet, å opprettholde tilgang til naturressurser, å hindre permanente miljøskader samt å finne en bærekraftig utvikling som gir fremtidige generasjoner mulighet til å tilfredsstille sine behov. Dette handlingsprogrammet er svært

omfattende: det definerer flere temaer, det tar i bruk en rekke politiske instrumenter⁷, og det påvirker flere samfunnssektorer⁸.

At dette er et omfattende politisk program, reflekteres også i debatten: det er svært mange tema som fremheves av de ulike representantene. Hovedfokuset dreier seg om en skal stemme for eller mot programmet. Forskjeller ligger i om en skal godta eller forkaste programmet ut fra ulike tema, standpunkt og argumenter. Innleggene henviser dermed til ulike aspekter ved programmet. Dette betyr ikke at representantenes oppfatning er basert på ett tema. I ett kort innlegg kan man ikke komme inn på alle aspekter ved programmet, og dermed velger gjerne representantene å fokusere på bare ett aspekt i innlegget sitt. Debatten har til sammen 20 innlegg. Av de viktigste temaene debatten omhandler er det særlig 6 som kan summeres her: klimaendringer og redusering av CO2 utslipp, industrien og hvordan den vil påvirkes av dette handlingsprogrammet, energipolitikk, fornybar energi og eventuell utbygging av atomkraftverk, bærekraftig utvikling samt transport og turisme. Temaene henger sammen i den forstand at de tar for seg den samme problematikken vedrørende miljøproblemer, med et spesielt fokus på klimaendringer. For eksempel er temaene fornybar energi, transport og industri alle relatert til utslipp av klimagasser.

Et interessant funn ved denne debatten er at det er overraskende liten uenighet. I 1992 var det langt mer usikkerhet rundt global oppvarming og hvorvidt dette var et menneskeskapt fenomen enn det er i dag. En kunne dermed forvente at siden forskerne ikke var enige om konsekvensene av og årsakene til klimaforandringene, burde en vente med tiltak. Debattene er snarere tvert imot preget av enighet om at det er nødvendig med tiltak. Selv om det kommer flere innvendinger mot *deler* av programmet, er det helhetlig ikke noen som uttrykker uenighet om at noe må gjøres på dette feltet.

Den andre debatten som er gjenstand for analyse er fra 2002, og omhandler det sjette handlingsprogrammet. På lik linje med det femte handlingsprogrammet utformer dette en helhetlig strategi for miljøvern i EU. Det sjette handlingsprogrammet setter imidlertid fokuset på nye temaer, og klimaproblematikken er her langt mer fremtredende som tematikk. Debatten inneholder 15 innlegg, som omfatter noe færre temaer enn den første debatten. Et

⁷ Politiske instrumenter (policy instruments) kan betegnes som de verktøy stater tar i bruk for å implementere politikk (Howlett og Ramesh, 2003:87). F.eks er regulering, statlig organisering og kontrollfunksjoner eksempler på politiske instrumenter.

⁸ Europa.eu, "Towards sustainability", 2008.

første tema som diskuteres, gir en generell karakteristik av programmet. For eksempel påpekes det at programmet er for svakt, at det er for omfattende eller for ”intetsigende”⁹. Av andre temaer denne debatten omfatter kan en nevne industripolitikk, energi, transport samt hvordan klima- og miljøproblematikken har fungert eller ikke fungert frem til nå.

I denne debatten er det mer uenighet enn i den forrige. Det kommer frem klarere uenigheter. Noen representanter snakker i mer positive ordelag om dette programmet, andre er skeptiske til hvorvidt det kommer til å fungere eller ikke.

Den tredje debatten omhandler klimaproblematikken relatert til internasjonal handel. Her er det 10 innlegg, og debatten er mer innsnevret mot ett tema, nemlig hvorvidt handel utgjør en trussel eller kan være en fordel for klimaproblematikken. Med internasjonal handel refereres det til noen konkrete eksempler. For eksempel påpekes det at fisk fanget i Norge sendes til Kina for filetering og tilbake til Europa, hvor det selges (2007, Draftsman, Holm: Innlegg 3). Det er altså først og fremst forbruket av ressurser som går med på å transportere varer som diskuteres, og hvilke tiltak EU kan gjennomføre for å begrense dette. Det påpekes imidlertid også at handel kan være en del av løsningen på klimakrisen, ved hjelp av standardisering av produksjon samt informering og oppfordring til ”karbonmerking” av varer (2007, MEP/PSE Martin: innlegg 5).

Generelt sett er disse debattene relatert til klimaproblematikken på ulike vis. Den første og andre debatten omhandler miljøstrategier, hvor klimaproblematikken er ett av flere tema. Disse to debattene er imidlertid klart dominert av klimaproblematikken. Den siste debatten diskuterer som nevnt klima relatert til internasjonal handel. Felles for disse debattene er at klimaproblematikken kommer frem indirekte og i forbindelse med ulike saksfelt. Dette er ikke debatter som omhandler klimaproblematikken på en generell basis, de berører klimaproblematikken på ulikt vis. De kan snarere karakteriseres som å inngå i en *klimapolitisk diskurs*. *Diskurs* forstås her som språklig meningsdannelse knyttet til et institusjonelt felt, hvor begreper er sammenbundet på ulike måter. I denne betydningen er altså diskurs basert på Foucaults forståelse:

”Instead of gradually reducing the rather fluctuating meaning of the word ”discourse”, I believe I have in fact added to its meanings: treating it sometimes as the general domain of all statements, sometimes as in

⁹ F. eks Bernié (MEP/EDD, innlegg 9) og Jackson (MEP/PPE_DE, innlegg 10) påpeker dette.

individualizable group of statements, and sometimes as a regulated practice that accounts for a number of statements.” (sitert i Mills, 1997: 6)

Foucault gir her tre forskjellige betydninger av begrepet, men det er særlig den andre definisjonen som er av interesse her. Diskurs brukt her defineres som en individualisert ”gruppe uttalelser”. I denne teksten innebærer det at en kan snakke om en ”klimapolitisk diskurs”, hvor uttalelser og oppfatninger er påvirket av den generelle konteksten, som altså utgjøres av klimapolitikken i EU.

Man kan si at den internasjonale klimadebatten ligger som en forståelseshorisont for det som blir uttalt om klimarelaterte spørsmål i EP. Den implisitte referansen til klimaproblematikken kommer til uttrykk i disse debattene på ulike måter. Van Dijk påpeker f. eks i den første debatten at:

”As far as transport is concerned, it is clear that the Committee on Transport and Tourism is fully aware of the fact that transport is responsible for 30% of pollutant emissions.” (1992, MEP/V, Van Dijk: innlegg 4)

Her snakker Van Dijk om transportsektoren, og representanten påpeker at transportsektoren står for 30% av forurensende utslipp. Et annet eksempel kan en finne i den siste debatten:

” Allow me, as the rapporteur for the Committee on Industry, to highlight three thoughts in this vein from the opinion prepared by our Committee. Firstly, it is essential that the commercial barriers to environmentally friendly technologies are removed as quickly as possible. Such action will require the European Union to take an active role in the international climate change negotiations.” (2007, Draftsman, Gyürk: innlegg 4)

Her poengterer Gyürk at det er viktig å fjerne barrierer på miljøvennlig teknologi, og implisitt ligger det altså her at dette handler i bunn og grunn om å redusere utslipp av klimagasser.

Jeg vil gjennom oppgaven omtale denne klimadiskursen også som ”klimadebatten”. I forhold til de to metodene, DQI og TFI, hvor henholdsvis deliberasjon og følelser måles, har dette liten betydning. Deliberasjon og følelser inngår som språklige og retoriske elementer i denne studien, og befatter seg i liten grad med innholdet i debattene. Det er altså snarere ”måten” en snakker om klima på som er viktig for denne oppgaven, ikke hva som blir sagt.

1.5 Oversikt over oppgaven

Kapittel 2 gjennomgår de teoretiske perspektivene undersøkelsen bygger på. Det er her tre begreper som står i fokus: deliberativt demokrati, retorikk og patos. Jeg vil både komme inn på definisjoner av disse begrepene, og hvordan denne oppgaven skal operasjonalisere disse.

Kapittel 3 gjennomgår den metodiske tilnærmingen til denne studien. Her diskuteres empirien med hensyn til innsamling og avgrensning, kvantitativ innholdsanalyse samt vurderinger i forhold til validitet og reliabilitet. Dette metodekapittelet er relativt kort. Dette skyldes at metodene (DQI og TFI) fremstilles i detalj i kapittel 4 og 5, hvor også resultatene og analysene av deliberasjon og patos foreligger. Metodene blir i seg selv gjenstand for diskusjon i denne studien.

Kapittel 4 omhandler det deliberative aspektet og inneholder flere punkter. DQI presenteres med fokus på hvordan denne metoden skal anvendes. Dernest kommer jeg kort inn på andre undersøkelser som tar sikte på å undersøke deliberasjon empirisk. Videre drøftes gjennomføringen av kodingen og metodiske spørsmål relatert til DQI. Hoveddelen presenterer og analyserer resultatene fra undersøkelsen.

Kapittel 5 tar for seg patosaspektet ved klimadiskursen i debattene. Også her vil det først gis en metodisk innledning, hvor de aktuelle forutsetningene og premissene defineres. Det vil også presenteres en kort gjennomgang av tidligere forskning på følelser i debatter. Dernest diskuteres gjennomføring av koding og metodiske utfordringer TFI står overfor. Sist presenteres og analyseres resultatene. I forhold til problemstillingene tar dette kapittelet opp problemstilling 2 og 3.

Kapittel 6 inneholder en konklusjon som oppsummerer resultatene fra undersøkelsen.

2.0 Teori

I dette kapitlet gjennomgås et utvalg teoretiske perspektiver på tre begreper som er relevante for denne studien: deliberativt demokrati, retorikk samt patosbegrepet innenfor retorikken. Kapitlet vil komme inn på disse begrepernes innhold samt knytte dem opp mot noen teoretiske utgangspunkter. Ettersom det foreligger mye litteratur omkring disse begrepene, er det et begrenset utvalg som her fremlegges. Ett annet viktig element er å plassere denne studien i forhold til de ulike teoretiske perspektivene. Sist diskuteres også hvordan disse begrepene er relatert til hverandre.

2.1 Deliberasjon og deliberativt demokrati

Deliberasjon kan betegnes som en kommunikativ prosess preget av en argumentasjon hvor saklige og kritiske synspunkt veies mot hverandre og diskuteres. I en deliberativ prosess er målet i utgangspunktet å komme til en form for enighet om en situasjon eller om hvilken handling en ideelt sett bør utføre. Ut fra denne tankegangen er det begrepet deliberativt demokrati har sitt utspring. I en slik demokratimodell er det nettopp grundig og saklig diskusjon som legitimerer politisk handling, enten som et alternativ eller som et tillegg til det klassiske voringssystemet. Den filosofiske litteraturen innen deliberativ demokratitenking er mangfoldig, hvor en rekke forfattere har bidratt med ulike perspektiver¹⁰. I denne undersøkelsen er det først og fremst Jürgen Habermas' bidrag som diskuteres, av to grunner. For det første regnes ofte Habermas som den mest innflytelsesrike på feltet. For det andre er DQI i stor grad basert på Habermas' filosofiske tankegods. Før jeg kommer inn på hva deliberativt demokrati innebærer, er det nødvendig å utdype begrepet *kommunikativ handling*, et begrep som støtter opp under Habermas' demokratitenking.

2.1.1 Kommunikativ handling

Kommunikativ handling er et begrep Habermas bruker for å forklare hvordan intersubjektive diskurser¹¹ innehar rasjonelle elementer. Mens rasjonalitetsbegrepet tidligere har vært knyttet til en personlig mål-middel-modell¹², presiserer Habermas at også språket innehar en

¹⁰ Se f. eks Bessette (1980), Cohen (1989), Dryzek (1994) og Elster (1998).

¹¹ I denne konteksten brukes begrepet diskurs som språkbruk slik det manifesterer seg i en gitt kontekst..

¹² Denne forståelsen av rasjonalitet betegnes ofte som strategisk eller instrumentell handling. Instrumentell handling er en teoretisk forståelse av hvordan mennesker handler for å nå sine respektive mål. Gjenstander og

rasjonell dimensjon. Dette innebærer at alle ytringer vurderes opp mot tre ulike gyldighetskrav: sannhet, gyldighet og riktighet. Om en person hører et utsagn, vil han med andre ord vurdere om: (1) er det *sant* det personen sier?, (2) er det *riktig* i forhold til den gjeldende konteksten?, og (3) er taleren *oppriktig* i det hun uttaler? Språket har i henhold til disse tre kriteriene en funksjon som innebærer at det er rettet mot en felles *situasjonsforståelse*, hvor de tre overnevnte kriteriene setter de rasjonelle standardene (Habermas, 1984: 99).

Handlingsaspektet kommer inn ved at kommunikativ handling også er rettet mot *samhandling*. Her bygger Habermas videre på John Austins teori om *talehandlinger*. I boken *How to Do Things With Words* (1955) introduserte Austin begrepet "talehandling". Austin mente at språklige ytringer kunne ha en handlingsfunksjon ved at man ved en ytring utfører en "institusjonell" handling i tillegg til selve det å formidle ett budskap. For eksempel vil en møteleder utføre en handling ved å uttale "jeg erklærer herved møtet for åpnet". Ytringen fører til at en fase avløses av en annen. Dette er en performativ ytring eksplisittert gjennom verbet "erklære", første persons presens (Austin, 1955). "Møtet er åpnet" ville ha samme effekt da "erklære" impliseres av den institusjonaliserte konteksten gjennom møteleders tilkjente myndighet. Dette perspektivet innebærer dermed at kommunikasjon også er et redskap for handling. Om en i en diskusjon kommer til enighet, vil dette også medføre en enighet om hvilke handlinger den aktuelle situasjonen krever. Det er også ut fra dette synet Habermas forstår politikken. Politikk dreier seg om utveksling av normative synspunkter, og disse synspunktene drøftes med basis i de tre gyldighetskravene (Eriksen og Weigård, 1999: 166). For at politisk handling skal være gyldig, bør det dermed også ha basis i en kommunikativ prosess, der deltakerne nettopp har nådd en felles situasjonsforståelse.

2.1.2 Deliberasjon som basis for demokratisk legitimitet

Teorien om kommunikativ handling fungerer som en basis for deliberativt demokrati i Habermas' forståelse. De tre gyldighetskriteriene, sannhet, riktighet og oppriktighet, utgjør grunnsteiner i hva som bør utgjøre en rasjonell debatt. I en ideell deliberativ debatt vil alle subjektive oppfatninger granskes og debatteres, med det mål å komme frem til en felles situasjonsforståelse. For politikken del handler det altså om å kunne fatte beslutninger basert på gransking av ulike perspektiver og synsvinkler, som godtas eller forkastes. Dermed er det

mennesker betraktes i denne forståelsen først og fremst som midler for å nå de aktuelle målene (Eriksen og Weigård, 1999: 37)

deliberative demokratiet avhengig av at deltakere er villige til å gjennomtenke og eventuelt forkaste sine egne synspunkter til fordel for et bedre argument.

Habermas` deliberative demokratimodell bygger videre på, men skiller seg samtidig fra, to andre typer forståelse av demokratiet: en liberal og en republikansk forståelse. En liberal demokratiforståelse innebærer at en forstår individer som innehavere av mest mulig frihet, både fra undertrykkelse fra staten og andre. Statens oppgave i et slikt system er å beskytte individer mot undertrykkelse. Samtidig blir denne demokratiforståelsen forbundet med voringssystemer, hvor hver borger har én stemme, som den formelle medbestemmelsesretten (Weigård, 1995: 73). En republikansk demokratiforståelse innebærer at borgerne aktivt skal engasjere seg i politikken, først og fremst gjennom diskusjoner. Det republikanske perspektivet fremholder at frihet kommer gjennom nettopp deltakelse, som i høyere grad gir mulighet til å påvirke, samtidig som deltakelse kan ha en utdannende effekt på borgerne (Michelman, 1988: 284). Habermas` deliberative demokratiforståelse henter elementer fra begge disse modellene. For det første er borgere å betrakte som politisk uavhengige og frie, definert gjennom folkesuverenitetsprinsippet. ”Folket” er her betraktet som den instans demokratisk legitimitet springer ut fra, og der intersubjektive prosesser og meningsdannelsen foregår. For det andre er prosedyrene for beslutningstaking basert på en grunnlov, som gir debatten i demokratiske institusjoner legitimitet til å iverksette politisk handling. I motsetning til tilhengere av den republikanske modellen, mener Habermas at rettsstaten har en avgjørende demokratisk rolle. For det tredje innebærer den deliberative modellen at makten og staten blir desentralisert, altså at makten fordeler seg lokalt, i motsetning til å samles i et sentrum. ”Folket” kan påvirke og delta i debatter, og det er flere måter å få sin stemme hørt på. I likhet med liberalistene mener altså Habermas at alle individer har krav på grunnleggende friheter, samtidig som han presiserer at deltakelse i demokratiet blant borgerne er viktig, i tråd med den republikanske forståelsen (Eriksen og Weigård, 1999: 168-170).

Et deliberativt demokrati baserer seg først og fremst på mulighetene for enighet og konsensus. I et deliberativt demokrati er det dialogen og utvekslingen som står i fokus. En beslutning er gyldig i den grad alle berørte parter kan slutte opp om den. Dette er grunnkjernen i et deliberativt demokrati: forslag til beslutninger skal diskuteres grundig, eller “delibereres” før forslaget realiseres som beslutning. Således er modellen *prosedural*: det viktige for Habermas er ikke nødvendigvis utfallet av en diskusjon, men beslutningsprosessen i seg selv. Dette skiller den deliberative modellen fra den republikanske modellen. I den

sistnevnte modellen er det politikkenes *innhold* som legitimerer politikken (Habermas, 1995: 39).

En viktig forutsetning for det deliberative demokratiet ligger i at *alle* berørte parter kan komme til enighet gjennom rasjonell diskusjon. Dette reflekteres i Habermas' diskursprinsipp (D)¹³:

“D: Just those action norms are valid to which all possibly affected persons could agree as participants in rational discourses”. (Habermas, 1996: 107)

For Habermas er dette det øverste stadiet av kommunikativ rasjonalitet. Alle berørte parter kommer til enighet om handlingsnormer i en omfattende debatt. Habermas mener videre det er mulig å komme frem til universelle rettferdighetsprinsipper. Uttalelser om rettferdighet må da ha et *allment preg* for å kunne overbevise og transformere folks meninger og oppfatninger. Modellen hviler på en oppfatning av rasjonalitet i den sosiale verden, hvor enkelte rettferdighetsprinsipper appellerer til fornuften på en slik måte at de kan betraktes som universelle (Eriksen og Weigård, 1999:166).

I fremveksten av det som gjerne kalles den vestlige liberale rettsstaten har den borgelige offentligheten hatt en nøkkelrolle som et sekulært og kritisk publikum til staten, hvor diskusjoner foregår utenfor offentlige organer. Habermas (1991) er kritisk til det som i dag utgjør den *svake* offentligheten fordi den i for høy grad er bundet opp til egeninteresser og samfunnets økonomiske relasjoner. Svake og sterke offentligheter er begrep Habermas opererer med for å skille mellom formelle og uformelle demokratiske institusjoner i samfunnet. Det var feministen Nancy Fraser (Fraser, 1992: 134) som først tok i bruk disse begrepene. Sterke offentligheter brukes om formelle beslutningsdyktige og viljesdannende institusjoner som for eksempel Stortinget, og svake offentligheter som ulike grupperinger, media og frivillige organisasjoner, hvor meningsdannende prosesser foregår gjennom kommunikativt rasjonelle virkemidler. For at en politisk prosess i høyest mulig grad skal være demokratisk bør det ifølge Habermas eksistere et samspill mellom disse to offentlighetene, hvor administrative og kommunikative initiativer *samhandler*. Dette skjer gjennom en *sluse*, hvor ideer oppstår og diskuteres innen den svake offentligheten og

¹³ Diskurs har en noe annen betydning i Habermas forståelse enn slik det tidligere ble definert i innledningskapittelet. Diskursprinsippet blir her brukt for å få frem et normativt demokratiprinsipp, ikke for å omtale institusjonelle ”grupper” av begreper.

muligens går til toppen av slusen til den sterke offentligheten, hvor den kan virkeliggjøres. Her foregår det en prosess der bare de beste argumentene kommer gjennom, tilsvarende en sluse som tillater båter å komme gjennom fra ett vannivå til et annet. Poenget er altså at det foregår en påvirkningsprosess, hvor beslutningstakerne medregner de rasjonelle argumentene som kommer frem innen den svake offentligheten når en beslutning skal tas. Dette kan også sammenholdes med det Francis Sejersted kaller anstendigjøring av standpunkt, hvor private interesser ”vaskes” gjennom en offentlig debatt. Denne prosessen innebærer at argumenter går gjennom en ideologisk drøftningsprosess i ulike fora, f. eks i partimøter. Med det sikres at private interesser ikke får overtaket over fellesinteresser (Sejersted, 1983: 61-63).

Hvilken rolle kan parlamenter ha i et deliberativt demokrati? I utgangspunktet sier den deliberative demokratiforståelsen at ”alle berørte parter” skal kunne bidra i en deliberativ prosess. I realiteten er dette idealet vanskelig å opprettholde, ettersom innbyggertallet setter begrensninger for hva som i realiteten er mulig. Ideelt sett må derfor deliberasjonen institusjonaliseres på et vis, og parlamenter er ifølge Gutman og Thompson en slik institusjonalisert måte å løse dette på, hvor representanter kan deliberere på vegne av alle og foreta handling basert på denne delibereringen (Gutman og Thompson, 1996).

2.1.3 Kritiske perspektiver på deliberativt demokrati

Den deliberative demokratimodellen har mottatt mye positiv respons, men har samtidig møtt kritikk. Jeg vil her komme inn på *noe* av denne kritikken.

Jon Elster (1983) reiser syv innvendinger mot det deliberative demokratiet. Han understreker at innvendingene ikke er en avvisning av denne teorien. De peker på punkter der den trenger å forbedres. Det første punktet er at krav om aktiv deltakelse er paternalistisk¹⁴. Om borgerne heller vil ha urnevalg, kan ingen bestemme noe annet. Det andre punktet er at selv om man hadde evig tid til diskusjon, er det ikke sikkert at en vil oppnå enighet. Er det ikke mulig at det er uenighet om hva som er det felles beste? spør Elster. Det tredje punktet er at politikk ofte er preget av knappe tidsrammer, og at man dermed ikke alltid kan ta seg tid til deliberasjon. Men, som Elster spør, er ikke litt deliberasjon bedre enn ingen? Det fjerde

¹⁴ Paternalisme kan i følge Simon Clarke defineres slik: ”X behaves paternalistically towards Y (1) only if X aims to close an option that would otherwise be open to Y, or X chooses for Y in the event that Y is unable to choose for himself; and (2) to the extent that X does so in order to promote Y’s good.” (Clarke, 2002: 1). Paternalisme inneærer altså et forhold hvor en person A kan fatte beslutninger for en person B, oftest fordi B ikke er i stand til å ta beslutningen selv. Beslutningen A tar er per definisjon rettet mot person Bs beste. Begrepet stammer fra ordet ”pater”, altså far. Dette forholdet kommer av at paternalisme ofte brukes i familiesammenheng, hvor foreldre kan fatte beslutninger for sine barn.

punktet hører sammen med det tredje, og svarer på dette. Ifølge Elster kan litt diskusjon gi dårligere utfall enn om en ikke diskuterer. Det skyldes f. eks at om en av partene ønsker å handle ut fra egeninteresser mens den andre parten handler ut fra fellesinteresser, kommer det et dårligere resultat ut enn om begge hadde handlet ut fra egeninteresse. Det femte punktet setter spørsmålsteget ved om det politiske felleskap er mer rasjonelt eller moralsk enn summen av sine deler. Kan det tenkes at man får en slags ”kollektiv ønsketenkning”, der fordommer får større spillerom fordi de kan skjule seg i mengden? Det sjette punktet er at enstemmighet kan skyldes konformitet fremfor rasjonalitet. Det siste punktet er at det å argumentere ut fra fellesinteresser ikke nødvendigvis medfører at egeninteresser legges til side. Kan man ikke bruke kommunikativ handling strategisk? Kan man ikke, med andre ord, argumentere slik at det tilsynelatende er for det felles beste, men fremdeles ha egoistiske motiver? (Elster, 1983: 17-21)

Elster poengterer også at Habermas mangler en forklaring på det rent konkrete planet: hvordan skal en styre prosessen mot et deliberativt demokrati? Hvordan skal en sikre dets stabilitet når det først er på plass? (Elster, 1983: 29). En annen kritikk av det deliberative demokratiet er at det krever mye ressurser av borgerne. Både når det gjelder hva et slikt system krever av kunnskap blant innbyggerne og hva som kreves av koordinering fra politiske institusjoner, er modellen blitt kritisert for å være uhandterlig (Bohman, 1996: 237). Nok en innvendig bygger på at deliberativt demokrati avhenger av *kollektiv viljesdannelse*. Dette vil si at en er avhengig av tilnærmet konsensus om både hva som er problemet og hvilke tiltak som skal iverksettes. Men om det i utgangspunktet er uenigheter og meninger som ligger langt fra hverandre, hvordan skal man da komme frem til enighet? (Eriksen & Weigård, 1999: 165)

Dette er bare noen av de mange kritiske innvendingene deliberativt demokrati har møtt, og det er viktig å understreke at modellen reiser ubesvarte spørsmål. Oppgaven her er imidlertid ikke å diskutere hvem som har ”rett”, bare undersøke om debattene i EP opprettholder visse deliberative standarder. Dette er altså et forsøk på å gjøre en empirisk måling på et felt hvor de fleste studier oftest forholder seg på et teoretisk plan.

2.2 Retorikk og følelser

Som nevnt i innledningen vil denne oppgaven komme inn på hvilken rolle bruken av retoriske virkemidler kan ha i en deliberativ prosess. Retoriske virkemidler er her begrenset

til å gjelde patos - altså det følelsesbetingede aspektet ved retorikk. Derfor er det her relevant å komme inn på teoretiske perspektiver knyttet til både retorikk og følelser.

2.2.1 Retorikk

Retorikk innebærer bruk av språklige midler i kommunikasjon som først og fremst har som formål å *overtale*¹⁵. Overtaling handler om å endre, eventuelt forsterke oppfatningen av et saksforhold hos en person B, slik at person A's oppfatning og handlingsplan fremstår som noe riktig og naturlig. I demokratiske systemer hevdes det at dette er det sterkeste virkemiddelet politikere har i kampen om stemmene (Heradstveit og Bjørgo, 1987: 12).

I dagligtalen forbindes retorikk oftest med noe negativt. Man sier gjerne at noe "bare er retorikk" om utsagn som mangler substans eller argumenter. I denne teksten vil begrepet brukes som det vanligvis gjøres i faglitteraturen, nemlig som språklig overtalelse, uten å innebære at overtalelsen er positiv eller negativ. Dette betyr imidlertid ikke at retorikk ikke kan brukes med en negativ eller positiv hensikt. Nedenfor vil dette skillet berøres nærmere.

Figurlig tale, eller troper, er retorikkens mest kurante språklige virkemidler. Troper henviser til relasjoner mellom begrep (Heradstveit og Bjørgo, 1987: 63). Aristoteles skilte mellom en rekke troper, men i nyere tid opererer man vanligvis med færre. De vanligste tropene er metaforer, metonymier, ironi og eufemisme. Enkelt utlagt kan metaforer beskrives som uttrykk brukt med et annet meningsinnhold enn uttrykkets opprinnelige innhold, basert på likhet. Metonymi kan gis samme beskrivelse, men har en annen basis: nærhet i tid eller rom. Ironi er en trope som uttrykker den motsatte meningen av det den talende virkelig har. Eufemisme henviser til noe som forsøker å sette "snille" ord på noe som vanligvis forbindes med noe negativt, for eksempel kan Reagans "Peacekeeper"- atombombe være et godt eksempel (Heradstveit og Bjørgo, 1987: 64-82). Om en taler lykkes i å bruke troper effektivt, kan det ha stor kommunikativ betydning. Bruk av metaforer kan for eksempel skape følelsesmessige reaksjoner, og ha sterk påvirkningskraft.

I demokratiske land fremstilles vanligvis sannhet som et hedersord, og retorikk blir ofte forbundet med noe som forsøker å tilsløre eller forvrengte sannhet. Platon var skeptisk til det greske demokratiet nettopp fordi det var preget av retorikk. Det som for Platon var negativt

¹⁵ Et vanlig skille mellom deliberasjon og retorikk går på at deliberasjon handler om å overbevise, mens retorikk handler om å overtale. I denne studien er dette skillet mindre viktig, ettersom retorikk delvis behandles slik at det kan innebære å argumentere med logisk konsistente resonnementer (Jf. Aristoteles oppfatning).

med retorikken i hans samtid, var at den fungerte monologisk, ikke dialogisk. I *Gorgias* (1998) påpeker Platon at en athensk taler sjelden eller aldri virkelig ble utfordret på sitt syn. Det var ikke innholdet i talen som var viktig, men hvor mange taleren klarte å overtale som var det avgjørende. Uansett, mente Platon, ville politikere falle for fristelsen å bruke retoriske midler for å oppnå støtte blant folket. Aristoteles hadde et noe annet syn på retorikken, og mente den kunne ha en positiv effekt i politikken brukt på rett måte (Heradstveit & Bjørge, 1987: 12). Aristoteles mente at retorikk hadde tre grunnleggende egenskaper: *logos*; som sikter til det logiske og fornuftige i det som blir sagt, *etos*; som sikter til den moralske troverdigheten hos taleren, og *patos*; som sikter til det følelsesmessige i talen (Aristoteles, 2006: 27-28). Aristoteles mente at en god retoriker tok hensyn til alle disse tre elementene. Hans oppfatning viser altså at også fornufts- og logikkelementene er viktige deler av en god tale, i tråd med den deliberative oppfatningen. Aristoteles anerkjente riktignok at logos ikke nødvendigvis var til stede i realiteten, og at demokratiet godt kunne lide under smisking og monologisk tale, slik Platon presiserte. I motsetning til Platon, som kritiserte demokratiet fordi det led under for mye tom talekunst, mente altså Aristoteles at retorikk kunne brukes på en positiv måte i politikken. Det positive med etos og patos lå i deres potensial til å få folk interesserte, til å tenke, og se saksforhold i nye perspektiver (Chambers, 2006: 15).

Også Iris Marion Young (2000) er skeptisk til kritikken av retorikk i politiske taler og lanserer tre argumenter for sitt syn. For det første er Young skeptisk til det skarpe skillet mellom følelsesladede og rasjonelle taler og stiller spørsmål ved idealet om nøytrale taler. Er det noe slikt som nøytrale taler, og om man mener det, vil ikke det å påpeke dette i seg selv være et retorisk trekk? For det andre mener Young at det å finne en retorikkfri talemåte i seg selv er vanskelig, og man kan da lett utelukke dem som snakker i ordelag som kan fremstå som "retoriske". For det tredje påpeker Young at retorikk kan ses på som et positivt bidrag for deliberasjon fordi utvalgte språklige virkemidler kan øke interessen hos publikum, noe en "nøytral" tale ikke kan.

På dette grunnlaget kan en lage et skille mellom *positiv* og *negativ* retorikk. Positiv retorikk henviser til utsagn som kan tolkes som logiske og rasjonelle, og negativ retorikk henviser til bruk av språket som *ikke* opprettholder rasjonelle standarder. Sett i forhold til deliberativ teori, hvor det rasjonelle elementet står sterkt, henviser positiv og negativ retorikk til språklige virkemidler som har en positiv eller negativ effekt på deliberative prosesser. Positiv retorikk bygger på Aristoteles' syn: Riktig bruk av logos, etos og patos kan bidra til å øke diskusjonens kvalitet. Logos er i og for seg selvinnsynende; at en politiker bør ha logisk

konsistente innlegg i en deliberativ debatt sier seg selv. Etos bygger på at en har en ærlig og troverdig personlighet. Ydmykhet og evne til selvkritikk er eksempler på indikatorer på god etos. Patos kan også tenkes å fremme positive aspekter i en debatt. For eksempel kan bruk av følelser understreke styrken i et standpunkt. Negativ retorikk bygger på Platons perspektiv, det vil si usaklig språk brukt strategisk for å overtale et uvitende eller godtroende publikum. Etter hans syn var manipulering, personkarakterisering og smisking vanlige retoriske virkemidler. I kapittel 5 kommer jeg videre inn på skillet mellom forholdet mellom positiv og negativ retorikk, men med fokus på det følelsesmessige aspektet ved retorikk.

Som nevnt vil ikke denne oppgaven ta for seg etos-aspektet, men det kan være et poeng å nevne noe om dette i forbindelse med EP på en generell basis. Representantene i EP er oftest erfarne politikere som er valgt inn i parlamentet, og en kan dermed tenke seg at de generelt innehar en betydelig ”høy” grad av etos. De har imidlertid ikke den vitenskapelige ekspertisen som klimaproblematikken fordrer ved at forskningen spiller en sentral rolle. Deres rolle som klimapolitiske aktører er imidlertid avgjørende for iverksetting av klimatiltak.

Oppsummerende vil overtalelse, som sagt, ikke ses som positivt eller negativt i seg selv i denne undersøkelsen. Demokratier kan være tjent med ”store” retorikere i noen tilfeller, i andre kan disse ha negative virkninger. Et viktig poeng i forhold til patos, etos og logos hos Aristoteles er at de retoriske egenskapene var noe offentlige talere kunne bruke. I mitt prosjekt er det en spesiell debattkontekst for offentlige talere jeg ønsker å rette søkelyset på, en kontekst som kan antas å gi føringer for bruk av retoriske virkemidler.

2.2.2 Patos

Av de tre retoriske virkemidlene Aristoteles fremholdt vil denne undersøkelsen fokusere på to av disse: logos og patos. Logos bygger på det logiske og rasjonelle, og vil i denne oppgaven anses som å komme frem under det deliberative elementet, og derfor undersøkes i DQI. En analyse av patos i de utvalgte debattene kommer frem i kapittel 5. Her vil jeg komme inn på patos på en mer generell basis, med hovedfokus på patos` politiske og retoriske funksjon.

Patos er et begrep som henviser til følelsene hos mennesker. Som et retorisk virkemiddel består dette ifølge Aristoteles først og fremst i å *vekke* følelser hos tilhørerne. Som han fremholdt: ”*På tilhøreres side skapes troverdighet når talen setter dem i en viss sinnsstemning. Det virker nemlig inn på våre avgjørelser om vi er irritert eller glade, vennlig innstilt eller fiendtlig*” (Aristoteles, 2006: 28). Patos får derav en argumentativ funksjon, hvor

en gjennom følelsene forsøker å overtale sitt publikum gjennom å sette det i en sinnsstemning.

”Patos”, slik det ble brukt i det antikkens Hellas, henviser ikke til følelser helt generelt. Tormod Eide definerer Patos som:

”Gr. *Páthos* ´sinnsbevegelse´, ´sterk følelse´. Den emosjonelle del av de retoriske virkemidler (...), betegner de sterkere og momentane følelser som taleren stundom fremkaller hos tilhørerne (i motsetning til den mildere og mer varige Etos). Bruken av p. hører hjemme i rådgivende og rettslige taler (-Genre, tale-), innen den enkelte tales disposisjon er det særlig saksfremstillingen (-Narratio) og avslutningen (-Exordium) som innbyr til sterk emosjonell påvirkning.” (Eide, 1998: 90)

Patos henviser altså i denne forståelsen til ”sinnsbevegelse” og ”sterk følelse”. I denne studien er ikke patos knyttet til en slik forståelse. Begrepet brukes her som et synonym til ”følelser”. Det tas altså ikke hensyn til hvorvidt følelsen er sterk, eller hvorvidt det medfører en ”sinnsbevegelse”.

Hva er følelser¹⁶? Det foreligger mye litteratur om begrepet, og flere filosofiske retninger tar begrepet for seg. Da det først og fremst er følelsenes argumentative funksjon som er mitt fokus, vil det her gis en kort gjennomgang av begrepet. Jon Elster gir følgende forklaring på hva følelser er:

“Emotions are the stuff of life. Anger, shame, fear, joy and love are immensely powerful states of mind. Subjectively, they are experienced as overpowering. We do not choose to have them; rather, we are in their grip.”
(Elster, 1989: 61)

Mens, som Elster påpeker, følelser er livets ”stoff”, er følelser samtidig et vanskelig begrep å operasjonalisere og definere (Scherer, 2005: 1). Det eksisterer per i dag ikke konsensus om definisjonen av følelser innen samfunnsvitenskapen. I politisk teori ble følelser tidligere

¹⁶ Også begrepet emosjoner er vanlig. Den vanligste måten å skille disse begrepene ligger i at følelser er noe en *opplever*, mens emosjoner er noe som ligger mer latent. Emosjoner kan gjøre seg gjeldende ubevisst, f. eks kan en være sjalu uten at det gir en umiddelbar følelsesopplevelse. Følelser derimot er noe som oppstår mer spontant, og oppleves derav sterkere (Nyeng, 2006: 16). I denne oppgaven vil jeg imidlertid holde meg til begrepene patos og følelser, uten at skillet mellom emosjoner og følelser tas hensyn til.

studert som latente personlighetstrekk eller som et resultat av kognitive prosesser. I den senere tid har flere forskere innen politisk teori betraktet følelser som affektive prosesser som, istedenfor å være et resultat av kognitive prosesser, skjer parallelt, og som kan påvirke tankeprosesser, beslutningstaking og politisk adferd (Marcus, 2000: 2).

Følelser tolkes gjerne som noe utilregnelig, spontant eller noe vi ikke kan kontrollere. Det er også et fenomen man har liten forståelse av: hypoteser om følelsers natur, om hva som forårsaker følelser, om hvilke innvirkninger og konsekvenser de har for menneskers adferd, er en mangelvare i samfunnsvitenskapelig forskning (Elster, 1989: 61). Likevel er det i stor grad enighet om at følelser kan ha en stor betydning i beslutningsprosesser (Marcus 2000: 2). Også Aristoteles understreket dette: *Det er følelsene som gjør at folk skifter mening og tar forskjellige avgjørelser* (Aristoteles 2006: 104). Aristoteles gir dermed følelsene så stor vekt at de avgjør menneskers beslutninger og meninger. Følelser kan altså relateres til handling, hvilket for denne studien er aktuelt fordi følelser analyseres med utgangspunkt i hvordan de bidrar til *politisk* handling. David Hume understreker forholdet mellom følelser og fornuften i forhold til handling ved å si at ”*Det strider ikke mot fornuften å foretrekke verdens undergang fremfor en rift i fingeren*” (Hume, 1992: 416). I følge Hume er det altså ikke fornuften som avgjør hva som i en situasjon er den ”beste” handlingen, snarere er det våre følelsesmessige inklinaasjoner. Fornuften tar med andre ord ikke et moralsk standpunkt i seg selv, men fungerer heller som en passiv deltaker (Nyeng, 2006: 39). Her får følelsene en annen rolle, som knytter dem opp mot moralske vurderinger. Kort sagt medfører dette altså at moralen kan vekke følelsene i oss, og dermed påvirke oss til å ta den ene eller den andre beslutningen. Nyeng påpeker også dette forholdet ved å påpeke at:

”(...) Uten følsomhet kan vi begrunne hva som helst – uten følsomhet er vi altså i praksis ute av stand til å begrunne noe som helst” (Nyeng, 2006: 40).

Det er samtidig vanskelig å avgjøre hvordan denne påvirkningen skjer. Følelser er en intrikat og vanskelig del av menneskelig natur. Marcus (2000: 1) fremhever at den ”mystiske” karakteren følelsene har, kan forklares ved den manglende forståelsen vi har av dem. Et vanlig syn innen politisk teori er i følge Marcus at demokrati og fremskritt krever mer rasjonalitet og mindre følelser. Følelser blir ofte karakterisert som noe som bør minimeres (2000: 1). Denne oppfatningen er imidlertid kontroversiell, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 5.

2.3 Oppsummering

I dette kapitlet er tre hovedbegreper blitt gjennomgått: Deliberativt demokrati, retorikk og patos. Kapittel 4 gjennomgår utvalgte deliberative standarder ved disse debattene, kapittel 5 studerer patos og hvordan patos kan komme frem i debatter. Et spørsmål jeg kommer inn på i kapittel 5, er hvordan disse begrepene er relatert til hverandre. Er retorikk, spesifisert som patos, noe som driver frem eller motarbeider deliberative idealer?

3.0 Metodisk tilnærming

I dette kapitlet diskuteres metodene som er brukt i undersøkelsen. Som nevnt innledningsvis er studien et eksplorerende opplegg, og metodebruken vil derfor diskuteres også i kapittel 4 og 5, hvor det vil gis en mer spesifikk introduksjon til DQI og TFI. Metoden vil også diskuteres mer analytisk i disse kapitlene, hvor det drøftes hvilke muligheter og begrensinger DQI og TFI innehar sett i relasjon til denne undersøkelsen. Den metodiske diskusjonen er interessant, fordi metoden utgjør grunnlaget for hvilke slutninger en kan gjøre. Dette påpeker King et al:

”The content of “science” is primarily the methods and rules, not the subject matter, since we can use these methods to study virtually anything” (King et al.1994:9)

Kapitlet vil først gjennomgå empirien, med fokus på avgrensning og innsamling. Deretter diskuteres den konkrete metoden studien tar utgangspunkt i, nemlig kvantitativ innholdsanalyse. Her avklares hvordan metoden skal anvendes og hva metoden kan gi svar på. Her blir også metoden diskutert med hensyn til reliabilitet og validitet.

3.1 Avgrensning og innsamling av empirisk grunnlag

Det empiriske materialet denne studien bygger på er tre plenumsdebatter i EP i perioden 1992 – 2007. Den første i 1992, den andre i 2002 og den siste i 2007. Alle debattene er undersøkt på grunnlag av skriftlige referater av debattene. Den siste debatten foreligger også som nedlastbar video på EP sine nettsider, men for å bygge et sammenliknbart datagrunnlag for alle debattene er det brukt skriftlige referater også av denne debatten. Dette utgjør den empirien som i denne studien betegnes som klimadebatten i EP. Det er også av analytiske og kontekstuelle hensyn referert til enkelte avisartikler, artikler og bøker som omhandler klimadebatten. Dette er for å få frem elementer som kan belyse problemstillingene som debattene ikke uten videre gir innblikk i.

Debattene er inndelt i innlegg, hvor representantene i EP (heretter referert til som representanter) fremhever sine egne og/eller sitt respektive partis syn. I den første debatten er det 20 innlegg, i den andre debatten 15 innlegg, og i den siste 10 innlegg. Til sammen utgjør

altså datagrunnlaget 42 debattinnlegg. Lengden på innleggene er varierende fra mellom ett avsnitt til en side, men anslagsvis er et gjennomsnittlig innlegg i overkant av en side.

Hvorfor ble disse debattene valgt? I begynnelsen av studien var hensikten å finne debatter som omhandlet klimaproblematikken. Det er imidlertid svært mange debatter i EP som kan relateres til dette temaet. Avgrensingen kan forklares i to ledd.

De to første debattene er relatert til hverandre ved at de omhandler henholdsvis det femte og sjette handlingsprogrammet, hvor sistnevnte er det som gjelder frem til 2012. Handlingsprogrammene kan best betegnes som helhetlige miljøstrategier for EU, hvor målet er å inkorporere miljøvennlige tiltak i alle samfunnssektorer. I det femte handlingsprogrammet er det 7 ”temaer”¹⁷, hvorav klimaforandringer er ett. I det sjette handlingsprogrammet er det 4 temaer¹⁸, men her er fokuset i stor grad rettet mot klimaforandringer. Hovedgrunnen til at disse to debattene ble valgt ligger altså i at disse handlingsprogrammene bygger på helhetlige strategier i miljøpolitikken. Som Hulthén påpeker i debatten om det sjette EAP:

” Let us see what kind of thing the Sixth Environment Action Programme is and see what we are to use it for, namely as a guiding star in all EU policy – environmental and otherwise– and as a lynchpin of the entire sustainable development strategy with which we shall travel together to Johannesburg in September of this year.” (2002, MEP/PSE, Hulthén: innlegg 4)”

Den siste debatten omhandler som nevnt klima og global handel, og har dermed først og fremst klimaproblematikken som fellesnevner sammenliknet med det to første debattene. Den siste debatten er valgt først og fremst valgt på grunnlag av tidspunktet.

For det andre spiller *utviklingen* i disse debattene en stor rolle. Ettersom det er en stigende kunnskapskurve innen klimaproblematikken i denne perioden, er det interessant å studere om vitenskapen har hatt noen innflytelse på de retoriske og deliberative aspektene. På den ene siden har man altså debatten i 1992, hvor en i mindre grad hadde kunnskap om dette problemet, og på den andre siden debatten i 2007, da problemet i større grad var dokumentert i vitenskapen og de fleste forskerne fremsto som enige om at drivhuseffekten er

¹⁷ Henholdsvis klimaforandringer, luftkvalitet, urban utvikling, kystsoner, avfallshåndtering, vannressurser og biodiversitet (Se f. eks fern.org: ”the EU’s Fifth Environment Action Programme”)

¹⁸ Henholdsvis klimaforandringer, natur og biodiversitet, helse samt naturressurser og avfall (Se f. eks europa.eu: ”Introduction to the sixth EAP”)

menneskeskapt. Dette er hovedgrunnen til valget av den siste debatten, hvor målet er å kunne si noe om deliberative og følelsesmessige aspekter har forandret seg i lys av det økte fokuset på klimaforandringer.

Datainnsamlingen gikk relativt problemfritt. Referater fra debattene fra 2002 og 2007 ligger tilgjengelige på EPs nettsider, og var enkle å oppdrive gjennom søkemotoren. Referat fra den første debatten ligger ikke tilgjengelig på nettsiden. Her kontaktet jeg EPs arkivsenter, og fikk sendt referatet pr e-post.

3.2 Kvantitativ innholdsanalyse som metode

For å besvare problemstillingen er det benyttet en kvantitativ innholdsanalyse. Kort sagt innebærer en kvantitativ innholdsanalyse at en systematisk gjennomgår tekster med mål om å plukke ut enkelte *tekstelementer*. Tekstelementer kan en inndeles i manifeste og latente innhold. Manifest innhold refererer til ord og uttrykk som fremkommer likt i teksten hver gang. Latente innhold er mer avhengige av en kontekstuell vurdering. Her må en vurdere konteksten for hver koding. Dette innebærer at en må tolke hver enkel variabel ut fra dens kontekst, en kan ikke enkelt kode ord og uttrykk likt hver gang, men en må lese seg frem til hvilken verdi som skal anvendes (Grønmo, 2004: 193-195). I denne studien er det det latente innholdet som vurderes. Både DQI og TFI benytter seg av variabler (se under) som må tolkes ut fra en kontekst. Her må koderen vurdere hvilke verdier som skal anvendes. Det er derfor viktig at en konkret utdypet hvilke kriterier en skal legge til grunn for hver variabel. Kriteriene for variablene i DQI og TFI er forklart i henholdsvis kapittel 4 og 5.

Både DQI og TFI tar i bruk ulike *variabler*. En variabel kan betegnes som en kategori med tilhørende *underverdier*. For eksempel tar DQI utgangspunkt i 7 ulike variabler. En av disse variablene er *rettferdiggjøring*, som innehar 4 verdier: ingen rettferdiggjøring, utilstrekkelig rettferdiggjøring, kvalifisert rettferdiggjøring og sofistisert rettferdiggjøring. Hvert innlegg kodes som én av disse verdiene. For TFI's tilfelle opereres det også med underverdier, men disse bygger ganske enkelt på ja/nei.

DQI baserer seg på å sammenlikne resultater innen de ulike variablene, man får altså ikke et samlet "tall" på hvilken grad debatter er deliberativt. Sammenlikningen i denne oppgaven vil altså være å se på hvilken utvikling de ulike variablene har i et tidsrom fra 1992 til 2007. Jeg vil imidlertid også komme kort inn på hvilke resultater Steiner et al. kommer frem til i sin undersøkelse.

Variablene kodes i et *kodeskjema*. Vedlegg 1 og 2 viser hvordan kodeskjemaene for henholdsvis DQI og TFI ser ut. Det brukes ett slikt kodeskjema for hvert innlegg. Her er variablene satt opp, med underliggende verdier, hvor en kan sette inn kryss for hvilken verdi underlagt hver variabel det aktuelle innlegget innehar.

Et annet spørsmål er hvordan disse variablene skal måles. Grønmo opererer med 4 ulike *måleenheter*, og det er to av disse denne studien tar i bruk: én for DQI og én for TFI. DQI undersøker hvilken *retning* et innlegg har for hver variabel. Dette innebærer at en koder hvert innlegg på en skala fra negativt til positivt. Den andre måleenheten er *frekvens*, som TFI benytter. Dette innebærer at en teller antall ganger et element forekommer i en tekst. For TFI's del gjelder det her å få frem hvor ofte et utvalg følelser kommer frem.

3.2.1 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er et begrep som tar for seg ”*hvor pålitelig datamaterialet er*” (Grønmo, 2005: 222). Det er i samfunnsvitenskapen flere måter å måle reliabilitet på, men for denne undersøkelsen er det særlig intersubjektivitetsmetoden som er aktuell. Intersubjektivitetsmetoden bygger på at flere forskere utfører de samme undersøkelsene, og i etterkant vurderer differansen mellom kodingen forskerne har kommet frem til. I utgangspunktet vil enhver undersøkelse enten kvantitativ eller kvalitativ, inkludere reliabilitetstester, men i praksis er dette vanskeligere for kvalitative undersøkelser (Grønmo, 2005: 225). Ettersom denne undersøkelsen er kvantitativ, det vil si at den baserer seg på koding av ulike innholdsmessige aspekter i debatter, er reliabilitetstester viktige. Både som en generell regel, men også spesielt gjelder dette her fordi kodingen i stor grad baserer seg på at koderen fortolker utsagn basert på relativt abstrakte størrelser. Av praktiske årsaker har det ikke blitt rom for en reliabilitetstest. Én kritikk av denne undersøkelsen er altså at den har reliabilitetsproblem, hvor det bare er en person som har gjennomført kodingen. Spesielt gjelder dette for TFI, som ikke har blitt brukt før slik DQI har.

Validitet henviser til hvorvidt datamaterialet er relevant for problemstillingen eller ut fra det en har som formål å studere (Grønmo, 2004: 231). Av særlig interesse for denne studien er *definisjonsvaliditet*. Dette henviser til om det teoretiske begrepet samsvarer med det operasjonaliserte begrepet. For dette opplegget kan en altså stille spørsmålet: er det følelser og deliberasjon denne studien måler, og om ikke, hva er det som måles? Utvelgelsesmetoden er beskrevet nedenfor (3.3). DQI måler *utvalgte deliberative standarder*. Dette tilsier at det er valgt ut noen variabler som i den teoretiske litteraturen er viktig for dette begrepet. Om

debatten er kvalitativ på f. eks kvaliteten på argumentene, hvorvidt utveksling er til stede og hvorvidt utsagn er sanne eller ikke, måler ikke DQI. For TFI er dette også viktig. TFI måler ikke følelser hos personer, men tekstlig formidling av følelser i en konkret kontekst, nemlig i klimadiskursen innenfor EP. Det er i tillegg snevret inn til å gjelde 8 ulike følelser. Det som altså her brukes som følelser, er altså ikke presist det samme som det teoretiske begrepet, ettersom det sistnevnte er mer omfattende. Det en i denne studien måler er altså ikke følelser generelt, men følelser slik de kommer til uttrykk med klare forutsetninger og begrensninger i tre ulike debatter. Forutsetninger for TFI er beskrevet nærmere i kapittel 5.

3.3 Utformingen av variabler

TFI's oppgave er å undersøke hvordan følelser kan vekkes gjennom språket. Mens DQI er en ferdig, utprøvd metode, er TFI noe denne studien har skapt. Det er dermed et poeng å utdype litt hvordan denne prosessen har foregått. Spørsmålet var hvordan en skal komme frem til variabler som er best egnet til å undersøke virkeligheten i henhold til den problemstillingen som er stipulert (Grønmo, 2004: 194). For en beskrivelse av denne prosessen er en modell utformet av Robert Adcock og David Collier (2001)¹⁹ relevant.

Denne prosessen postulerer først et bakgrunnsbegrep, som i dette tilfellet er ”retorikk”. Videre formulerer en et systematisert begrep, som for TFIs del er patos, eller følelser. Dette innebærer å spesifisere begrepet i lys av forskningsmålet. I denne studien innebærer dette for eksempel å begrense begrepet til det rent tekstuelle (nærmere beskrevet i kapittel 5). Videre utformes indikatorer som kan undersøke det spesifiserte begrepet, og det er her ”følelsestriggere” brukes. Denne utvelgelsesprosessen innebærer også hvilke følelsestriggere som skal kodes (eks håp, frykt osv). Etter dette foretas en prøvekodning med bruk av disse indikatorene. I denne prosessen forkastes indikatorer som anses som mindre relevante, og det settes eventuelt inn nye. Relatert til dette har TFI i denne studien begrenset seg til 8 følelsestriggere. Nest sist omformulerer man det spesifiserte begrepet etter behov, basert på hvordan indikatorene fungerte. Til sist kan en stille spørsmål om hvorvidt den nye innsikten kan gi ny forståelse av bakgrunnsbegrepet. Har studien bidratt til ny forståelse av det aktuelle bakgrunnsbegrepet?

¹⁹ Modellen kommer fra artikkelen Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research (2001). Vedlegg 3 viser denne modellen slik den blir illustrert av Adcock og Collier.

Et viktig poeng er altså at utformingen av variablene TFI benytter, har bestått i prøving og feiling. Det ble i denne prosessen forsøkt i alt 3 ulike prøvekodinger. I det først forsøket ble det forsøkt med samtlige av de 25 følelsene Elster opererer med, samtidig som en også hadde med en metode som tok for seg *direkte* følelsesuttrykk. Ved å forsøke seg frem i den andre og tredje prøvekodningen ble både denne direkte metoden forkastet, samtidig som det ble begrenset til 8 av 25 aktuelle følelser.

3.4 Vilkår for generalisering

Hvilke vilkår som gjelder for å kunne foreta en generalisering avhenger av hvorvidt utvalget representerer universet (Grønmo, 2004: 321). Hvilke krav og begrensinger DQI og TFI setter, er diskutert nærmere i henholdsvis kapittel 4 og 5. Ett annet relevant aspekt er antall debatter som her ligger til grunn. Datagrunnlaget er på 3 debatter, og til sammen 45 innlegg, og representerer derfor bare en svært liten andel av det totale antall debatter i EP²⁰. For denne studien innebærer dette at det er vanskelig å generalisere ut over de tre debattene. Om en hadde gjort en DQI- og en TFI-undersøkelse basert på samtlige debatter i EP, ville dette ha vært mulig.

3.5 Oppsummering

Dette metodekapittelet har gjennomgått enkelte metodiske punkter: Avgrensning og innsamling av empiri, kvantitativ innholdsanalyse, reliabilitet og validitet, utforming av variabler til TFI samt vilkår for generalisering. Som nevnt er imidlertid metoden presisert og diskutert i kapittel 4 og 5, og dette kapittelet er derfor relativt kort.

²⁰ Et søk på EPs nettsider viser totalt 117 resultater på "climate change" i perioden 1999-2004 (europarl.europa.eu)

4.0 Deliberasjon i Europaparlamentet

“It is now widely accepted as an ideal that democracy should be as deliberative as possible” (Phillip Pettit, 2001: 1)

”Jeg har hørt mange argumenter som har endret min opfatning, men jeg har aldri hørt et argument, som har endret min stemmegivning” (Dodington, 1741)

Ideen om at politiske prosesser bør strekke seg etter deliberative idealer, altså at saker skal gjennomgå grundige, deliberative diskusjoner helst for å oppnå en form for konsensus, er tilsynelatende blitt mer akseptert både i akademiske og i politiske kretser. Deliberasjon handler, blant annet, om å gjennomgå, i den grad det er mulig, alle elementer ved en sak og veie ulike argumenter og perspektiver opp mot hverandre. I dette kapitlet er meningen å teste disse ideene empirisk: er det mulig å gjøre kvantitative undersøkelser av graden av deliberasjon i debatter?

Dette kapitlet beskriver en metode som har nettopp dette som formål. Steiner et. al`s. ”Discourse Quality Index” (DQI) tilbyr et forslag, med bruk av 7 ulike variabler, på hvordan en kan undersøke hvorvidt en debatt opprettholder deliberative standarder. DQI baserer seg i hovedsak på Jürgen Habermas` teoretiske idealmodell om deliberativt demokrati.

I dette kapitlet er det denne problemstillingen, som formulert innledningsvis, som diskuteres:

I hvilken grad oppfyller disse debattene utvalgte deliberative standarder, og hvilken utvikling har en i perioden 1992-2007 i så henseende?

Her vil jeg sammenlikne de ulike variablene i DQI og forsøke å skape et helhetlig inntrykk av den deliberative kvaliteten. Det er i tillegg til problemstillingen benyttet 3 hypoteser, som kommer frem i punkt 4.1.

Jeg vil først gjennomgå DQI indeksen rent metodisk. Her gjennomgås hvordan DQI skal anvendes og hvilke variabler som brukes, illustrert med eksempler fra de tre debattene. Videre kommer jeg inn på andre empiriske undersøkelser som er gjort innenfor deliberativ

politisk teori. Deretter diskuteres gjennomføringen av kodingen i forhold til hvilke utfordringer som oppstod under denne kodingen. Her trekkes også DQI inn på et mer generelt metodisk plan. Videre presenteres resultatene, og til sist analyseres resultatene med utgangspunkt i problemstillingen og hypotesene.

4.1 Deliberative Quality Index

Hvordan skal klimadebattene i EP måles ut fra deliberative idealer? Instrumentet jeg skal bruke kalles “Deliberative Quality Index” (DQI). Steiner et al (2004), som har utviklet dette instrumentet, bygger som nevnt på Jurgen Habermas sin deliberative demokratimodell. De har utarbeidet et kodeskjema med 7 variabler. Metoden krever ifølge Steiner et al. at fire kriterier er oppfylgt: (1) den skal være teoretisk belagt, (2) den skal undersøke observerbare fenomen, (3) den skal være generell og (4) den skal være pålitelig (2004: 53). At den skal være teoretisk belagt innebærer at den er basert på teori, som i dette tilfellet gjelder Habermas’ deliberative demokratiteori. At den skal undersøke observerbare fenomen, innebærer at metoden skal kunne undersøke faktiske, empiriske debatter. Med at den er generell, menes det at den skal kunne brukes i flere forskningssammenhenger. Med at den er pålitelig, henvises det til at kodingen skal være nøyaktig og dermed skal kunne reliabilitetstestes (se over).

Metoden er laget spesielt for parlamentsdebatter, både i komitémøter og i plenumsmøter. DQI tar utgangspunkt i at man kan måle deliberativ kvalitet ut fra et kontinuum som strekker seg fra “dårlig” til “god” deliberasjon, eller fra ingen til ideell deliberasjon.

Instrumentet baserer seg på taler som blir kodet. I denne studien er prosedyren den at hver gang en person holder et innlegg, gjelder det som en egen kodet tale, og om en person holder to innlegg i en debatt, regnes dette som to kodete taler. Det er kun den delen av en tale som er relevant for det angjeldende emnet som blir kodet. Et annet moment er at taler må inneholde et *krav* for å bli kodet. Et krav betegnes som noe som uttrykker et tiltak, et beslutningsforslag eller andre innhold som sier noe om hvilken handling som bør utføres. Taler som ikke oppfyller dette vilkåret blir likevel notert, spesielt om de inneholder uvennlige bemerkninger (Steiner et al. 2004: 55). Vilkaåret om at innlegg må inneha et krav begrunnes i følge Steiner et al. at *“(…) they constitute the heart of deliberation. That is, demands stipulate what ought to be done and what ought not to be done, and this normative character puts them at the center of discourse ethics”* (Steiner et al. 2004: 55). Dette vilkåret er altså basert på den normative karakteren deliberative debatter bør inneha. Debatter skal altså være rettet mot å

finne frem til normativt gyldige handlingsnormer (jf. Kapittel 2). For å få frem dette kan et eksempel være nyttig:

In particular, I would call upon us to produce some stringent wording concerning subsidies that have harmful effects on the environment. The Council's wording strikes me as too weak. I believe that, whenever it is said that the protection of the environment costs money, one has first to bear in mind that, of course, the destruction of the environment and its consequences cost money, and that it is even worse when the destruction of the environment is being subsidised – in other words, when money is being paid out for it. There are possibilities there for very effective savings. I therefore emphatically support the idea of reducing subsidies. (2002, MEP/PPE-DE. Liese: Innlegg 15)

Her kommer det frem to krav, som er relatert til hverandre. For det første at det bør formuleres klarere når subsidier har skadelige virkninger på miljøet, og at slike subsidier bør reduseres. I tilfeller som her, hvor flere krav stilles, blir innlegget kodet for ett av kravene, og det er da valgt ut det som er dominerende for innlegget. Dette momentet er diskutert mer i punkt 4.3. I undersøkelsen som her ble gjennomført, var det som nevnt 20 innlegg i den første debatten, 15 i den andre og 10 i den siste debatten. Ett innlegg i den først og ett i den andre debatten hadde ikke et eneste krav i seg, og de ble dermed ikke kodet. Undersøkelsen baserer seg altså her på henholdsvis 19, 14 og 10 innlegg (43 totalt).

DQI måler enkeltinnlegg hver for seg, i forhold til hvorvidt hvert enkelt innlegg opprettholder det som her vektlegges som deliberative standarder. Om en skal bedømme hvorvidt debatten er ”god” eller ”dårlig” ut fra en deliberativ standard er det altså samlingen av innlegg som måles, ikke debatten som helhet.

Det brukes syv variabler i Steiner et al. sin modell, med ulikt antall underverdier. Jeg vil her gjennomgå de ulike variablene, samt komme med noen eksempler fra debattene på hvordan variabel B og C kommer frem.

(A) *Deltakelse* handler om alle involverte parters mulighet til å kunne uttrykke sin mening. Det er et viktig ideal for Habermas sitt syn på diskursdemokratiet (Habermas, 1996: 107). I parlamenter er dette en enkel variabel ettersom alle representantene har en institusjonell rett til taletid. Det som kan forstyrre en taler er imidlertid om taleren blir avbrutt. Denne variabelen får dermed 2 verdier:

0. Taleren avbrytes.

1. Normal deltakelse, ingen avbrytelser.

Den første verdien er avhengig av at taleren som blir avbrutt, eksplisitt uttrykker misnøye grunnet avbrytelsen (Steiner et. al, 2004: 57).

(B) *Nivå av rettferdiggjøring* går på i hvilken grad taleren argumenterer “utfyllende” (complete justification) for det beslutningsforslaget personen stiller. Steiner et al. (2004: 57) bruker 4 verdier her:

0. Ingen rettferdiggjøring.

1. Uttilstrekkelig rettferdiggjøring innebærer at et argument (B) gis for at kravet om tiltak (K) skal gjøres, men det er ikke en kobling mellom B og K.

2. Kvalifisert rettferdiggjøring innebærer at det gis ett argument for eller imot en beslutning.

3. Sofistikert rettferdiggjøring innebærer at det gis to eller flere argumenter for et beslutningsforslag.

Denne variabelen tar altså for seg hvorvidt parlamentarikeren begrunner sine krav på en måte som gjør at kravet virker berettiget. Om taleren gir to eller flere argumenter for kravet, blir dette tolket som ”sofistikert rettferdiggjøring”, og i henhold til DQI tilsier dette at innlegget er godt argumentert for. Denne variabelen, og DQI helhetlig, gir imidlertid ikke et mål på hvor ”godt” eller ”dårlig” argumentet er. Kravet som stilles er at det skal være en sammenheng mellom krav og argument, men hvorvidt dette argumentet er kvalitativt bedre enn argumenter som taler imot det aktuelle kravet, fanges ikke opp av DQI. Argumentene behøver ikke være eksplisitte, men om de skulle være implisitte skal de bare kodes om argumentene er helt innlysende for alle deltakerne i debatten (Steiner et al. 2004:171).

Rettferdiggjøring bygger på at en *argumenterer* for et krav²¹. Men hva er et argument? Ifølge Elster er argumenter: ”*arguing is the effort to persuade by reason giving*” (2007: 405). Argumenter er altså bygget på å overbevise gjennom henvisning til grunner. Argumenter er,

²¹ Innen DQI bygger dette som sagt på krav, men mer generelt kan dette også være en påstand, en fornektelse eller lignende.

slik Thomas Scanlon definerte det, ”noe (a) som taler til fordel for noe (b)”²² (Scanlon, 2000: 17). Et innlegg kan altså inneholde noe(a) 1, 2, 3 osv, og en kan da få ”noe(a1)”+”noe(a2)”= ”noe(b)”. Denne variabelen bygger da på hvorvidt det argumenteres for krav som blir fremsagt, og det er denne variabelen som ligger nærmest en måling av *logos*, altså den argumentative delen av Aristoteles tre overtalelsesmidler. En kan stille spørsmål ved om dette også er den viktigste av variablene DQI setter. I henhold til Habermas’ ideal om rasjonelle debatter, er dette den eneste variabelen som i denne undersøkelsen kan si noe om argumentasjonen i debattene er begrunnet.

For å vise hvordan denne variabelen kommer til uttrykk, trekker jeg frem to eksempler. Ernst De La Graete kommer med følgende uttalelse i debatten om det femte handlingsprogrammet:

“First of all, I feel it is essential that the commission include environmental indicators in the annual economic report. This is a request which Parliament as a whole has formulated for several years already. Next, we must include the concept of environmental protection in the various Community policies by defining minimum levels of environmental protection to be respected in all sectors” (1992, MEP/V: De La Graete. Innlegg 2)

Her stiller De La Graete opp to krav, som han ikke begrunner med noen argumenter. Dette er altså et eksempel på hvordan kode (0) *ingen rettferdiggjøring* kan komme frem. Sitatet er tatt noe ut av sin kontekst. I det foregående påpeker De La Graete at dette er krav som har blitt sendt til Kommisjonen og Unionsrådet. Etersom De La Graete fremstiller dette klart som krav han mener bør ettergis, er det kodet som (0) ingen rettferdiggjøring. Det bør også komme frem at det i det etterfølgende følger tre krav til, som grunnet lengden ikke er tatt med her. Heller ikke disse er begrunnet.

Et annet eksempel på (3) sofistisert rettferdiggjøring, finnes i debatten om internasjonal handel og klimaforandringer:

“(…) however, the chairman, Mr Markov, insisted that it was not appropriate to urge excision of a view that happened to conflict with current orthodoxy. Let us remember that, when Galileo declared in the 17th century that the earth revolved around the sun, he was threatened with torture by the Catholic Church for daring to contradict the accepted fact that the earth was at the

²² Helt presist skriver Scanlon: ”(...) a consideration that counts in favor of it” (Scanlon, 2000: 17)

center of the universe. It took the Church until 1992 to agree that Galileo had been right.

The only CO₂ at issue in the global warming debate is the trivial amount produced by burning fossil fuels. That comparatively small amount is the only modern and unusual addition to the vast quantities constantly being produced by all living things and all decaying matter, and through volcanic activity.

Before we risk ruining the world's economies with carbon emission taxes and the like, please let us reopen the debate and make absolutely sure who is right." (2007, MEP/ IND/DEM, Booth: Innlegg 8)

I dette eksempelet ligger kravet sist, at en skal gjenåpne debatten om hvilken reell effekt CO₂ utslipp har. Det er to argumenter for dette, nemlig for det første at det er en vedtatt sannhet (current orthodoxy) at det er vi mennesker som har hovedansvaret for global oppvarming, og for det andre at det er andre faktorer, som vulkaner og levende organismer, som har en mye større rolle enn mennesker når det gjelder utslipp av CO₂. En får altså "noe1"+"noe2"="noe3". Som vi ser, kommer kravet her sist i setningen og viser at det ikke er en nødvendig rekkefølge på argumentene og kravene.

(C) *Innhold i rettfærdiggjøringen* bygger på om argumentene appellerer til fellesinteresser eller gruppeinteresser. Verdiene innebærer (Steiner et al. 2004: 58):

0. Eksplisitt uttalelse om en eller flere gruppers interesser
1. Nøytral: verken gruppeinteresser eller fellesinteresser nevnes
- 2a. Uttalelse om fellesinteresser som benytter seg av en utilitaristisk tankegang
- 2b. Uttalelse om fellesinteresser som benytter seg av Rawls forskjellsprinsipp

Denne variabelen henviser til hvorvidt taleren fremhever spesielle hensyn i enten positiv eller negativ retning mot en spesiell gruppe i samfunnet, eller i motsatt ende, for allmennhetens beste. Det deliberative elementet ligger i at om konsensus og forståelse skal oppnås, kreves det at man bruker argumenter som appellerer til allmenne interesser, i tråd med prinsippet om kommunikativ rasjonalitet. Den utilitaristiske filosofiske retningen går ut på at riktigheten av et tiltak baseres seg på hvorvidt det fremmer lykke til flest mulig mennesker. Politiske

beslutninger er dermed riktige i den grad de fremmer størst mulig grad av lykke for flest mulige mennesker (Heywood, 2004: 358) Rawls forskjellsprinsipp tar for seg sosiale og økonomiske ulikheter i samfunnet. Politiske tiltak legitimeres om de favoriserer de minst privilegerte. Materiell ulikhet er imidlertid akseptabelt så lenge det fungerer slik at dette er til fordel for de mindre privilegerte (Heywood, 2004: 297).

Hvordan kommer denne variabelen til uttrykk rent konkret? Et eksempel på argumentasjon basert på grupperes interesser kan vi finne fra debatt 2:

“I am not hiding the fact that, as a citizen of a small mining region in Asturias – and I am speaking here in a personal capacity and not on behalf of my group – that I have some problems with the amendment on imposing a time limit on subsidies for projects that could damage the environment. I do not have a problem with it in general terms, but specifically with regard to the fact that, in the region in which I live, more than 30 000 jobs have been lost as a direct result of restructuring. For this reason I do not agree with these amendments. However, we completely agree with the rest of them.”
(2002,MEP/GUE/NGL González Álvarez: innlegg 2)

Her kommer det altså frem at representanten er enig i forslaget på en generell basis, men er likevel motstander fordi 30 000 jobber i hennes region i Spania har forsvunnet. Dette innlegget vil altså kunne kodes som (0).

I den andre enden kan det trekkes frem et eksempel som får frem hvordan fellesinteresser kan komme frem i argumenter:

“...that any economic development policy which does not include the “environment” dimension is doomed to failure and risks endangering, in the long term, the survival of the planet as well as signing away the capital of future generations.” (1992, MEP/S, Delcroix: innlegg 5)

Her kommer det altså frem at om ikke økonomisk politikk tar i betraktning miljøhensyn, settes på sikt overlevelsen av planeten i fare. Ettersom jorden er noe alle er avhengige av, blir dette utsagnet her tolket som noe som refererer til fellesinteresser.

(D-E-F) Den fjerde, femte og sjette variabelen handler om graden av respekt. Disse variablene brukes fordi mangel på respekt i en debatt tolkes av Steiner et al. som uvilje mot å gå inn i en deliberativ prosess. Det er 3 former for respekt Steiner et al. bruker: respekt for

grupper, respekt for opposisjonens beslutningsforlag og respekt for motargumenter. Samlet kan man si at om man utviser eksplisitt respekt, søker man forståelse. Om man ikke utviser respekt, blir man sittende fast i en forhandlingssituasjon (Steiner et al. 2004: 58-59).

(D) *Respekt for grupper* bruker 3 verdier:

0. Ingen respekt for en eller flere grupper.
1. Nøytral, det foreligger verken positive eller negative uttalelser om en eller flere grupper.
2. Eksplisitt respekt for en gruppe. Denne verdien brukes om det er minst en positiv uttalelse om grupper, uavhengig av andre negative kommentarer.

(E) *Respekt for krav* fra andre i debatten - her brukes de samme verdiene som respekt for grupper.

(F) *Respekt for motargumenter* bruker fire verdier:

0. Taler ignorerer motargumenter.
1. Taleren anerkjenner motargumenter, men aksepterer dem ikke og kommer gjerne med negative kommentarer om dem.
2. Taler anerkjenner motargumenter, men taleren uttrykker seg verken positivt eller negativt til dem.
3. Taler anerkjenner motargumenter og aksepterer betydningen av dem.

(G) *Konstruktiv politikk* er en variabel som tar for seg hvorvidt talerne er opptatt av å finne en konsensus, og har 3 verdier:

0. Deltakerne sitter fast på sine posisjoner
1. Man kommer med et alternativt vedtaksforslag
2. Deltakeren kommer med et kompromissforslag.

Denne variabelen tar altså for seg hvorvidt debattantene er villige til å ta inn over seg motargumenter, og dermed gå inn for kompromissforslag. Dette avhenger av debattantenes

villighet til å forandre sine standpunkt, noe som i dagens politiske miljø *kan* medføre tilnavn som “flipflopper”²³, mye brukt i den amerikanske valgkampen.

Jeg vil jobbe ut fra 3 hypoteser i undersøkelsen, som underbygger problemstillingen. Disse hypotesene strukturerer undersøkelsen, i den forstand at det fremlegges noen forventninger til grunn for hvordan den deliberative kvaliteten i EP er. Hypotesene er rettet mot 5 av variablene DQI innehar :

- 1. Krav (se under) blir i større grad begrunnet i 2007 og 2002 enn i 1992. Dette baseres på at det generelt er langt mer hold i menneskeskapte klimaendringer i 2007 sett i forhold til 1992. Hypotesen bygger altså på at mer kunnskap medfører flere argumenter.*
- 2. Det vises mer respekt i de to siste debattene enn i den første. Denne forventningen er basert på at kunnskapen om klimaproblematikken har økt, og at en dermed styrer unna dem som sier seg uenige i at det er en miljøproblematikk. Dette hviler altså på at mer enighet innen et sakfelt medfører større grad av respekt.*
- 3. Klimadebattene er i større grad preget av fokus på konsensus enn tidligere. Denne hypotesen baserer seg på at det er sammenheng mellom enighet om at det er et problem med klimaet, og at flere politiske grupper er opptatt av å iverksette politisk handling.*

Jeg vil i analysen gjennomgå hypotesene. Stemmer de overens med resultatene? Om, eller om ikke, hvilke faktorer kan forklare dette?

4.2 Andre undersøkelser og kritiske innspill

Hvilke problemer møter en på i arbeidet med DQI? Hvilke andre erfaringer er gjort av andre forskere i analyser av deliberasjon i praksis?

For det første er det relevant å si noe generelt om dette: er det mulig å gjøre empiriske undersøkelser rundt deliberativ politikk? Habermas påpeker følgende om dette emnet:

“At present it is unclear how this procedural concept, so freighted with idealizations can link up with empirical investigations that conceive politics

²³ En ”flipflopper” er en som til stadighet hopper fra et standpunkt til et annet. Uttrykket brukes oftest som negative angrep for å få frem ustabilitet og mangel på forutsigbarhet hos vedkommende.

primarily as an arena of power processes” (Habermas, 1996: 287)

Som Habermas påpeker, er det “uklart” hvordan empiriske undersøkelser av deliberasjon skal gjennomføres. Dette ble riktignok skrevet i 1996. Flere forsøk er imidlertid gjort. Men spørsmålet er fortsatt relevant: deliberativt demokrati er fortsatt et abstrakt og ”idealisert” konsept, og ingen av metodene som foreløpig er tilgjengelige, kan gi et fullstendig bilde av en politisk prosess. André Bächtiger et al. (2009) mener det er 4 ulike innfallsvinkler når det gjelder å gjøre empiriske undersøkelser av deliberasjon: en institusjonell: studere hvordan institusjoner påvirker deliberasjon; en kulturell: fokusere på det kulturelle ved institusjoner og hvordan dette påvirker deliberasjon; et saksavhengig perspektiv: fremheve hvordan ulike saker kan ha ulike betydninger for deliberasjon. Til sist et aktørperspektiv: fokusere på aktørens betydning for deliberative prosesser. Undersøkelsen min er først og fremst rettet mot saksperspektivet, hvor det altså er klimapolitikken som er i fokus. DQI er således en metode som kan fokusere på både sak og institusjoner.

Hvilke kritiske innspill har DQI møtt? Niemeyer & Dryzek påpeker en svakhet ved instrumenter som DQI, som forsøker å måle deliberasjon:

“A related weakness of DQI is that evaluation of discourse quality requires assessment by a third party and their own particular interpretation of what constitutes quality. This same criticism can also be applied to assessments of preference change during deliberation, which assumes there is a `right` answer that is usually based on the assessments of so-called experts.”
(Niemeyer & Dryzek, 2007: 3)

Det er altså problematisk at måling av deliberasjon baserer seg på enkeltpersoners subjektive forståelse av kvalitet og forutsetningen om at det finnes et rett svar som eksperter avgjør. Niemeyer og Dryzek trekker også frem at DQI bare baserer seg på deler av den deliberative modellen; den tar for eksempel ikke med utfallet i form av hvordan preferanser forandrer seg, men debatten i seg selv (Niemeyer & Dryzek, 2007: 3). Dette er noe Niemeyer & Dryzek forsøker å gjennomføre, altså utarbeide en metode for å måle utfallet gjennom det de kaller intersubjektiv rasjonalitet. Denne metoden tar for seg hvordan preferanser forandrer seg i en politisk prosess, hvor en tar utgangspunkt i flere debatter i ulike fora. Her er fokuset rettet mer mot viljetransformasjon blant deltakerne enn det DQI er (Niemeyer 2007: 3-4).

Det er imidlertid gjort flere forsøk på å måle deliberasjon, og det er flere fremgangsmåter som er tatt i bruk. Mens DQI først og fremst tar utgangspunkt i Habermas' forståelse av deliberasjon, er andre metoder basert på andre teoretiske innfallsvinkler. Fishkin (1997) forsøkte å designe et prosjekt hvor man bruker såkalte "deliberative polls", hvor tilfeldige borgere kommer sammen og diskuterer. Man gjør undersøkelser basert på oppfatninger og meninger før og etter disse diskusjonene, og måler da hvorvidt disse meningene forandrer seg.

Simone Chambers (1999) har undersøkt deliberasjon under et folkemøte i Canada. Hun sammenliknet deliberative idealer med hvordan det i praksis foregikk på dette møtet. Chambers konkluderer med at, på grunnlag av blant annet det faktum at det ble undertegnet et kompromissforslag fra alle deltakerne, oppfylte dette møtet på mange måter deliberative standarder.

Nok en undersøkelse om deliberasjon ble gjennomført av Audun Offerdal og Jacob Aars, hvor de analyserte folkehøringer i ulike kommuner og fylkeskommuner (Offerdal, 2007: 37). I utgangspunktet er Offerdal positiv til at de fremmøtte kunne snakke om kompliserte spørsmål, men påpeker samtidig noen svakheter ved disse møtene. Han poengterer for eksempel at slike møter er toppstyrte hendelser som er arrangert av politikerne på deres egne premisser, at det er politikerne som styrer dagsorden og sist at, deltakerne ikke har personlig ansvar for vedtak som blir gjort (Offerdal, 2007: 38).

Sammenliknet med de nevnte metodene er en viktig forskjell at DQI er kvantitativ, og at den bruker reliabilitetstester. Steiner et al. anbefaler sin egen DQI-modell fordi den er universell, det vil si at den kan brukes i alle typer politiske fora.

4.3 Gjennomføring av kodingen og metodiske utfordringer

Kodingen ble gjennomført over ca 3 uker. Det ble brukt et relativt enkelt kodeskjema (se vedlegg 1) som ble utfylt etter hvert innlegg. I den første debatten ble 19 innlegg kodet, i den andre debatten ble 14 innlegg kodet, og i den siste debatten ble 10 innlegg kodet. Av problemer som oppstod underveis i kodingen er det spesielt to momenter som bør påpekes.

Et første problem som meldte seg ved igangsettelsen av kodingen, var at DQI bygger på at et innlegg må stille ett *krav* for å bli kodet. Men hva om en representant stiller flere krav i ett og samme innlegg? Skal en da kode hvert enkelt krav? I en mailkorrespondanse jeg hadde med

André Bächtiger, medforfatter av "Deliberative Politics in Action" skriver han etter spørsmål om dette:

"That is tricky point; I would reduce the analysis to a very few number of demands and code these in parallel - so you need to create a coding sheet for each demand. However, depending on the depth of your analysis, you might also create summary and weighted measures for the different demands (especially if they are part of the same policy package) - let's say, one demand is evaluated negatively, while the other is evaluated positively - then give neutral as a summary code."²⁴

En mulighet er altså på forhånd å avgjøre hvilke krav en skal ta med, og klargjøre kodeskjema ut fra dette. Den andre bygger på å legge sammen de ulike kravene og komme til en samlekode. Det er den sistnevnte som er brukt i denne undersøkelsen. Dette er likevel et element som det ikke er helt avklart hvordan skal tolkes i bruken av DQI.

Det andre momentet gjaldt spørsmålet om hvordan en "gruppe" skulle defineres, og hvordan dette skulle kodes i forhold til variabel (C) *Innhold i rettferdiggjøring*, og variabel (D), *Respekt for grupper*. Som det går frem av resultatene under, har alle innleggene blitt kodet som *nøytral* ved variabel D, og bare ett innlegg ble kodet som å henvise til gruppers interesse. Her valgte jeg å bruke en noe snever definisjon av "grupper", hvor den "største" mulige gruppen kunne utgjøre en nasjon, altså som et land eller en minoritetsgruppe. Det var bare ett innlegg som ble kodet som å uttale seg i forhold til gruppeinteresser, og ingen viste eksplisitt respekt eller uttalte seg eksplisitt nedlatende mot en gruppe.

Mens DQI for øyeblikket er den eneste etablerte metoden for å gjennomføre kvantitative undersøkelser om deliberasjon, og i den forstand er unik, er det fortsatt noen spørsmål ved den som står ubesvart.

Et spørsmål som reiser seg i bruken av DQI bygger på variabel 3, innhold i rettferdiggjøring, som omhandler om argumenter baserer seg på gruppe eller fellesinteresser. Her brukes kode 2a og 2b ut fra henholdsvis en utilitaristisk og forskjellsprinsipiell faktor. Men hvordan skal dette tolkes? Argumentasjon som mer eller mindre direkte påpeker at "dette vil medføre mest mulig lykke" er vanskelig å finne og vil nok ligge mer implisitt. Ut fra forskjellsprinsippet

²⁴ Mailen ble mottatt 03.02.09.

kan en stille spørsmål ved om hvem som er de minst privilegerte i et samfunn. Dette er to abstrakte teoretiske konsepter som vanskelig lar seg måle i en praktisk, empirisk debatt, og fraværet av diskusjon om dette hos Steiner et. al gjorde at jeg selv måtte definere, underveis, hvordan dette skulle tolkes. I denne undersøkelsen ble verdien ”utilitaristisk argument” brukt i tilfeller hvor det eksplisitt ble uttrykt at ”dette er til alles beste” eller lignende formuleringer. Verdi 2, som tolker argumentasjonen ut fra forskjellsprinsippet, ble brukt på en slik at måte at det eksplisitt henvises til svakere stilte grupper i argumentasjonen. Også når det gjelde kode 0, grupperes interesser, var det vanskelig å tolke. For det første er det ikke definert hva som konstituerer en gruppe. Er for eksempel europeere en gruppe? Er en nasjon en gruppe? For det andre fremstår det noe underlig at en ikke skal argumentere ut fra gruppeinteresser, samtidig som man i andre variabler skal måle respekt for grupper.

Et annet spørsmål om DQI kan knyttes til variabelen (B) *Rettferdiggjøring*. Som sagt ”teller” denne variabelen antall argumenter som blir fremmet for et krav. Variabelen kan derimot ikke fortelle noe om kvaliteten eller styrken i argumentene. At ett argument kan være bedre enn et annet synes åpenbart. Det kan også fremstå som noe urettferdig om et innlegg som har ett ”godt” argument skal kodes som mindre ”rasjonelt”, altså mindre deliberativt, enn et innlegg som har 3 ”dårlige” argumenter.

Et tredje spørsmål en kan stille ved DQI, angår respektindikatorerne. Steiner et. al begrunner respektindikatorerne med, blant annet, at om en viser respekt, viser en villighet til å gå inn i en deliberativ prosess (Steiner et al, 2004: 59). Det er for å få frem skillet mellom ”arguing” og ”bargaining”, altså skillet mellom deliberativ diskusjon og mer ”hestehandel”-rettede forhandlinger²⁵. Etersom deliberasjon avhenger av at mennesker er villig til å skifte mening til fordel for et bedre argument, er kanskje dette avhengig av at deltakerne ikke blir fornærmet, at diskusjonen er saklig osv. Men vil en debatt hvor deltakerne er respektfulle nødvendigvis være kvalitativt bedre? Vil ikke også en slags ”påtvunget” respekt for andre deltakere i en debatt kunne medføre at representantene vil vegre seg med å komme med innvendinger? Om ”påstander eller krav virkelig er av en hårreisende karakter, bør en ikke også kunne påpeke dette på en sterkest mulig måte? Ett annet spørsmål relatert til respekt er at respekt er kulturavhengig. Utsagn som i en kultur kan oppfattes som en enkel spøk eller

²⁵ Jfr. Jon Elsters definisjoner: mens arguing representerer en form for kommunikasjon hvor en forsøker å overtale ved hjelp av bedre argumenter, representerer bargaining en form for kommunikasjon hvor det viktigste er å overtale andre til sitt syn gjennom makt, trussler, hestehandler osv (Elster, 1991:1-3)

lignende kan i andre kulturer oppfattes som grovt respektløst. Dette er et aspekt som i EU kan gjøre seg spesielt gjeldende ettersom det per i dag er 27 medlemsland med mer eller mindre ulike kulturer.

4.4 Resultater

Jeg vil i denne delen presentere resultatene ved hjelp av tabeller og diagrammer. Tabellene fremstiller resultatene fra DQI prosentvis. Det vil også følge kommentarer under hver av tabellene. I de tre debattene var det ingen tilfeller av avbrytelser, og ut fra DQI kan en altså si at deltakelse er mulig. Som sagt er kildematerialet bygget på skriftlige referater, slik at tilfeller av utrop, kremting eller lignende ikke blir tatt med i referatene.

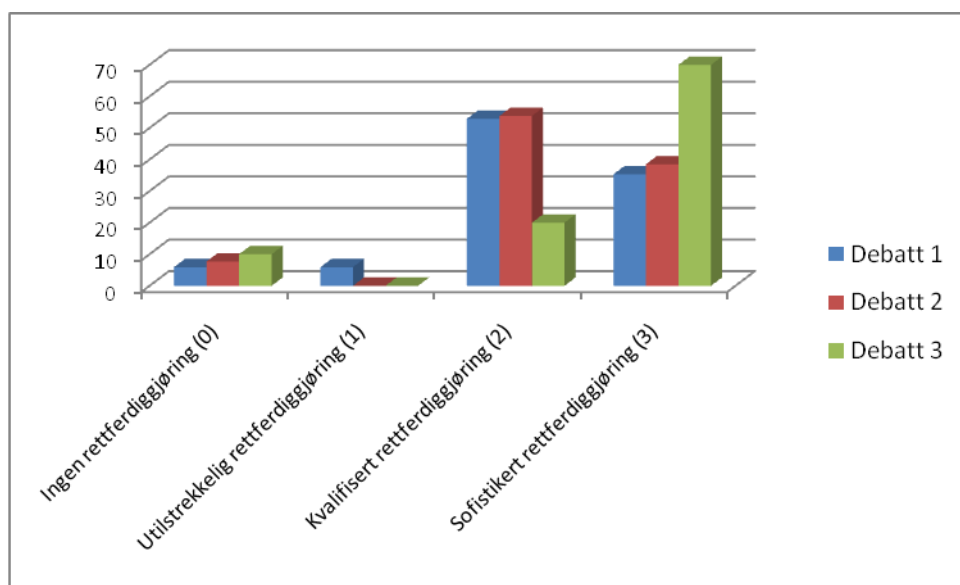
(B) Nivå av rettferdiggjøring kom frem med følgende resultater:

Tabell 4.1: Resultater fra variabel (B) Rettferdiggjøring, prosentvis:

	Debatt 1	Debatt 2	Debatt 3
Ingen rettferdiggjøring (0)	5,9	7,7	10
Utilstrekkelig rettferdiggjøring (1)	5,9	0	0
Kvalifisert rettferdiggjøring (2)	52,9	53,8	20
Sofistikert rettferdiggjøring (3)	35,3	38,5	70

N= 100%

Diagram 4.1, Resultater fra variabel (B) Rettferdiggjøring, prosentvis:

N=100%

Det er, som diagrammet viser, en viss forskjell mellom debattene. Selv om det er noen tilfeller hvor representantene kommer med påstander eller krav uten å gi begrunnelser for det, er det likevel i de fleste tilfeller begrunnet med minst ett argument. Som vi ser, ligger til sammen altså omtrent 90% av innleggene på enten verdi 2 eller 3. Dette betyr altså at 90 % av innleggene begrunner kravene sine med minimum ett argument. Det er imidlertid en klar forskjell i den tredje og siste debatten, hvor hele 70% er kodet som verdien Sofistikert rettfærdiggjøring (3). I forhold til de to første debattene er dette en ganske markant økning.

(C) *Innhold i rettfærdiggjøring*, variabel nummer tre, kom frem med følgende resultater:

Tabell 4.2: Resultater fra variabel (C) *Innhold i rettfærdiggjøring*, prosentvis:

Innhold i rettfærdiggjøring	Debatt 1	Debatt 2	Debatt 3
Grupperes interesse(0)	0	7,7	10
Nøytral (1)	76,5	76,9	50
Utilitaristisk (2a)	5,9	7,7	20
Forskjellsprinsipp (2b)	17,6	7,7	20

N=100%

Denne variabelen tar som sagt for seg om det argumenteres på grunnlag av fellesinteresser eller gruppeinteresser. Som det går frem er det verdien nøytral (1) som går mest igjen. Ellers er det kodet noen få tilfeller med verdiene 2a og 2b, hvor det altså vises til fellesinteresser.

Den første respektvariabelen, (D) *Respekt for grupper*, kom frem med følgende resultater:

Tabell 4.3: Resultater fra variabel (D) *Respekt for grupper*, prosentvis:

Respekt for grupper	Debatt 1	Debatt 2	Debatt 3
Ingen respekt (0)	0	0	0
Nøytral (1)	100	100	100
Eksplisitt respekt (2)	0	0	0

N= 100%

Som det går frem ble det ikke sagt noe eksplisitt positivt eller negativt om en eller flere grupper. Den andre respektindikatoren, (E) *Respekt for krav*, fikk disse resultatene:

Tabell 4.4: Resultater fra Variabel (E) *Respekt for krav*, prosentvis:

Respekt for krav	Debatt 1	Debatt 2	Debatt 3
------------------	----------	----------	----------

Ingen respekt(0)	0	7,7	10
Nøytral (1)	94,2	76,9	90
Eksplisitt respekt (2)	5,8	15,4	0

N= 100%

Også her er det en klar overvekt av verdien nøytral, altså innlegg som ikke kommenterer andres krav. Det er to tilfeller, ett i debatt 2 og ett i debatt 3, hvor det er kodet som Ingen respekt for krav (0). Disse ligger nok litt i grenseland, hvor representanter stiller seg utenforstående til andres krav. Det er altså ikke snakk om personangrep eller direkte sarkastiske kommentarer.

(F) *Respekt for motargumenter* fikk følgende resultater:

Tabell 4.6: Resultater fra variabel (F) *Respekt for motargumenter*, prosentvis:

Respekt for motargumenter	Debatt 1	Debatt 2	Debatt 3
Ignorerer motargumenter (0)	100	76,9	100
Annerkjenner, men negativ (1)	0	15,4	0
Annerkjenner, men nøytral (2)	0	7,7	0
Annerkjenner og aksepterer betydning (3)	0	0	0

N = 100%

Her er verdien Ignorerer motargumenter (0), brukt. Dette kommer først og fremst av at det ikke finnes en verdi som fanger opp ”nevner ikke andres motargumenter” her, og innlegg som ikke kommenterer andres argumenterer, er kodet med verdien Ignorerer motargumenter (0).

Den siste variabelen, (G) *Konstruktiv politikk*, fikk følgende resultater:

Tabell 4.7: Resultater fra variabel (G) *Konstruktiv politikk*, prosentvis:

Konstruktiv politikk	Debatt 1	Debatt 2	Debatt 3
Opprettholder posisjon (0)	100	100	100
Alternativt forslag	0	0	0

(1)			
Kompromissforslag	0	0	0
(2)			

N= 100%

Også her er det en ensidig koding, hvor alle innleggene er kodet som verdien opprettholdende sine posisjoner. Her bør det imidlertid poengteres at det i flere innlegg ble nevnt at kompromiss *er* blitt inngått på et tidligere tidspunkt, noe jeg kommer tilbake til nedenfor.

4.5 Deliberasjon i Europaparlamentet

Her diskuteres først de ulike variablene, knyttet til hvilke funn som kom frem og i sammenheng med de tre hypotesene som ble beskrevet ovenfor. Jeg vil også raskt gjennomgå hvilke funn Steiner et. al kommer frem til, for å få frem forskjellen mellom undersøkelser med bruken av DQI. Jeg vil deretter forsøke å knytte funnene sammen med andre teoretiske perspektiver på deliberasjon, og diskutere rollen dialog og utveksling har for deliberasjon.

4.5.1 Funn og hypoteser

Når det gjelder den første variabelen, (A) *Deltakelse*, var funnene som nevnt veldig klare, og det forekom ingen tilfeller av avbrytelser. Variabelen er i utgangspunktet knyttet til Habermas' diskursbegrep, hvor han påpeker at alle berørte parter skal kunne delta i debatten (Habermas, 1996: 107). I parlamenter er ikke dette et problem i det det foreligger en bestemt forretningsorden, hvor det er bestemt at alle representanter skal kunne delta i debattene, med en begrenset taletid. Det er dermed rimelig å stille spørsmål ved hvorfor denne variabelen ble tatt med i denne undersøkelsen. Her kan det trekkes frem at avbrytelser kan skje, selv om det ikke gjorde det i de utvalgte debattene, og selv om det ikke er vanlig at det skjer. En annen grunn er at denne undersøkelsen har tatt utgangspunkt i DQI og brukt denne konsekvent.

Den andre variabelen, (B) *Rettferdiggjøring*, kom frem med resultater som antyder at representantene i stor grad argumenterer for sine krav. Den mest brukte verdien var Kvalifisert rettferdiggjøring (2) i alle de tre debattene sammenlagt, og den nest mest brukte verdien var altså Sofistikert begrunnelse (3). Den andre hypotesen, som forventer at det er flere argumenter som kommer frem i de to siste debattene, er det vanskelig å bekrefte eller avkrefte. En kan imidlertid se at det er en trend hvor det i den siste debatten er flere av innleggene prosentvis som bruker sofistikert rettferdiggjøring. Denne hypotesen kan en dermed si styrkes.

Den tredje variabelen, (C) *Innhold i rettferdiggjøringen*, ble mest av alt kodet med verdien Nøytral (1), altså ingen henvisninger til gruppe eller fellesinteresser. Dette kan ha flere grunner. Jeg skal her trekke frem to årsaker som kan tenkes å forklare dette. For det første er dette relativt tekniske debatter, ikke nødvendigvis miljøtekniske, men de handler blant annet om hvorvidt spesifikke tiltak fungerer eller ikke, om tidligere erfaringer med miljøpolitikk, og om hvordan internasjonal handel skal kunne takle nedkuttinger i transport. Debattene har altså ikke, som nevnt innledningsvis, et *allment preg*. Det er ikke en grunnleggende diskusjon om hvordan klimaforandringer skal håndteres eller hvem miljøproblemer skaper problemer for. Dermed støtter også argumentene seg ofte på mer tekniske, spesifikke innhold.

For det andre kan en stille spørsmål ved om hvor implisitt fellesinteresser er til stedet i disse debattene. Klimaforandringer rammer landområder og folkegrupper ulikt, men en kan likevel forestille seg at dette forholdet har et så allment preg over seg at representantene ikke eksplisitt nevner hvilke interesser de argumenterer for eller imot.

Respektvariablene kom som sagt relativt entydig ut. Koden Nøytral (1) er brukt mest (med unntak av (F) *Respekt for motargumenter*, hvor koden ignorerer motargumenter tilsvarende Nøytral). En klar tendens i dette materialet er altså at det i svært liten grad er uhøflige kommentarer eller utbrudd i EP. Dette kommer også frem ved at det i disse debattene er svært vanlig å takke "rapporteur", altså personen som er delegert av den aktuelle komiteen til å skrive en rapport om det aktuelle feltet, i innleggene. (Scully, 2007: 182) Dette skjer som oftest uavhengig av hvilken politisk gruppering vedkommende har, men fremstår som en høflighetsnorm i EP. Dette går igjen i alle de tre debattene. Den siste hypotesen kan altså avkrefte.

Den siste variabelen, (G) *Konstruktiv politikk*, fremstod som relativt entydig. Det forekommer ikke et eneste tilfelle av verdiene Alternativt forslag (1) eller Kompromissforslag (2). Imidlertid henviser flere av innleggen til kompromisser tidligere eller i prosessen. Årsaken til at kodingen er kommet ut slik den er, bygger på at det ikke er fremsatt noen kompromissforslag i disse debattene. Men kompromisser er nok inngått tidligere i prosessen. Den siste variabelen, (G) *Konstruktiv politikk*, som altså er kodet med 100 % i alle debattene med at representantene opprettholder sine posisjoner, gir altså et noe feilaktig inntrykk av disse debattene.

For å kunne gi en pekepinn på hvor disse resultatene står i forhold til tidligere forskning med bruk av DQI, vil jeg her kort sammenlikne resultatene med dem Steiner et al. har kommet

frem til ifølge boken *Deliberativt Politics in Action* (2004), hvor også deres undersøkelser tar utgangspunkt i parlamentsdebatter. Steiner et al. har imidlertid en annen vinkling i det de fremfor å undersøke utviklingen av et saksfelt, sammenlikner hvordan deliberasjon utspiller seg i ulike demokratiske styreformers, blant annet konkurransedemokratier vs konsensusdemokratier, sterk vs svak vetorett og president- vs parlament- systemer (Steiner et al. 2004: 98).

Hovedfunnene deres oppsummeres i konklusjonen, hvor de fremhever at deliberasjon fungerer best under enkelte forhold:

”Our data suggest that favorable institutional antecedents include consensus institutions, the presence of veto players, debate in second chambers, and debate in non-public arenas” (Steiner et al, 2004: 135)

Blant hovedfunnene deres kommer det altså frem, basert på en sammenlikning mellom det britiske (konkurransebasert system) og sveitsiske (konsensusystem) parlamentet, at det ligger en betraktelig høyere deliberativ kvalitet i det sveitsiske, både når det gjelder rettferdiggjøring, respekt og konstruktiv politikk. Et interessant poeng i forhold til variabelen *rettferdiggjøring*, er, som Steiner et al. påpeker at: ”*In terms of levels of justification, sophisticated justifications, while not rare, constitute only a small number of the speech acts*” (2004: 112). Resultatene til Steiner et al. viser at prosentvis ligger koden på sofistisert rettferdiggjøring på henholdsvis 45,20 % i Storbritannia (som sitatet viser til) og 67,60 % i Sveits. Sammenliknet med mine resultater, som viser 35,3 % i den første debatten, 38,5 % i den andre debatten og 70 % i den tredje debatten, er det spesielt i de to første debattene, en markant forskjell. Steiner et. al. sine resultater tilsier at kravene blir bedre begrunnet i deres debatter sammenliknet med debattene i denne studien. Som sitatet ovenfor antyder er også Steiner et al.’s resultat ifølge dem relativt lavt i forhold til forventningene deres. Sammenliknet med deres resultater, når det gjelder (B) *Rettferdiggjøring*, er altså denne undersøkelsens resultater, i hvert fall i de to første debattene, relativt lave.

En annen forskjell er resultatene fra respektvariablene. Mens en her ser en klar forskjell mellom det sveitsiske parlamentet, som var preget av høy grad av respekt, og det britiske, hvor en i mindre grad viste respekt, kom det stort sett frem nøytrale respektkoder i denne oppgavens resultater (Steiner et al. 2004: 113).

4.5.2 Utvikling av deliberativ kvalitet

Hva kan disse resultatene fortelle om utviklingen av debatten med fokus på deliberasjon? Det er som nevnt ikke mulig å sette et ”tall” på den deliberative utviklingen, men noen tendenser kan påpekes. Helhetlig gir DQI et positivt bilde av hvordan debattene i EP utvikler seg i forhold til deliberasjon. Variabelen (B) *Rettferdiggjøring*, som er det nærmeste målet på det rasjonelle, argumentative planet DQI benytter, viste at kravene som kommer frem, begrunnes. Dette tilsier, som nevnt, ikke at argumentene som benyttes er ”gode”, bare at en kan finne uttalelser som følger Scanlons ”oppskift” på argumenter. En ser også at utviklingen i henhold til denne variabelen tyder på at innleggene begrunnes i høyere grad i den siste debatten fra 2007 enn i de to første debattene. Resultatene antyder altså at det har vært en kvalitativt positiv utvikling i henhold til denne variabelen. Respektindikatorerne tilsier at det ikke er mangel på respekt i disse debattene. Både i henhold til (D) *Respekt for grupper* og (E) *Respekt for krav* ble verdien Nøytral brukt klart mest. (F) *Respekt for motargumenter* derimot ble kodet stort sett som Ignorerer motargumenter (0). Funnene i DQI er imidlertid preget av et avgjørende moment, nemlig mangelen på dialog og utveksling (se under). Funnene som kommer frem fra DQI, er dermed noe vanskelige å tolke.

4.5.3 EP som deliberativ arena og mangelen på utveksling

Jeg vil her komme inn på andre aspekter ved EP, som ikke kommer frem gjennom DQI.

En relativt klar observasjon fra de tre debattene er mangelen på utveksling av synspunkter mellom representantene. Det er svært sjelden representantene gir ”svar på tiltale”, altså tilfeller der representanter svarer på kritikk, og det er i det hele tatt bare 5 tilfeller i alt i de tre debattene hvor representanter kommenterer andres meninger eller innlegg. Innleggene fremstår også generelt som godt forberedte og heller mer mot å være taler enn debattinnlegg. Én fortolkning av disse debattene kan være å se dem som en form for offentliggjøring av standpunkter, hvor de ulike partigruppene på forhånd har bestemt seg for hvilken posisjon de skal inneha, og offentliggjør dette i debattene. Isolert sett er altså innleggene stort sett deliberative. Debatten i sin helhet gir ett annet bilde. Utveksling er noe som ikke kommer helt frem i DQI i og med at det ikke er tatt med en variabel som tar for seg dette²⁶. Relatert til dette er det to poeng som kan nevnes. For det første er alle disse debattene til en viss grad tatt ut av kontekst; politiske prosesser i EU går gjennom debatter i Kommisjonen, mellom

²⁶ Dette er imidlertid noe jeg kunne tatt med som en egen variabel, slik Ingebrigtsen (2009) har, men jeg har valgt å holde meg til de standardene som Seiner et. al benytter seg av.

grupper i EP og Kommisjonen, i komiteer, partigruppene både innad og blant hverandre og ikke minst blant utallige lobbyister og andre interessenter. Det er også slik at både i forkant og i etterkant av de to første debattene som jeg her har valgt ut, har det forekommet debatter om de samme emnene, bare på et annet tidspunkt i prosessen. At kontroversielle eller på andre måter problematiske elementer på dette politikfeltet har vært debattert på andre tidspunkt og muligens i andre fora, er dermed sannsynlig.

Ifølge Roger Scully foregår mye av det reelle arbeidet i EP i komiteene, ikke i plenumsdebattene (Scully, 2007:181). Han sier også om plenumsdebattene i EP at: ”Far more commonly, however, plenary sessions are tedious in the extreme: speeches tend to be more about putting certain views `on the record than trying to persuade people (...)” (Scully, 2007: 181). Dette forekommer nok sannsynligvis både i form av ”arguing”-diskusjoner i mer eller mindre deliberative former, for eksempel i komiteer, formelle eller uformelle møter mellom institusjoner osv, eller som ”bargaining” mellom partigrupper på et mer uformelt nivå. I begge tilfeller er det ikke i debattene i EP selve debatten blir tatt, men i andre fora. Er dette et deliberativt problem? Bygger ikke deliberativt demokrati på en åpen debatt, og vil ikke mangelen på utveksling være et klart tegn på mangel på nettopp åpenhet? Enkelte politiske teoretikere har imidlertid påpekt hvorfor hemmelighet i liberale demokratier er nødvendig, først og fremst begrunnet med vanskeligheten ved å argumentere godt og ærlig under offentlighetens lys (Chambers, 2004: 1). Tankegangen bygger på at diskusjoner i offentligheten gjerne vil være preget av ”offentlig” eller allmenn begrunnelse, som ikke nødvendigvis er den ”beste” begrunnelsen, men snarere kan få populistiske elementer ved seg. Man får altså, som Chambers påpeker, enten et demokratisk, eller et (sokratisk) kvalitetsproblem²⁷: ”Private reason fails a democratic accountability test. Plebiscitory reason fails a Socratic accountability test” (Chambers, 2004: 1). Spørsmålet er altså om en vil kunne få en like god diskusjon i offentlighetens lys som den en oppnår bak lukkede dører.

Slik en har sett i disse debattene, og som altså også Scully påpeker, er ikke EP en institusjon i stor grad preget av deliberasjon slik en vanligvis forbinder med begrepet, og en kan stille spørsmål ved om hvorvidt en kan snakke om en ”avdeliberasjonering” av parlamentet, hvor den debattmessige funksjonen denne institusjonen i teorien skal inneha har forsvunnet. Én

²⁷ Sokratiske kvalitet er et begrep Chambers bruker for å beskrive hvordan personer må gjennomtenke sine egne standpunkt og meninger for å klargjøre disse for offentlig gransking. Skillet mellom sokratiske og offentlig fornuft bygger på at den sokratiske fornuften bygger på *rasjonaliteten*, den offentlige fornuften henspiller på å overtale flest mulig mennesker (Chambers, 2004: 1).

forklaring på dette kan ligge i det flerspråklige aspektet ved EP. Det er per dags dato (mai 2009) 23 forskjellige språk som er representert, og i EP er det forventet at innlegg skal holdes på morsmålet. Det tar gjerne tid å oversette, og subtiliteter, humoristiske innslag og lignende kan gå tapt i oversettelsen (Scully, 2007: 182). Denne barrieren kan med andre ord gjøre utveksling noe tungvint, og som Scully påpeker, kan poenger gå tapt i oversettelsen. Om dette skjer eller ikke kan jeg ikke si noe om her, men en kan stille spørsmål ved om representantene selv mener dette er noe som vanskeliggjør debatter, og derfor fører til korte debatter i dette forumet.

Et annet spørsmål er hvorvidt det egentlig er relevant å reise spørsmål om EP, eller parlamenter generelt, bør være deliberative arenaer. En kan hevde det er vanskelig å forvente oppriktig deliberasjon i et parlament. Det er et krav i henhold til deliberativt demokrati i Habermas` forståelse at deltakende aktører skal være uforstyrret av tvang, altså autonome (Eriksen og Weigård 1999: 168). I et parlament er det flere faktorer som gjør det vanskelig å opprettholde slike faktorer. For eksempel er ”partipisken” et poeng; representanter kan vanskelig ”spontan” bytte meninger eller standpunkt uten rådføring med sitt politiske parti.

Hvilke konsekvenser kan den manglende deliberative funksjonen medføre når det gjelder EP?

EU har blitt kritisert for å ha et legitimitetsproblem ut fra et demokratisk synspunkt. En slik kritikk kan forklares med to demokratiske utgangspunkt. Fra et konkurransedemokratiske ståsted innebærer denne kritikken at innbyggernes preferanser ikke reflekteres i de reelle politiske beslutningene som blir tatt (Blichner, 2000: 147). En deliberativ demokratisk kritikk forklarer den manglende demokratiske legitimiteten ved at det i EU i liten grad eksisterer en link mellom den offentlige sfæren og EUs institusjoner. Lars Blichner påpeker dette forholdet:

”My point of departure is the following: if the democratic institutions of the EU are to live up to the standards of deliberative democratic theory, they have to reflect, not only the preferences and priorities of the electorate, but more importantly, they must also reflect the process of justification that is going on in the civil sphere” (Blichner, 2000: 147)

Den deliberative demokratiske kritikken Blichner her uttrykker, bygger altså på at prosessene som den offentlige sfæren gjennomgår ikke tilstrekkelig reflekteres i EUs institusjoner. Det normative idealet deliberative demokratier stiller, hvor ikke bare offentlige preferanser, men

også deliberative prosesser bør reflekteres i politiske institusjoner. Med andre ord bør altså meningsdannelsesprosessene som foregår i de svake offentlighetene (jf kapittel 2) reflekteres i de sterke offentlighetene. I forhold til resultatene i denne oppgaven er denne kritikken relevant. De deliberative prosessene demokratiske institusjoner ideelt skal gjennomgå, er tilsynelatende fraværende i Europaparlamentet. Om en tar utgangspunkt i disse debattene, tyder disse på at det er en mangel på deliberative prosesser i plenumsdebatter²⁸.

Ett annet aspekt den manglende deliberasjonen kan relateres til er mangelen på oppslutning og interesse EP har innenfor medlemslandene i EU. I følge Vestergaard (2004: 4) er det få innbyggere i EU-landene som vet hva Parlamentet gjør, og det har generelt en lav valgoppslutning. For eksempel var det i 1999 under 25 prosent av britene som stemte ved valget til EP (McCormick, 2002: 107). Kan den manglende deliberasjonen i EP bidra til forklaringen av dette? EP er ”ansiktet utad” for EU, og debattene kan leses av innbyggerne i EU. Dermed kan mangelen på reell diskusjon bidra til å forklare svikten i interesse. Om EP hadde utfylt sin rolle innenfor en deliberativt demokratisk modell, hvor altså meningsdannelser hadde foregått i offentlige diskusjoner, ville dette også kunne ha bidratt til å øke interessen blant både media og innbyggerne generelt? Det bør imidlertid poengteres at EU arbeider med nettopp å øke interessen og debatten på et europeisk plan. Også EP har en rolle i dette arbeidet. Dette reflekteres i et White Paper kommisjonen utga i 2001:

"The European Parliament and all national parliaments of the Union and the applicant countries should become more active in stimulating a public debate on the future of Europe and its policies." (European governance", COM 2001/428: 30)

EP jobber altså med å øke debatten om EUs politikk og EUs fremtid. Det står imidlertid ikke noe her om hvilken rolle deliberasjon har, men at EU forsøker å øke den offentlige debatten mer generelt er tilsynelatende riktig.

Nok en innvending bygger på tilgjengelighet. For å kontrollere om EUs vedtak er tuftet på gode argumenter, bør en også kunne ha tilgang til de prosessene som fører frem til et vedtak. Ved at debattene foregår ”bak lukkede dører”, slik det skjer i dag, mister offentligheten mulighet til å se hvilke argumenter politikken i realiteten er bygget på.

²⁸ Også Ingebrigtsen (2009), som har gjennomført en lignende studie som denne, kommer frem til tilsvarende resultater, som viser at likestillingsdebatten i EP også innehar liten grad av dialog og utveksling.

4.6 Oppsummering

I dette kapitlet er det undersøkt hvorvidt Europaparlamentet opprettholder deliberative standarder, slik de er formulert i DQI. Resultatene viste at det til dels foreligger deliberative standarder i klimadebattene i EP. Dette innebærer at det blir argumentert for krav, at alle har mulighet for deltakelse, og at det ikke vises eksplisitt respektløshet. Samtidig fanger ikke DQI opp det kanskje viktigste funnet her, nemlig at det i svært liten grad er utveksling mellom debattantene. I disse debattene foregår ikke en diskusjon slik dette begrepet vanligvis oppfattes. Snarere er innleggene informative offentliggjøringer av standpunkt. Her har EP et problem sett fra et normativt deliberativt synspunkt.

5.0 ”Logisk patos”- en deliberativ kombinasjon?

Dette kapittelet tar for seg patosaspektet ved talene som undersøkes. De overordnede spørsmålene jeg her vil forsøke å besvare er i hvilken grad de tre utvalgte debattene er preget av ”følelsestriggende” utsagn, og hvilken argumentativ funksjon disse utsagnene kan ha. For å undersøke dette spørsmålet har vi²⁹ utarbeidet et måleinstrument (TFI) som kvantitativt gjennomgår debatter, med det formål å identifisere hvilke følelsestriggere de rommer. Som nevnt i kapittel 2 brukes ikke ”patos” her som noe som indikerer styrken i følelsen. Dette er en eksplorerende undersøkelse. Undersøkelser av følelser i politikken er blitt foretatt tidligere, men ikke som et strukturert, kvantitativt opplegg som jeg skal forsøke å gjennomføre her, og derfor blir også det metodiske opplegget i seg selv gjenstand for diskusjon i denne delen³⁰. TFI tar utgangspunkt i Jon Elsters arbeid med følelser. Det er viktig å understreke at det ikke er en undersøkelse av følelsesopplevelse, men en studie av tekst og argumentasjon. Metoden bygger på en relativt streng tolkning av Jon Elsters begrepsbruk relatert til de faktorer som utløser ulike følelser. Jon Elster bruker begrepet ”trigger” om faktorer som utløser følelser. Her vil det være utsagn som kan tolkes slik at de vekker følelser.

Følelsestriggere diskuteres først og fremst med utgangspunkt i hvilken rolle de kan tenkes å ha i argumentasjonen, hvorvidt de er begrunnet og i hvilken grad de er i overensstemmelse med hvilke føringer klimadiskursen setter, jf. problemstilling nr 2:

Hvilke følelsestriggere er disse debattene preget av, og hvilken funksjon har de i klimadiskursen? Hvilken utvikling har skjedd med hensyn til dette spørsmålet?

Det er i tillegg to hypoteser som legges til grunn:

1. Den første hypotesen er at det blir gitt uttrykk for flere følelsestriggere i de senere debattene, at det altså er en stigende kurve i en tidssammenheng. Dette kan begrunnes med det økte fokuset på og den økte kunnskapen om, klimaproblematikken.

²⁹ vi” henviser til prosjektgruppen ”Europeisering og demokrati”, som har utarbeidet TFI..

³⁰ Om noen har forsøkt dette før, har jeg ikke lyktes å finne dem, etter flere søk både i biblioteket og gjennom internett.

2. Den andre hypotesen innebærer at stor grad av uenighet mellom debattantene også vil medføre flere følelsestriggere. Dette kan begrunnes med at debattantene provoseres av andres synspunkter, og dermed blir mer følelsesmessig engasjert.

Hypotesene bygger på hvilke forventninger jeg har til resultatene. I tillegg til hypotesene vil dette kapittelet komme inn på hvilken effekt ”patos” kan ha på deliberasjon med disse debattene som utgangspunkt. Dessuten vil resultatene bidra til vurderingen av det metodiske verktøyet.

Kapittelet drøfter først noen av innfallsvinklene som er blitt brukt for å analysere patos, med spesielt fokus på dens rolle i den politiske diskursen. Videre presenteres ”Tekstuell Følelsesindeks”(TFI), med fokus på hvilke begrensninger som legges til grunn, og hvordan denne metoden anvendes. Her presenteres også følelsene det fokuseres på, sammen med eksempler på hvordan disse kommer til uttrykk. For det tredje presenteres resultatene og analysen. Sist diskuteres TFI, med fokus på noen kritiske merknader til denne metoden.

5.1 Tidligere forskning

I det følgende vil jeg hovedsakelig basere meg på forskning på følelser i samfunnsvitenskapen generelt og innen politisk teori spesielt. Ifølge Marcus (2000:1) er følelser såpass viktig i politisk vitenskap at det vil være vanskelig å finne en vestlig politisk tenker som ikke gir dem betydelig oppmerksomhet³¹. Likevel er det mangel på empiriske undersøkelser i statsvitenskapelig forskning. Det er heller ingen enighet om hva følelser innebærer for politikken del, eller om hvordan en vitenskapelig undersøkelse skal utføres på dette feltet (Marcus 2000: 1).

Forskningen på følelser har hovedsaklig bygget på ett av to grunnleggende perspektiver relatert til hvilken påvirkning følelser har på adferd. Det første tar utgangspunkt i menneskers personlighet. Her legger man til grunn et langtidsperspektiv: for å forklare personlighet og karakteregenskaper må følelser tas med i betraktningen (Marcus, 2000:1). Tanken er at mennesker har følelsesmessige tilbøyeligheter som til enhver tid vil påvirke handling. Det andre forskningsperspektivet studerer hvordan mennesker følelsesmessig reagerer i ulike omgivelser. Her ser en på hvordan ytre påvirkningskrefter som symboler, begivenheter,

31 Denne påstanden er nok noe kontroversiell. Elster påpeker at: “The importance of emotions in human life is matched only by the neglect they have suffered in the hands of philosophers and social scientists” (1989: 61). Hvem som har “rett”, er ikke noe jeg skal komme videre inn på her.

situasjoner og mennesker kan få frem følelseladede reaksjoner hos mottakere, og at dette kan skape endring i adferd (Marcus, 2000: 2). Dette forskningsperspektivet tar høyde for forandringer i sinnsstemning, hvor man til dels går vekk fra sin vante adferd og over til en annen. I min oppgave er det det sistnevnte perspektivet som er mest relevant. Dette var også Aristoteles` utgangspunkt for å beskrive følelser i retorikken: hvordan en taler kan ta i bruk følelser for å vekke reaksjoner hos publikum og dermed få det med på ”sin side” (Aristoteles, 2006: 104).

Ted Brader er blant de forskerne som mener at følelsers rolle i politikken i stor grad er blitt ignorert av statsvitenskapen (2006: 1). Ted Brader har bidratt i undersøkelser av reklamekampanjer i USA, rettet mot både hvilke følelser som kommer frem gjennom blant annet visuelle uttrykk og musikk, og hvordan følelser kan forandre sinnsstemninger, faktorer som kan ha en effekt på stemmegivning (Brader, 2006).

En annen undersøkelse av følelser i politikken ble gjennomført av Craig Waddell (1990), hvor han analyserte en debatt fra 1976 i møter mellom forskere og borgere. Saken dreide seg om en beslutning om hvorvidt rekombinert DNA skulle åpnes for videre forskning. Waddells konklusjon var at selv om beslutningen baserte seg på “logos”-argumenter, ble det i stor grad brukt følelsesmessige argumenter, slik som henvisninger til helligheten ved menneskets spireplasma (germ plasm), som ifølge Waddell tidvis kunne være svært overbevisende (Waddell, 1990).

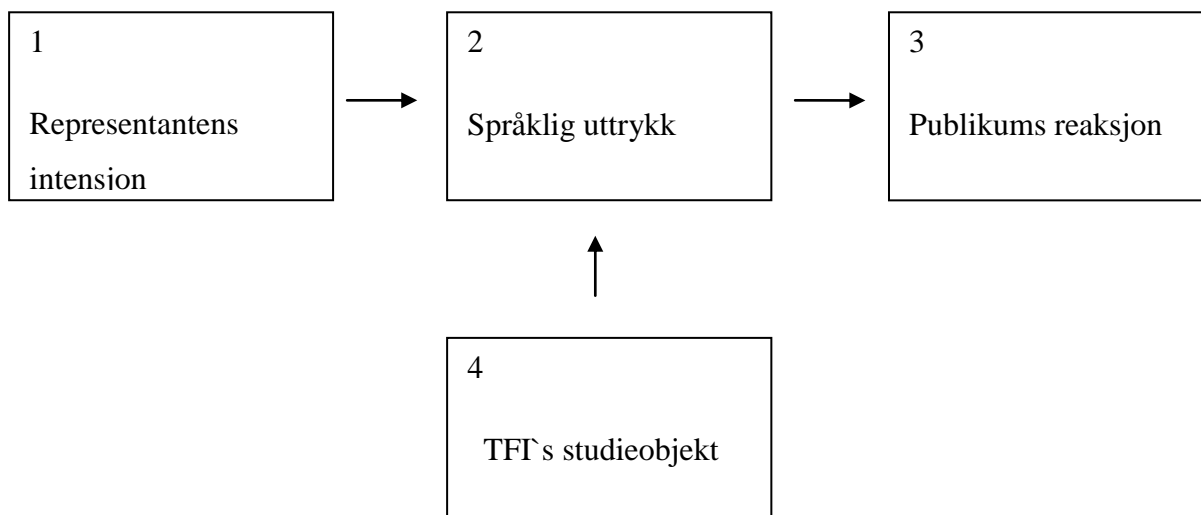
Brader og Waddells undersøkelser er to forskere som har studert følelser i politikken. Som Marcus understreker er det imidlertid mangel på studier innenfor dette emnet, og kvantitative undersøkelser av følelser er ikke foretatt slik det gjøres her så langt undertegnede er kjent med.

5.2 En Tekstuell Følelsesindeks (TFI)

5.2.1 Studieobjektet

Hvordan kan følelser komme til uttrykk i en debatt, og hvordan skal en slik variabel undersøkes? På det følelsesmessige nivået kan debatten som prosess skisseres ved hjelp av følgende kommunikasjonsmodell:

Modell 5.1: TFIs studieobjekt

I denne modellen er det boks nummer to som er TFI's studieegjenstand, den tekstuelle komponenten. Med TFI forsøker man å lese seg frem til hvilke følelser tekstene formidler. Det er ytringene, slik de er gjengitt i debattreferatene, som studeres. Studien bygger således på følelser som et aspekt ved teksten. Den refererer ikke til representantenes personlige følelser.

Representantene har selvsagt spesifikke motivasjoner for det de uttaler i sine innlegg. Man kan også tenke seg at de er følelsesmessig engasjert i klimaproblematikken, og at de av den grunn gir uttrykk for et slikt engasjement i sine innlegg. Man kan også tenke seg at de bruker følelser for å overtale publikum til å godta ulike standpunkt. Alt dette peker på at talerens intensjon er en kompleks faktor som det her er vanskelig å si noe definitivt om. Følelsesuttrykkene i tekstene kan forstås på to ulike måter: a) de formidler talerens følelser uten noe bevisst formål om å påvirke, eller b) de er retoriske virkemidler med sikte på å overtale publikum. En kan også skille mellom å formidle følelser oppriktig eller manipulativt. En manipulativ tilnærming tilsier at representanten bevisst søker å vinne tilslutning for sitt standpunkt med *"(...)knep og midler som de (publikum) ikke har forutsetninger for å gjennomskue og derfor ikke kan verge seg mot"* (Caplex.no: "Manipulere"). Det er imidlertid ikke alltid en manipulerende intensjon bak forsøk på å bevisst søke å vekke følelser hos publikum. Også a) kan føre til at publikum overtales, og i tilfellet b) er det ikke sikkert at publikum virkelig lar seg påvirke. Det er ikke et enkelt forhold mellom intensjon, reaksjon og språklig uttrykk.

Når det gjelder publikums reaksjon, er det to aspekter å merke seg når det gjelder det følelsesmessige elementet. For det første kan tilhørernes følelsesmessige tilbøyeligheter

påvirke deres fortolkning av en tale. For eksempel kan enkeltelementer i talen påminne dem om tidligere erfaringer, som kan ha følelsesmessige sider ved seg. For det andre kan det politiske ståstedet påvirke reaksjonen. Om en representant for eksempel sier noe som en tilhører er dypt enig eller uenig i, kan dette tenkes å påvirke sterkere (eller svakere) enn hos andre tilhørere.

Både talerens intensjon og publikums reaksjoner kan studeres. En kan gjøre intervjuer og undersøke fysiske reaksjoner som hjerterytme. Men i min oppgave står tekster i fokus. Målet mitt er å kunne si noe om hvorvidt disse tekstene potensielt utløser følelser, samt hvordan disse følelsestriggerne kan inngå i argumentasjonen. Det er altså, sett i forhold til modellen ovenfor, det språklige uttrykket som er fokuset for denne studien.

5.2.2 Følelsestriggere

TFI bygger på en indirekte kodifisering av følelser. Mer presist betyr dette at det ikke er følelser som uttales ”direkte” i tekstene, men noe en må lese seg frem til gjennom fortolkning av debattinnleggene. ”Trigger” er et begrep Elster bruker om *hva* som utløser følelser hos folk. *Hva* kan referere til en hendelse, en erfaring, en fortelling, alt en person kan sanse. Elster gir altså en forklaring på hva som *utløser* de ulike følelsene, gjennom begrepet ”trigger”, som på norsk oversettes med å ”utløse”³². Elster skriver f. eks om skyld og håp at: *”These emotions are generated by the thought of good or bad things that may or may not happen in the future”* (2007: 150). I denne oppgaven brukes begrepet ”følelsestrigger” til tekstlige elementer, hvor en *sier* noe som kan leses som en ”triggende” følelse. For eksempel sier Pierros i den første debatten at:

”Firstly, under conditions of intensified international liberalization of trade, the danger of environmental dumping is a very real one” (1992, MEP/PPE Pierros: innlegg 18)

Det kommer her frem at Pierros mener det under et liberalistisk handelssystem er en fare for at miljødumping vil skje. Dette kvalifiserer utsagnet til å kodes som en følelsestrigger på

³² Elster bruker begrepet trigger om de sosiale følelsene, for de andre grupperingene brukes enten “caused by”, “occurs” eller lignende forklaringer (Elster, 2007: 149-151). Jeg vil i denne oppgaven holde meg til begrepet trigger.

frykt, nemlig fordi det i eksempelet uttales noe som kan tolkes som noe negativt som kan skje i fremtiden. Samtidig er det uklart om dette kommer til å skje eller ikke.

For at ”følelsestriggere” skal anvendes, er det noen metodiske aspekter som må poengteres. Dette angår både hvem følelsen ”angår”, tolkningen av trigger samt andre mer praktisk rettede aspekter ved selve kodingen av følelsestriggere.

Elster gir en kort utgreiing om hva som utløser de 25 forskjellige følelsene i hans konsept, og det er her begrepet trigger brukes. Det er imidlertid én forutsetning med hensyn til hvordan trigger skal anvendes her som må tas med i forhold til hvordan Elster bruker det. Elster skriver for eksempel at “*Shame is triggered by a negative belief about one`s own character*” (2007: 148). Han mener at følelsen skam baserer seg på skam om *egen* karakter. I denne undersøkelsen er et utgangspunkt at en også kan føle skam på vegne av en gruppe, institusjon, partigruppe eller, kanskje mest aktuelt her, på vegne av EU, altså en gruppering den talende er en del av. Dette kan knyttes til skillet mellom metodologisk individualisme og metodologisk kollektivism i samfunnsvitenskapen. Dette skillet handler om hvorvidt en skal forklare samfunnet på individnivå eller på et kollektivt nivå. En metodologisk individualist vil alltid kreve en forklaring om sosiale fenomener på bakgrunn av enkeltindividers handlinger tanker eller erfaringer. Denne samfunnsvitenskapelige metoden bygger altså på en grunntanke om at man alltid skal slutte fra individer til sosiale fenomener, og ikke i motsatt retning, og at sosiale fenomener ikke er annet enn summen av individers handlinger og meninger. Motsatt bygger metodologisk kollektivism på at det er sosiale fenomener som påvirker hvordan individer tenker og handler (Gilje & Grimen, 1993: 179-180). I denne undersøkelsen vil jeg basere meg på at følelser kan være betinget av gruppetilhørighet.

Et annet metodisk aspekt omhandler tolkningen av hva som uttales. Her kan begrepet forforståelse, et begrep brukt av Hans-Georg Gadamer, anvendes. Forforståelse innebærer at en aldri kan “møte verden naken”, altså uten å ha en forståelse av meningsfulle symboler som språk og begreper, trosoppfatninger og individuelle personlige erfaringer (Gilje & Grimen, 1993: 148). Forforståelsen påvirker fortolkningen av et debattinnlegg. Det er ikke mulig i denne oppgaven å kartlegge forforståelsen. Koderen har også en forforståelse. Tolkningen av hva som skal kodes som en trigger kan potensielt påvirkes av hvilken oppfatning eller følelse forskeren selv har. Om koderen selv kommer fra et annet land og en annen kultur, vil en kunne kode annerledes enn hva en fra et EU-land vil gjøre. Denne usikkerheten kunne ha blitt undersøkt ved reliabilitetstester, hvor kodere fra ulike kulturer hadde foretatt samme

undersøkelsen, og en hadde sammenliknet resultatene fra kodingen. Dette er det ikke rom for her.

Enda en metodisk forutsetning dreier seg om at triggere må begrunnes. Dette innebærer at om en uttaler for eksempel noe positivt som kan skje i fremtiden, må en også forklare *hvorfor* en mener det er grunn til å håpe på noe positivt. Det er ikke nok å si at ”jeg håper på en miljøvennlig utvikling”, for eksempel. Årsaken til at denne forutsetningen ligger til grunn, er behovet for å skille mellom normer og regler for debattene i EP og hva som kan tolkes som genuine følelsesutsagn. Det ble i utgangspunktet brukt to indikatorer på følelser. Den ene fanget opp følelsesutsagn der taler uttrykker følelser som håp, frykt osv, ved å bruke disse ordene. Dette ble i etterkant forkastet, først og fremst fordi de kan forstås som talemåter. Slike ”følelsesord” fremstår som konvensjonelle i EP. Den andre indikatoren er triggerne.

I enkelte tilfeller vil en kunne i ett og samme avsnitt trigge flere følelser samtidig. Metodisk vil en da kode dette avsnittet to ganger, altså en gang for hver følelse. Hvilken betydning sammensatte følelser kan ha for argumentasjonen, er ikke noe jeg skal komme inn på i denne undersøkelsen, selv om dette kunne ha vært interessant.

For å få et sammenliknbart datamateriale, har også TFI i denne studien satt som et vilkår at bare innlegg med *krav* kodes, slik DQI fordrer. Det vil også bare kodes én type følelsestrigger for hvert innlegg. For eksempel kan frykt bare kodes en gang i ett innlegg, selv om det er flere tekstelementer i innlegget som kan tolkes som en følelsestrigger på frykt. Det kan imidlertid, som nevnt, være flere forskjellige typer følelser i ett og samme innlegg.

5.2.3 Hvilke følelser er relevante?

Som nevnt i metodekapittelet har jeg, for å begrense undersøkelsen, brukt Adcock et al.’s modell beskrevet i metodekapitlet, og har dermed, etter å ha gjennomført en prøvecoding, utelukket en rekke følelser, og kommet frem til 8 ulike følelsestriggere³³ av de 25 Elster fremhever³⁴. Dette er både av hensyn til hva som er relevant her, og av hensyn til hva som er mulig å gjøre i en slik undersøkelse.

³³ Dette viser til antall indikatorer, og tar ikke hensyn til at enkelte indikatorer blir brukt som ”samlekategorier” for to eller flere følelser.

³⁴ Elster fremhever 25 ulike følelser (for å gjengi de mest mulig presist er de her skrevet på engelsk): Shame, contempt, hatred, guilt, anger, cartesian indignation, pridefulness, liking, pride, gratitude, admiration, envy, aristotelian indignation, sympathy, pity, malice, gloating, joy, grief, fear, love, jealousy, dissapointment, regret, rejoicing. (Elster, 2007: 148)

Utvelgelsen av følelser tar utgangspunkt i to begreper: *politisk relevante følelser*, som skiller ut hvilke følelsestriggere det er legitimt å formidle gitt de institusjonelle normene, både formelle og uformelle, EP setter, og *klimapolitisk relevante følelsestriggere*, som utelukker triggere som mest sannsynlig ikke blir formidlet i klimadebatter. Kjærlighet og sjalusi er eksempler på følelser som sannsynligvis ikke er relevante for en parlamentsdebatt. Det er også noen følelser, som kom frem etter prøvekodningen, som viste seg å være *for* vanlige. Dette gjelder særlig takknemlighet, beundring og forkjærlighet ("liking"). Disse forstås som uttrykk for en institusjonell norm i EP, hvor det er vanlig å takke og skryte av "rapporteur" eller andre deltakere som har jobbet med det aktuelle saksfeltet. Det er også utelatt en del følelser på grunnlag av den klimapolitiske konteksten. Her er det forventninger til hva som kan prege en klimapolitisk diskurs som ligger til grunn. Hat, skadefryd, glede, forakt og misunnelse er eksempler på slike følelser. Prøvekodingen har imidlertid også "sett" etter disse følelsene, uten at de har kommet frem i særlig grad. Sist er noen av følelsene, som ligger nær hverandre, slått sammen. Dette gjelder "skam og skyld" samt "tilfredshet og glede". At det i noen enkelttilfeller i parlamenter, også i EP, kan forekomme tilfeller hvor representanter får raseriutbrudd eller på andre måter viser sterke følelser, kan ikke utelukkes, men for det første vil slike tilfeller forekomme svært sjelden, for det andre er dette noe EPs normer setter relativt klare grenser for.

1. Skyld (Guilt)/Skam (Shame)

Den første indikatoren innebærer en negativ oppfatning av ens egen karakter (skam) eller handling (skyld) (Elster, 2007: 148). Som nevnt ovenfor, vil indikatoren her kunne kategorisere skam og skyld både overfor egen del og overfor "vår"(altså EU, partigruppen, et EU-land osv) del. Et eksempel på skyld kan finnes i debatten om handel og klimaforandringer, i et innlegg av Jens Holm:

"Is it reasonable, for example, that the EU's livestock farmers should import millions of tones of soya from Brazil for the Europaen meat industry, or that fish caught in Norway, shipped out to China for filleting and cleaning and then back to Europe for preservation? No, of course not!" (2007, Draftsman Holm, innlegg 3)

Her poengterer Holm at det er unødvendig at EU skal importere soya fra Brasil og sende norsk fisk til filetering og rensing i Kina, først og fremst grunnet miljøkostnadene forbundet

med transporten frem og tilbake. Innlegget kodes altså som en trigger på skyld. I teksten fremgår det at dette er en negativ handling på vegne av EU.

2. Kartesisk indignasjon (Cartesian indignation)

Elster skiller mellom to typer indignasjon, hvor den første er en følelse først beskrevet av Descartes og den andre av Aristoteles (Elster, 2007:148). Aristotelisk indignasjon innebærer å føle at noen har et ufortjent gode (Elster, 2007: 149). Kartesisk indignasjon (indignasjon c) innebærer å ha en negativ oppfatning av en annens handling mot en tredjepart (Elster, 2007: 148). Det er den sistnevnte formen for indignasjon som er relevant her. Et eksempel på kartesisk indignasjon kan finnes i debatten om det femte EAP:

”Because they have forgotten this, certain so-called modern industrialized societies, and the models they disseminate, have lead to failures which today are responsible for the death of men and women in the Third and Forth Worlds. Without renewable or restored resources, there is no future, and there is no life.” (1992, MEP/V Raffin: innlegg 11)

Her uttaler Raffin at han mener den tredje og fjerde verden lider under en modell generert av det moderne industrisamfunn. Han mener at en part a har gjort noe negativt mot en tredjepart b, og utsagnet kodes derfor som en indikator på kartesisk indignasjon. En kan innvende at EU er en del av ”moderne industrialiserte land, og at representanten snakker på vegne av EU. På grunn av formuleringen ”they”, altså ”de”, tolkes dette utsagnet som kartesisk indignasjon.

3. Stolthet (Pride)

Stolthet er en følelse som trigges av en positiv oppfatning av ens egen karakter eller handling (Elster, 2007: 148). Elster skiller mellom ”pride” og ”pridefullness”, men jeg vil her bare bruke stolthet som indikator. Et eksempel på denne følelsen kan en finne i debatt 3 av Georgios Papastamkos:

”(...) the union must take a leading position – as to a large extent it has succeeded in doing – in the adaption of environmentally friendly policies.” (2007, MEP/PPE-DE Papastamkos: innlegg 5)

Her poengterer Papastamkos altså at EU faktisk har inntatt en ledende posisjon innen miljøvennlig politikk. Dette kan altså tolkes som en positiv oppfatning av EU.

4. Tilfredshet (Joy)

Tilfredshet trigges av noe positivt som har skjedd eller skjer mens lettelse er en følelse som følger av at noe negativt som kunne ha skjedd, ikke inntraff (Elster, 2007: 149-150). Jeg har her satt sammen tre ulike følelser (joy, elation, relief) som ligger nær hverandre. Generelt vil denne indikatoren bli brukt i tilfeller hvor representanter i positive ordlag benevner noe som har skjedd eller er i ferd med å skje. Et eksempel på tilfredshet kan finnes i den første debatten, av Raffin:

”Mr President, thanks to the persistence of Mrs Diez De Rivera, the Community`s Fifth Programme of Policy and Action in relation to the Environment and Sustainable Development has finally been submitted to the European Parliament” (Debatt 1, 1992; innlegg 10)

Innlegget kan tolkes som å ha to følelsesindikatorer: takknemlighet og tilfredshet. Raffin er takknemlig ovenfor Rivera, men uttrykker også tilfredshet over at tiltaket endelig er blitt lagt frem i EP. Takknemlighet er imidlertid ikke tatt med her, av årsaker nevnt ovenfor.

5. Skuffelse (Disappointment)

Skuffelse er en følelse som trigges av noe negativt som har skjedd (Elster, 2007: 149). Et eksempel på skuffelse finnes i debatt 2 av Schörling:

”First of all, it was not certain that we should obtain any action programme at all. When we saw the Commission`s proposal, we thought that it was extremely vague and lacked both qualitative and quantitative objectives and timetables” (Debatt 2, 2002: innlegg 5)

Her kommer det frem at Schörling mener Kommissjonens forslag var vagt og manglet mål og tidsplaner. Det kommer her frem at representanten var skuffet over Kommissjonens arbeid.

6. Håp (Hope)

Håp er en følelse som bygger på forventninger om en fremtidig positiv tilstand. Håp trigges altså av utsagn som sier noe om muligheten eller sannsynligheten for at noe skal skje (Elster, 2007: 149-150). Et eksempel på håp finnes i debatt 2 av de Roo:

“Tomorrow, we will vote, and I hope that maybe some of the Christian-Democrats will see sense and will be prepared to vote for a number of

sensible amendments, so that maybe we will end up with a conciliation procedure, which will have some substance at least and which will not merely be a welter of words.” (2002, MEP/ G-EFA de Roo: innlegg 12)

Her fremkommer det at de Roo håper kristendemokratene vil se ”the sense”, altså fornuften, og stemme for rettelser (amendments).

7. Frykt (Fear)

Frykt bygger på samme måte som håp på tanken om noe som kan skje i fremtiden, men hendelsen er da negativ (Elster, 2007: 149). Et eksempel på frykt kan en finne i debatt 3, av Alain Lipietz:

”(...) it may accelerate the production of greenhouse gases and climate change”

(2007, ”rapporteur” Lipietz: innlegg 1)

Her poengterer Lipietz at økt handel kan øke produksjonen av klimagasser og dermed forårsake klimaforandringer, noe som tolkes som en eksplisitt negativ hendelse. Eksempelet kodes dermed som en indikator for frykt.

8. Medfølelse (Pity)

Medfølelse bygger på innlevelse i det ufortjente negative som skjer med andre (Elster, 2007: 149). Et eksempel kan trekkes frem fra debatt 3, hvor Krzysztof Kuźmiuk påpeker at:

“Secondly, economic entities that are subject to various restrictions in Europe as part of the effort to reduce greenhouse gas emissions can no longer compete with entities operating in countries where no such restrictions apply. Many sectors and types of production have ceased to exist in Europe due to unfair competition from producers in South-West Asia and South America.” (2007, MEP/UEN Kuźmiuk: innlegg 7)

Her påpeker Krzysztof Kuźmiuk at mange sektorer kan forsvinne på grunn av urettferdige konkurransefortrinn i Asia og Sør-Amerika. Innlegget er kodet som medfølelse, fordi det uttrykkes noe negativt som har rammet en gruppe.

5.3 Resultater fra TFI

Resultatene fra kodingen var klare. Mens 5 av følelsene har blitt kodet få ganger, er det tre følelser som går igjen: skuffelse, håp og frykt. Nedenfor er resultatene fra undersøkelsen fremvist i tabeller og ett diagram.

Tabell 5.1: Resultater fra TFI, antall triggere.

	Debatt 1 (1992)	Debatt 2 (2002)	Debatt 3 (2007)
Skyld	0	0	1
Indignasjon C	1	1	1
Stolthet	1	2	3
Tilfredshet	2	2	0
Skuffelse	4	4	4
Håp	8	5	4
Frykt	11	6	5
Medfølelse	2	1	1

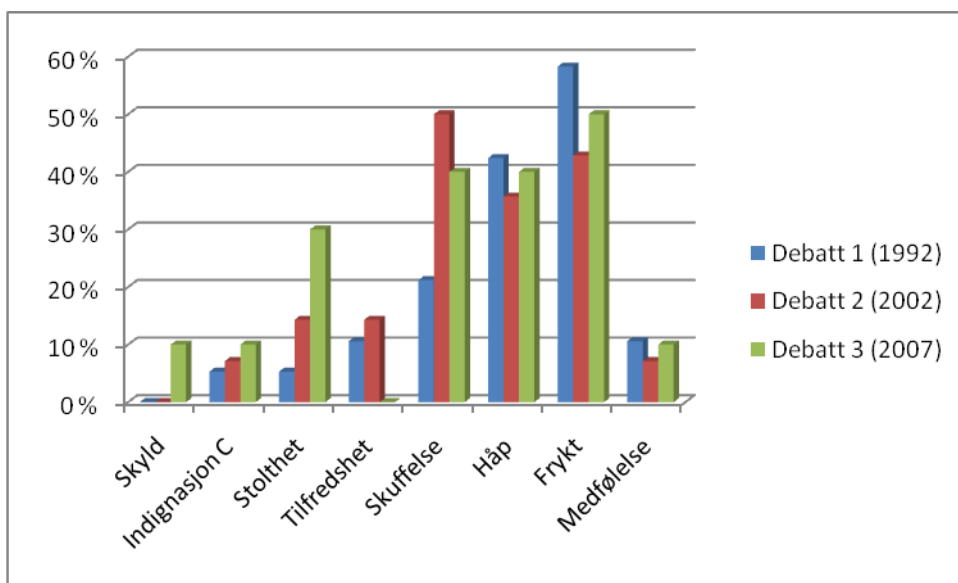
N= antall triggere totalt for hver debatt.

Tabell 5.2: Prosentvis fremstilling av triggere per debatt.

	Debatt 1 (1992)	Debatt 2 (2002)	Debatt 3 (2007)
Skyld	0 %	0 %	10%
Indignasjon C	5,3 %	7,14%	10%
Stolthet	5,3%	14,3%	30%
Tilfredshet	10,6%	14,3%	0%
Skuffelse	21,2%	50%	40%
Håp	42,4%	35,7%	40%
Frykt	58,3%	42,84%	50%
Medfølelse	10,6%	7,14%	10%

N=100%. Prosentene tilsvarer antall ganger triggere kommer til uttrykk sammenliknet med antall innlegg. 100% tilsvarer altså at den aktuelle følelsen kommer til uttrykk én gang i alle innleggene for hver debatt.

Diagram 5.1: Antall følelsestriggere, prosentvis

N=100%. Prosentene tilsvarer antall ganger trigger kommer til uttrykk sammenliknet med antall innlegg. 100% tilsvarer altså at den aktuelle følelsen kommer til uttrykk én gang i alle innleggene.

5.4 Følelsers rolle i klimadiskursen

5.4.1: Følelser og (u)enighet i klimadiskursen

Innledningsvis ble følgende to hypoteser formulert: (1) Følelsestriggere vil vise en stigende kurve over tid, og (2) mer uenighet medfører at det gis uttrykk for flere følelsestriggere. Jeg vil her forsøke å gi noen tentative svar på disse hypotesene.

Den første hypotesen kan en ut fra dette datamaterialet si ikke er holdbar. Det er, prosentvis, ikke store forskjeller på hvor mange ganger de tre ”vanligste” følelsestriggerne håp, frykt og skuffelse kommer frem. Den første hypotesen kan en ut fra dette datamaterialet si ikke er holdbar. Generelt er imidlertid inntrykket mitt at det i den første debatten var flere som understreket alvoret med klimagasser og global oppvarming, som altså ble kodet som frykt. Skyldes dette at forkjemperne for klimapolitikk i 1992 i mindre grad ble tatt alvorlig? Som Rivera Icaza uttrykker seg (sitater er også gjengitt ovenfor):

”(...) and have got the idea that the environment is nothing more than a fad among the electorate and the harbingers of catastrophe (...)” (1992, MEP/S Icaza: innlegg 1)

Det kommer temmelig klart frem i den første debatten at forkjemperne for klimapolitikken er redde for at samfunnet ikke skal ta dette tilstrekkelig på alvor. Da er det tenkbart at å trigge frykt nettopp har sammenheng med dette. Gjennom frykt skapes gjerne interesse og oppmerksomhet rundt temaet.

Som det går frem i kapittel 1, er det mer enighet i debatten fra 1992 sett i forhold til den andre og tredje debatten, samtidig som fokuset skifter. Ettersom det ikke er en klar tendens i forhold til hvilken debatt som er mest ”følelsesladet”, altså som innehar flest følelsestriggere, er den andre hypotesen, ut fra dette datamaterialet, ikke holdbar. En kan stille spørsmål ved om hva som da gjør at det også i den første debatten kommer frem, prosentvis, følelser som frykt og skuffelse. Om alle debattantene er enige om at tiltak bør iverksettes for å møte klimaforandringene, hvorfor er da disse følelsene så fremtredende? Én forklaring kan ligge i at det er deltakere i debatten som ikke er enige i disse tiltakene, men som ikke utdyper sin egen mening om tiltak. En annen forklaring kan ligge i at følelser fungerer som en retorisk metode for å mene noe ”sterkest”. Som nevnt er alle partier utenom EDP enige om at forandringene i atmosfæren er et problem, og at den sannsynligvis er menneskeskapt. Blir det dermed en form for ”konkurransføleri”, hvor den som uttrykker de sterkeste følelsene vinner frem med sin sak?

5.4.2 Logisk patos?

Spørsmålet for denne studien er om patos kan fungere positivt eller negativt for den deliberative debatten. Jeg vil her forsøke å skissere én måte å gjøre dette på. En typisk kritikk av følelser i politikken er at de fungerer som noe som hindrer eller står i opposisjon til rasjonell argumentasjon, slik Matlary påpeker (se innledningsvis). Frode Nyeng påpeker i stedet det tette forholdet mellom logos og patos, eller fornuft og følelser:

”Det vi kan betegne som den kognitivistiske standardanalysen, er som følger: Det gir ingen mening å si at man simpelthen er sint eller bekymret – man er sint på noen og på grunn av noe, og bekymret fordi noe eller noen er truende.” (Nyeng, 2006: 58)

Sammenknytningen Nyeng gjør, som forankrer følelser i en forståelig situasjon, er et viktig poeng her, og det er dette som menes med ”logisk patos”. Selv om en, som nevnt ovenfor, ikke kan si noe om talerens intensjon, kan en påpeke at om en følelse er oppriktig, ligger det også en årsakssammenheng bak den. Dermed kan man stille spørsmålet: hvilke følelser er det rasjonelt, eller rimelig, å ha når det gjelder klimaproblematikken, og dermed å formidle? Er

følelsene med andre ord adekvate og berettiget, med utgangspunkt i de føringene konteksten setter? ”Berettiget” innebærer et normativt standpunkt, som tar utgangspunkt i Habermas` diskursive verdisyn, hvor det, som nevnt tidligere, er fellesinteresser som legges til grunn. I denne tankerekken kan begrepet ”positiv patos” innføres, definert som rasjonelle følelser: det ligger en forståelig kontekstuell begrunnelse bak formidlingen. I den videre analysen vil jeg ta i bruk begrepene ”positiv patos” og ”negativ patos”, hvor altså positiv patos tolkes som en form for deliberativ følelsesformidling. Begrepene positiv og negativ patos har her ingen tilknytning til den vanlige konnotasjonen forbundet med følelser, hvor positive følelser er forbundet med lykke, glede osv, og negative følelser er knyttet til skam, ulykke, sinne osv.

Følelsen som gikk mest igjen var *frykt*. Dette er kanskje ikke så overraskende sett i en større sammenheng. Den internasjonale klimadebatten har i denne perioden utviklet seg på basis av at vitenskapen har større kunnskaper om klimaendringene, kunnskap som i stadig større grad tyder på at med mindre noe effektivt blir gjort, vil skrekksenarioer inntreffe. Dette er premisset for debatten, og årsaken til at den har fått såpass mye oppmerksomhet. Om en altså tar utgangspunkt i at de forskningsmiljøene som påstår at global oppvarming er menneskeskapt har rett, kan en konkludere med at logoselementet er ivaretatt. Et patoselement som frykt støtter argumentasjonen, og må derfor ses som positiv patos. Det ligger med andre ord en vitenskapelig begrunnelse bak kravet om å føre en bærekraftig klimapolitikk, som igjen underbygges med frykt for hva som vil skje om en *ikke* handler.

Skuffelse gikk også mye igjen i alle de tre debattene. Bedømmelsen blir her noe vanskeligere, først og fremst fordi denne kategorien ikke gir like klare føringer som frykt. Det typiske utsagnet som ble kodet som trigger, henger sammen med skuffelse over mangelen på enten generell klimapolitikk i EU eller globalt, eller, i de to første debattene, skuffelse angående resultatene fra de tidligere handlingsprogrammene. Også skuffelse, slik det kommer frem her, kan knyttes opp mot et rasjonelt, logisk perspektiv. Om en tar utgangspunkt i at det faktisk *er* blitt gjennomført for lite politikk, eller at den politikken en har ført ikke *har* fungert godt nok, er skuffelse en adekvat og rasjonell følelse i denne sammenheng.

Håp var også en av følelsene som ble formidlet hyppig. I debattene ble denne følelsen typisk formidlet som ønsket om realisering av det aktuelle forslaget, eller som ønske om realisering på et mer generelt plan om klima- og miljøpolitikken. Håp er imidlertid knyttet opp mot frykt gjennom at uttalelser baserer seg på en eller flere hendelser som kan inntreffe i fremtiden. Det er heller ikke slik at den ene utelukker den andre. Tvert imot er det gjerne slik at håp kommer

sammen med frykten: en frykter at noe skal inntreffe, men håper samtidig at dette kan unngås med nødvendige tiltak. Videre kan en også her stille spørsmålet: er det rasjonelt å føle håp innen klimaproblematikken? Om tiltakene som iverksettes virkelig gir grunn for håp er vanskelig å svare på. En kan imidlertid også snu om på problemstillingen: er det irrasjonelt å formidle håp i klimadebatten? Dette spørsmålet berører hvilken rolle politikere bør inneha i forhold til mer eller mindre ekstreme situasjoner. I f. eks krig, hvor det er naturlig at både befolkning og politikere føler frykt, bør ikke da politikere holde ”hodet kaldt” og opprettholde håpet?

Tross den relativt klare overvekten av de tre følelsene skuffelse, håp og frykt, kan det være et poeng å nevne de andre følelsestriggerne som kom frem i mindre grad. Det er spesielt to følelsestriggere en kunne forventet kom klarere frem: medfølelse og skyld.

Forventningen om medfølelse baserer seg på at klimakrisen potensielt kan gå ut over flere materielt sett svakerestilte grupper på verdensbasis, for eksempel beboere på enkelte øygrupper. Det er dermed rimelig å anta at argumentasjonen ville ha inneholdt flere henvisninger til grupper hvor klimakrisen slo ekstra hardt ut. I debatten fra 1992 visste man mindre om klimaendringer, mens i 2007 er situasjonen klarere, blant annet det faktum at de som forurenses mest også er de som klimaendringene går minst ut over³⁵. I forhold til medfølelse hadde det dermed vært rimelig å anta at spesielt debatten fra 2007 ville brakt det mer frem. Forventningen om skyld baserer seg på at EU totalt sett er blant dem som slipper prosentvis ut mest klimagasser³⁶. Det vil derfor ikke være urimelig å forvente at dette også hadde kommet til uttrykk i debattene, med flere utsagn om hva EU gjør eller ikke gjør i forhold til resten av verden. Dette gjelder kanskje spesielt i de to siste debattene, hvor kunnskapen om klimaendringene var større. Hva kan grunnen til mangelen på disse to følelsestriggerne være? Én grunn til fraværet av medfølelse og skyld kan være at debattene er rettet mot spesielle saker og utfordringer, ikke klimaendringer generelt. En annen grunn, med tanke på skyld, kan være at representantene ikke føler skyld i stor grad. Klimaendringene er omfattende, og det er ikke bare EU som slipper ut store mengder klimagasser.

³⁵ Se f. eks timesonline.co.uk: ”Global warming will ‘hit poorest hardest’ says IPCC”.

³⁶ EU ligger i totalt utslipp på tredjeplass bak USA og Kina. (Wikipedia: List of countries by carbon dioxide emissions, 2009)

5.4.3 Følelser og deliberasjon

Som nevnt bygger denne analysen på Habermas' verdisyn, hvor den normativt "beste" argumentasjonen skal være tuftet på fellesskapets "beste", jf John Rawls rettferdighetsprinsipp (Eriksen og Weigård, 1999: 159). Om en tar utgangspunkt i at klimaproblematikken er menneskeskapt, og at tiltak er nødvendige, bør en kunne påpeke at de følelsestriggerne som her forekommer, både er rasjonelle og moralske. Rasjonelle først og fremst fordi de er begrunnet med vitenskapelig kunnskap. Moralske fordi klimaproblemene er noe som går ut over alle, samtidig som de kan ramme de materielt sett underprivilegerte (som i tilfellet med ørkenspredningen i Nord-Afrika). Det er med andre ord ikke "usaklige" følelsestriggere som kommer frem. Snarere har de en direkte sammenheng med sakens natur.

Det er vanskelig å bedømme hvorvidt patos har hatt en særlig effekt på disse debattene, og i så fall hvilken effekt det er snakk om. TFI måler ikke direkte hvilken styrke det ligger i følelsestriggerne. Metoden får bare frem hvilke utsagn som kan tolkes som en trigger på følelser. Ut fra eksemplene som er gjengitt ovenfor og ut fra min gjennomlesning av debattene, kan følelsestriggerne som fremkommer, vanskelig betegnes som "sterk patos". En fortelling om en familie som mistet livsgrunlaget som grunn av klimaendringer kan være et eksempel på sterk patos, som hadde vakt tilhørernes medfølelse, harme eller lignende. I andre fora enn EP kan man regne med at slike eksempler blir brukt. For EPs tilfelle setter institusjonelle normer grenser for slike fortellinger, både gjennom begrenset taletid og normer for saklighet og relevans. De følelsestriggerne som får spillerom i EP, fremstår altså både som kontrollerte og relativt svake. Samtidig er debattene, som DQI-undersøkelsen tilsier, logiske, om en tar utgangspunkt i variabel (C) *Rettferdiggjøring*. I disse debattene tilsier altså funnene at følelsene ikke "tar overhånd" over fornuften. Sett fra et deliberativt perspektiv har ikke følelsene hatt en merkbar negativ innvirkning på disse debattene. Når Martlary omtalte forholdet mellom fornuft og følelser, kan en anta at hun henviste til "sterkere" patos, for eksempel patos frembrakt av en demagog³⁷. At følelser kan ha en negativ effekt på deliberative prosesser utelukkes altså ikke. Samtidig er følelser "livets stoff" (Jf. Elster, 1983: 61) og kan ikke enkelt elimineres til fordel for fornuften. På basis av dette resonnementet er kanskje arenaer som EP, hvor rommet for følelser er kontrollert, kanskje egnede fora for deliberasjon?

³⁷ En demagog betegnes som en "folkeforfører, oppvigler" (Aschehoug og Gyldendals: *Lille Norske Leksikon*, 2003: 183).

5.5 Kritiske merknader til TFI

Som nevnt har TFI vært en *eksplorerende* metodisk tilnærming. Det er derfor et poeng å diskutere metodiske aspekter ved TFI med et kritisk fokus. Hvilke svakheter innehar den?

En første svakhet ved TFI er at den i utgangspunktet ikke sier noe om styrken i følelsestriggeren. Ta for eksempel frykt: Om en sier at ”jeg frykter dette tiltaket ikke vil fungere optimalt, fordi (...)”, blir dette kodet som en trigger på frykt. Det samme gjelder om en annen sier ”klimakrisen vil medføre katastrofale biologiske endringer”. Det er relativt innlysende at det sistnevnte eksempelet kan vekke en sterkere form for frykt. Om en skal forsøke å gjøre distinksjoner mellom styrkegrader av følelsestriggere krever dette et mer utarbeidet metodeopplegg, og sannsynligvis bruk av kvalitative metoder.

En annen svakhet ved TFI er at den ikke er i stand til å si noe klart om talerens intensjon og publikums reaksjoner. Det er uklart hva følelsestriggerne medfører når det gjelder beslutninger og vedtak. Selv om en kan finne følelsestriggere i innleggene, betyr ikke det at følelsene har en funksjon. Har f. eks frykt, håp og skuffelse hatt en effekt på beslutningene i disse debattene? Undersøkelsen kan ikke gi noen sikre svar på disse spørsmålene.

En tredje svakhet, som omhandler denne studien og ikke TFI generelt, relaterer seg til EP som forum. Institusjonaliserte debattnormer tilsier at metoden ikke er godt egnet her. Sterke følelsestriggere forutsetter trolig lengre taletid og ikke så sterke normer for debattadferd.

En fjerde svakhet kan relateres til reliabilitet. Triggere er en utvelgelsesmåte som bygger på at vi kan lese følelser ut av noe som ikke er definert eksplisitt i teksten. Fortolkningen av hva som skal kodes er avhengig av koderens egen forforståelse. Om koderen på forhånd har svært god kjennskap til klimaspørsmålet, vil en gjerne i større grad kunne tolke hva som i utgangspunktet trigger negative og positive følelser.

En femte svakhet er at undersøkelsen ikke bestemmer hva triggeren henviser til. Dette er et spørsmål som går på om følelsestriggeren henviser til noe som er relevant for saken som er oppe til diskusjon, eller om det kommer frem mer som et ikke-saklig element. Dette var for eksempel årsaken til at takknemlighet ble utelatt, fordi denne triggeren går igjen i stort sett alle innlegg, og som er en institusjonalisert norm fremfor en genuin følelsestrigger.

Selv om TFI er en problematisk metode, har den mulighet til å få frem noen interessante aspekter. Hvilke følelsestriggere en debatt er preget av er interessant, og for denne studiens

del har det altså kommet frem at klimadiskursen i EP er preget av håp, frykt og skuffelse. For det andre er det interessant at en også kan finne følelstriggere i EP, som i utgangspunktet betraktes som et rasjonelt og ”kjedelig” parlament.

5.6 Oppsummering

Jeg har her forsøkt å få frem hvilken funksjon patos kan tenkes å ha i politiske debatter, hvor klimadebatten i EP er det empiriske fokuset. Til tross for at metoden har svakheter, har undersøkelsen fått frem enkelte sentrale tendenser. Det viktigste er at det i disse debattene er tre følelser som klart går mest igjen: frykt, skuffelse og håp. Jeg har forsøkt å gi noen tentative svar på hvilken funksjon dette kan ha for debatten på et mer teoretisk plan, samt hvilken innvirkning følelser kan ha for en deliberativ debatt.

6.0 Konklusjoner

Denne studien har fokusert på deliberasjon og retorikk, sistnevnte forstått som patos, i klimadiskursen i Europaparlamentet. Det er i denne sammenheng benyttet to metoder: ”Discourse Quality Index” og ”Tekstuell Følelsesindeks”. Studien kan betegnes som eksplorerende. Spesielt TFI er en metode som her må ses på som ”forsøksvis” og ”utprøvende”.

Den første problemstillingen stilte spørsmål om hvorvidt disse debattene opprettholder deliberative standarder, basert på de variablene DQI setter. Ut fra undersøkelsen om deliberasjon var det 2 viktige hovedfunn.

For det første kom det frem tre viktige aspekter fra variablene i DQI. Den viktigste variabelen i DQI er *rettferdiggjøring*, som måler det argumentative i det aktuelle innlegget. Med hensyn til denne variabelen ligger disse debattene relativt høyt, noe som tyder på at debattene i stor grad er preget av logisk konsistent argumentasjon. I henhold variabelen *innhold i rettferdiggjøring* ble koden *nøytral* mest brukt, noe som innebærer at argumentasjonen sjelden henviser eksplisitt til private eller allmenne interesser. I forhold til Habermas’ forståelse av deliberativt demokrati, som innebærer at argumentasjon skal bygge på fellesinteresser, er det vanskelig å si noe her om hvorvidt debattene lever opp til et slikt ideal. En kan imidlertid hevde at det at man *ikke* argumenterer med utgangspunkt i gruppens interesse, innebærer at debattene ikke er negative for den deliberative prosessen. Respektindikatorene ble også kodet mest som *nøytral*. Det samme argumentet som ovenfor kan anvendes også her. At representantene ikke uttrykker respektløshet, tyder på at disse debattene er saklige og strukturerte.

Et annet aspekt ved disse debattene er mangelen på utveksling. Dette vil altså si at representantene i svært liten grad svarer på andres innlegg, men heller tar opp nye problemstillinger. Innleggene virker snarere som en type ”offentliggjøring av standpunkt”. I denne forstand er EP fra et deliberativt perspektiv kritikkverdigg: ”Å diskutere og granske ulike synspunkter” er et av hovedelementene for Habermas’ demokratiforståelse. En kan imidlertid fremholde at deliberasjon antagelig foregår i andre arenaer, f. eks i partimøter, i ”lunsjen” eller i komitémøter. At deliberasjonen ikke skjer i offentlighetens lys, kan en altså fremholde som en kritikk av EP. Som nevnt i kapittel 2 innvendte Platon mot demokratiet at retorikken

gav talerne mulighet til å opptre ”monologisk” ikke ”dialogisk” (Chambers, 2006: 1). Det å ikke bli utfordret på sine syn, at ikke argumenter blir veid opp mot hverandre, gjør at en kan stille spørsmål ved hvilke interesser som ligger bak politiske tiltak. At politikerne bør kunne stå offentlig til rette for sine synspunkter og å bli utfordret på disse, var for Platon avgjørende. Det er her imidlertid viktig å understreke at den manglende utvekslingen mellom debattene fremstår mer som en institusjonalisert norm i EP. Det er altså lite som tyder på at dette er en bevisst form for retorikk fra representantene sin side hvor med en søker å unngå å måtte stå til rette for sine meninger.

Som et tentativt svar på den første problemstillingen er det disse to funnene som er mest relevante. Selv om innlegg kan holde høy deliberativ standard i form av å være respektfulle og logisk konsistente, innebærer ikke dette at *diskusjonen* i seg selv er god sett ut fra dette perspektivet. I forhold til Habermas er det deliberative demokratiet basert nettopp på at rasjonell diskusjon skal stå i fokus. I henhold til DQI er dette momentet kritikkverdig: metoden undersøker utelukkende hvorvidt enkeltinnlegg opprettholder noen deliberative standarder, ikke diskusjonen på et mer helhetlig plan.

Den andre problemstillingen rettet seg mot følelsenes rolle i klimadiskursen, og hvordan følelser kan påvirke deliberative prosesser.

Opgaven har fokusert på hvilken funksjon følelser kan ha i debatter relatert til klimaproblematikken. Frykt kommer frem spesielt som uttalelser som henviser til hva som kan skje om klimaendringene fortsetter slik de gjør må. Triggere på skuffelse kommer oftest frem ved at klimapolitikken ikke har ført tilstrekkelig frem. Triggere på håp kom også klart frem. Disse er oftest relatert til håp om at den aktuelle politiske handlingen skal fungere. I studien er det blitt stilt spørsmål ved hvorvidt følelsene kan *rasjonaliseres*, altså begrunnes med utgangspunkt i klimaproblematikken. Det er altså, i følge denne tankerekken, et spørsmål om det er logisk *grunn* til å føle den aktuelle følelsen. En kan da ta i bruk begrepet ”logisk patos”. Både med hensyn til håp, frykt og skuffelse kan slike begrunnelser rasjonaliseres på et eller annet nivå innenfor den klimapolitiske diskursen.

Det siste spørsmålet studien har kommet inn på er hvilken effekt følelser kan tenkes å ha på en deliberativ prosess. I de tre debattene som her er undersøkt er det gjennomgående at følelstriggerne er ”svake”, sett i forhold til hvordan patos kan fremkomme i andre sammenhenger, f. eks i lengre ”fortellinger”. Denne typen ”svak” patos kan ikke sies å ha en merkbar negativ effekt på det fornuftbaserte deliberative idealet, ettersom innleggene også

består av logisk konsistente argumenter (jf variabel (C) *Rettferdiggjøring*). En kan imidlertid anta at sterkere patos teoretisk kunne hatt en mer negativ effekt på deliberative idealer, spesielt i tilfeller hvor ”demagoger” får større spillerom.

Det er også et poeng å understreke at metoden her har vært eksplorerende, og det er flere kritikkverdige momenter som kan påpekes spesielt med hensyn til TFI. Det at en ikke registrerer styrken i triggeren, er én slik svakhet. En annen svakhet er at en ikke kan si noe sikkert om talerens intensjon eller publikums reaksjon. Dermed kan en heller ikke vite om hva følelstriggerne har betydd for beslutningene som er gjort. Som en konklusjon kan man si at TFI bør utarbeides videre om den skal benyttes igjen.

6.1 Videre forskning

I denne oppgaven har klimadiskursen blitt studert med tanke på deliberasjon og følelser, sistnevnte forstått som et retorisk aspekt. Videre forskning om forholdet mellom deliberasjon og retorikk, både teoretisk og metodisk, kan ta opp flere aspekter, og det er her spesielt 3 som kan nevnes.

For det første vil undersøkelser ved bruk av DQI og TFI i andre fora enn i Europaparlamentet kunne være interessant. I så måte vil det være naturlig å se på debatter som i større grad innehar dialog, altså reell utveksling mellom debattantene. Det er imidlertid fremdeles et poeng å fokusere på beslutningsdyktige organer, for eksempel parlamenter i andre land, regjeringmøter eller på institusjoner på kommunenivå ettersom det er her det er viktig med ”god” deliberasjon fra et normativt perspektiv. Variablene deltakelse, respekt og konsensbygging vil da kunne gi mer troverdige resultater.

Det vil også kunne være interessant å supplere TFI og DQI med andre metoder. For eksempel vil intervjuer av representanter eller andre involverte kunne gi innsikt i hvordan beslutningsprosessene har foregått. Er det deliberasjon i andre fora, eller er det maktkamper basert på hestehandler? Er følelsene som formidles ”ekte”, og er det mulig å si noe om styrken på følelsene?

Å bruke DQI og TFI i tilsvarende parlamentariske debatter både i nasjonale parlamenter i EU samt i andre land kan være interessant. Er debattene om klimapolitikk preget av de samme følelsene i andre land? Er debattene mer eller mindre deliberative? Hvilke forskjeller foreligger, og hva kan forklare slike forskjeller? Om en f. eks rettet fokuset mot et parlament som generelt var litt mer ”følelsesladet”, slik som det britiske Underhuset eller det sør-

korianske ”Gukhoe”, ville en muligens ha funnet frem til at følelser kan ha en innvirkning på deliberasjon.

7.0 Litteratur

Adcock, Robert og Collier, David (2001): Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research. *The American Political Science Review*. Vol 95, Nr. 3 (September 2001)

Austin, John L. (1955): *How to do things with Words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955*. Ed. [J. O. Urmson](#). Oxford: Clarendon

Aristoteles (2006): *Retorikk*. Oversatt av Tormod Eide. Oslo. Vidarforlaget.

Aschehoug og Gyldendals (2003): *Lille Norske Leksikon*. Kunnskapsforlaget.

Bächtiger, André, Hangartner, Dominik og Hess, Pia (2009): *When Deliberative Theory Meets Political Science: Theoretical and Statistical Challenges in the Study of Deliberation*. Ikke utgitt.

Bessette, Joseph (1980) "Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government, *How Democratic is the Constitution?*". Washington, D.C. AEI Press.

Blichner, Lars (2000): The anonymous hand of public reason: interparliamentary discourse and the quest for legitimacy. *Democracy in the European Union*. London. Routledge.

Bohman, James (1996): *Public Deliberation. Pluralism, Complexity, and Democracy*. Cambridge. The MIT Press.

Bolin, Bert (2007): *A History of the Science and Politics of Climate Change*. Cambridge. Cambridge University Press.

Bonde, Jens-Petter, Haarder, B, Iversen, J, Krarup, O. og Smidt, P.(red) (1999): *Et riktig Parlament? –Blindvej eller gjenvej til demokrati*. København. NBC PrePress. Gyldendal.

Brader, Ted (2006): *Campaigning for hearts and minds*. Chigaco. University of Chicago Press.

Carter, Neil (2007): *The Politics of the Environment*. Cambridge. Cambridge University Press.

Chambers, Simone (1999): Talking versus Voting: Legitimacy, Efficiency, and Deliberative Democracy, upublisert artikkel, University of Colorado.

Chambers, Simone (2004): Behind Closed Doors: Publicity, Secrecy, and the Quality of Deliberation. *The Journal of Political Philosophy*. Volume 12, November 4.

Chambers, Simone (2006): "Rhetoric, Public Opinion, and the Ideal of a Deliberative Democracy". University of Toronto. Prepared for the conference on deliberative democracy, Princeton, March 10-11, 2006

Clarke, Simon (2002): 'A Definition of Paternalism', *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 5/1, 2002. pp. 81-91.

Cohen, J. (1989): *Deliberative Democracy and Democratic Legitimacy*," from Hamlin, A. and Pettit, P. (eds), *The Good Polity*. Oxford. Blackwell.

Corbett, R, Jacobs, F og Shackleton, M (2005): *The European Parliament*. 6th ed. John Harpers Publishing.

Dessler, Andrew E. og Parson, Edward A. (2006): *The Science and Politics of Global Climate Change*. Cambridge. Cambridge University Press.

Dryzek, John (1994): *Discursive Democracy , Politics, Policy, and Political Science*. Cambridge University Press

Dodington (1741): Sitat hentet fra: Lehmkuhl.J (1933): *Norges vei. Et angrep på norsk borgerlig politikk og et forslag til nasjonal arbeidsplan*. Fedrelandslaget forlag.

Eide, Tormod (1998): *Retorisk leksikon*. Oslo. Universitetsforlaget

Elster, Jon (1983): Offentlighet og deltakelse. To teorier om deltakerdemokratiet. I Trond Berg(red): *Deltakerdemokratiet*. Oslo. Universitetsforlaget.

Elster, Jon (1989): *Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge. Cambridge University Press.

Elster, Jon (1991): Arguing and Bargaining in the Federal Convention and the Assemblée Constituante. WORKING PAPER NUMBER 4, Center for the Study of Constitutionalism in Eastern Europe.

Elster, Jon (1998): *Deliberativ Democracy*. Cambridge. Cambridge University Press.

Elster, Jon (2007): *More nuts and Bolts for the social Sciences*. Cambridge. Cambridge University Press.

Eriksen, Erik O, Weigård, Jarle (1999) *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati. Jürgen Habermas teori om politikk og samfunn*. Bergen. Fagbokforlaget

Fishkin, James S. (1997): *The Voice of the People*, New Haven. Yale University Press.

Fraser, Nancy (1992): Rethinking the public sphere. A contribution to the critique of actually existing democracy, in C. Calhoun (red) *Habermas and the Public Sphere*. The MIT press, Cambridge.

Gilje, Nils og Grimen, Harald (1993): *Samfunnsvitenskapens forutsetninger*. Oslo. Universitetsforlaget.

Grønli, Kristin Straumsheim (2006): - Vi må lære av EUs CO2-feil. *Forskning.no*. Tilgjengelig på: <http://www.forskning.no/artikler/2006/mai/1147790317.15>. Lastet ned 19.05.09

Grønmo, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelige Metoder*. Bergen. Fagbokforlaget.

Gussiås, Anette (2007): *Governing by quota: Assessing the implementation of the EU emission trading directive in the United Kingdom and Poland*. Master i Administrasjon og Organisasjonsvitenskap, 2008. Bergen.

- Gutmann, Amy og Thompson, Dennis (1996) *“Democracy and Disagreement”*. Harvard. Harvard University Press.
- Habermas, Jürgen (1984): *The theory of Communicative Action*. Boston. Beacon Press.
- Habermas, Jürgen (1991): *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge. The MIT Press.
- Habermas, Jürgen (1995): Tre begreper om demokratimodeller: om begrepet deliberativ politikk. I Eriksen, O.E. (red): *Deliberativ Politikk*. Otta. Tano forlag.
- Habermas, Jürgen (1996): *Between Facts and Norms*. Cambridge. The MIT Press,
- Heradstveit, Daniel og Bjørgo, Tore (1987): *Politisk kommunikasjon. Introduksjon til semiotikk og retorikk*. Otta. Tano forlag.
- Heywood, Andrew (2004): *Political Theory, An Introduction*. Hampshire. Palgrave Macmillian
- Hix, Simon (2005): *The Political System of the European Union*. New York. Palgrave Macmillan
- Howlett, Micheal og Ramesh, M (2003): *Studying Public Policy. Policy Cycles and Policy Subsystems*. Oxford. Oxford University Press
- Hume, David (1992): *A Treatise of Human Nature*. Oxford. Oxford Clarendon Press.
- Ingebrigtsen, Jørgen (2009): *Dialog, Argumentasjon og Følelser. En analyse av deliberative og retoriske aspekter ved likelønnsdebatten i Europaparlamentet i perioden 1974-2008*. Masteroppgave i Administrasjon og Organisasjonsvitenskap, våren 2009, Bergen.
- IPCC report (2007): *Climate Change 2007, Synthesis report. Summary for Policymakers*. Tilgjengelig på URL: http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr_spm.pdf
- King, Gary, Keohane, Robert O. og Verba, Sidney (1994): *Designing Social Inquiry*. New Jersey. Princeton University Press.
- Marcus, George (2000): *Emotions in Politics*. Annual Review of Political Science.
- Matlary, Janne Haaland (2007) “Alltid professor.” *Morgenbladet*, 03.08.2007.
- McCormick, John (2002): *Understanding the European Union*. New Yourk. Palgrave Macmillan.
- Michelman, Frank I. (1988): Political Truth and the Rule of Law. *Tel Aviv University Studies in Law*. 8: 284.
- Mill, John Stuart (1991): *Considerations on Representative Government*, Buffalo, NY. Prometheus Books
- Mills, Sarah (1997): *Discourse. The new critical Idiom*. Oxon. Routledge
- Niemeyer, Simon (2007): Intersubjective Rationality, Measuring deliberative quality. Lastet ned 31.03.09: [http://deliberativedemocracy.anu.edu.au/references/Niemeyer%20IR%20\(2007\).pdf](http://deliberativedemocracy.anu.edu.au/references/Niemeyer%20IR%20(2007).pdf)

Niemeyer, Simon og Dryzek, John (2007) "Intersubjective Rationality, Using interpersonal consistency as a measure of deliberative quality". Paper for workshop on "Advanced Empirical Study of Deliberation" Helsinki.

Nyeng, Frode (2006): *Følelser*. Oslo. Abstrakt forlag AS.

Offerdal, Audun (2007) "Deliberasjon og demokrati. Nokre tankar kring forsøk med deliberative folkehøyringar". *Makt og struktur: Festskrift til Sigmund Grønmo*. Bergen. Fagbokforlaget.

Pettit, Philip (2004): *Depoliticizing Democracy*. Oxford. Ratio Juris. Vol 17 No.1 March 2004 (52-65). Princeton. Blackwell Publishing.

Platon (1998): *Gorgias*. Oversatt av: James H. Nichols Jr. Cornell University Press

Scanlon, Thomas M. (2000): *What We Owe to Each Other*. Harvard. Harvard University Press

Scherer, Klaus. R (2005): What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*. Lastet ned 01.05.2009. Kan hentes på URL : <http://ssi.sagepub.com/cgi/reprint/44/4/695>.

Scully, Roger (2007): The European Parliament. Michelle Cini(ed.), *European Union Politics*, second edition, Oxford. Oxford University Press.

Sejersted, Francis (1983): 'Politikk som interessekamp eller styringsproblem', i T. Bergh (red.): *Deltakerdemokratiet*. Oslo. Universitetsforlaget.

Steiner, J. Bächtiger, A. Spörndli M. og Steenbergen, M. A (2004): *Deliberative Politics in Action. Analyzing Parliamentary Discourse*. Cambridge. Cambridge University Press.

Vestergaard, Anne M. (2004): *Fra ælling til svane? 10 skarpe om Europa-Parlamentet*. København. Dansk Institutt for Internationale Studier.

Waddell, Craig. (1990). *The role of pathos in the decision-making process: A study in the rhetoric of science policy*. Quarterly Journal of Speech, 76, 381-400.

Weigård, Jarle (1995): Representasjon og rasjonalitet. I: Eriksen, O.E. (red): *Deliberativ Politikk*. Otta. Tano forlag.

Wiegandt, Ellen (2001): Climate Change, Equity, and International Negotiations. I: Luterbacher, U og Sprinz, D.F. *International Relations and global Climate Change*. The MIT Press.

Whitepaper, EU (2001): *European governance, A white paper*. 2001/428. Lastet ned 01.06.09. Tilgjengelig på URL: http://ec.europa.eu/governance/white_paper/en.pdf.

Young, Iris Marion (2000): *Inclusion and Democracy*. Oxford. Oxford University Press.

Internettkilder:

Caplex.no(2009): ”Manipulere”. Lastet ned 04.04.2009. URL: <http://www.caplex.no/Web/ArticleView.aspx?id=9322218>

Europarl.europa.eu (2009): Debatter med nøkkelordet ”Climate change”. URL: http://www.europarl.europa.eu/activities/archives/ta/search.do?language=EN&LEG_ID=5

Europa.eu: ”Climate change”. Lastet ned 01.05.09. URL: http://ec.europa.eu/environment/climat/home_en.htm

Europa.eu: ”Introduction to the 6th Environment Action Programme (6th EAP)”. Lastet ned 14.04.09. URL: <http://ec.europa.eu/environment/newprg/intro.htm>

Europa.eu: "Towards Sustainability" the European Community Programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development. Lastet ned 08.05.09. URL: <http://ec.europa.eu/environment/actionpr.htm>

Europa.eu: Strategy on climate change: the way ahead for 2020 and beyond. lastet ned 10/05/2008. URL: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/128188.htm>

Europa.eu: Introduction to the 6th Environment Action Programme (6th EAP), lastet ned 05.03.09. URL: <http://ec.europa.eu/environment/newprg/intro.htm>

Fern.org (1998): The EU's Fifth Environmental Action Programme. Lastet ned 18.05.09. URL: <http://www.fern.org/pubs/archive/5eap.html>

Openparachute.wordpress.com. Illustrasjon, fremside. Lastet ned 20.05.09. URL: <http://openparachute.wordpress.com/2008/03/>

Timesonline.co.uk: ”Global warming will ’hit poorest hardest’ says IPCC”. Lastet ned 01.05.09. URL: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/article1622784.ece>

Wikipedia: ”List of countries by carbon dioxide emissions”. Lastet ned 25.05.09. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_carbon_dioxide_emissions

Debattene:

Debatt 1: 16 November 1992: ”On industry and the environment: on a community action program”. (Deokumentet må oppdrives ved å maile EPs arkivsentral)

Debatt 2: 16. januar, 2002: ”Sixth Community Action Programme”. Lastet ned 05.09.08. URL:<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20020116+ITEM-013+DOC+XML+V0//EN&language=EN>

Debatt 3: 28 November, 2007: ”On trade and Climate change”. Lastet ned 05.10.08. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20071128+ITEM-024+DOC+XML+V0//EN&language=EN>

Vedlegg 1

Kodeskjema for Discourse Quality Index.

Ett slikt kodeskjema brukes for hvert debattinnlegg. Det settes kryss ved hvilken verdi som best passer for hver variabel. Hvert innlegg må inneha minst ett krav for å bli kodet.

(A) Deltakelse

(0) Taleren avbrytes	
(1) Normal deltakelse mulig	

Kode 1 brukes i tilfeller hvor innlegget blir avbrutt, og representanten uttrykker eksplisitt misnøye med avbrytelsen.

(B) Nivå av rettferdiggjøring

(0) Ingen rettferdiggjøring	
(1) Utilstrekkelig rettferdiggjøring	
(2) Kvalifisert rettferdiggjøring	
(3) Sofistikert rettferdiggjøring	

Verdiene brukes for å beskrive hvor godt representanten argumenterer (B) for krav (A). Dette gir mulighetene A fordi 0B, A fordi B (men ingen sammenheng mellom A og B), A fordi 1B og A fordi 2B.

(C) Innhold i rettferdiggjøringen

(0) Gruppers interesse	
(1) Nøytral	
(2a) Felles interesser, utilitaristisk	
(2b) Fellesinteresser, forskjellsprinsippet	

De ulike verdiene brukes for å illustrere hvorvidt det argumenteres ut fra fellesinteresser eller gruppeinteresser. Fellesinteresser basert på utilitarisme innebærer at det henvises til den beste løsningen for høyest antall mennesker. Fellesinteresser basert på forskjellsprinsippet innebærer at det henvises til den beste løsningen for de vanskeligst stilte, eksempelvis materielt fattige, barn og unge samt diskriminerte grupper.

(D) Respekt for grupper

(0) Ingen respekt	
(1) Nøytral	
(2) Eksplisitt respekt	

Verdiene illustrer graden av respekt for én eller flere grupper. Ingen respekt innebærer at det er minst én negativ henvendelse til en gruppe, og om det er én positiv og én negativ skal kode (0) brukes.

(E) Respekt for krav

(0) Ingen respekt	
(1) Nøytral	
(2) Eksplisitt respekt	

Verdiene illustrer graden av respekt for én eller flere krav fra andre debatt deltakere. Ingen respekt innebærer at det er minst én negativ henvendelse til en gruppe, og om det er én positiv og én negativ skal kode (0) brukes.

(F) Respekt for motargumenter

(0) Ignorerer motargumenter	
(1) Anerkjenner, men negativ	
(2) Anerkjenner, verken positiv eller negativ	
(3) Anerkjenner og aksepterer betydning	

Verdiene brukes for å beskrive hvorvidt deltakeren anerkjenner motargumenter. Om motargumenter ikke nevnes, brukes kode 0.

(G) Konstruktiv politikk

(0) Sitter fast på posisjoner	
(1) Alternativt vedtaksforslag	
(2) "Mellomliggende" forslag	

Kode 0 brukes i tilfeller hvor deltakeren sitter fast på sin posisjon. Kode 1 brukes hvor et alternativt forslag kommer frem, hvor det ikke er en direkte sammenheng med saken som diskuteres. Kode 2 brukes om det kommer frem et forslag som ligger mellom to eller fleres posisjoner.

Vedlegg 2

Kodeskjema, Tekstuell Følelsesindeks

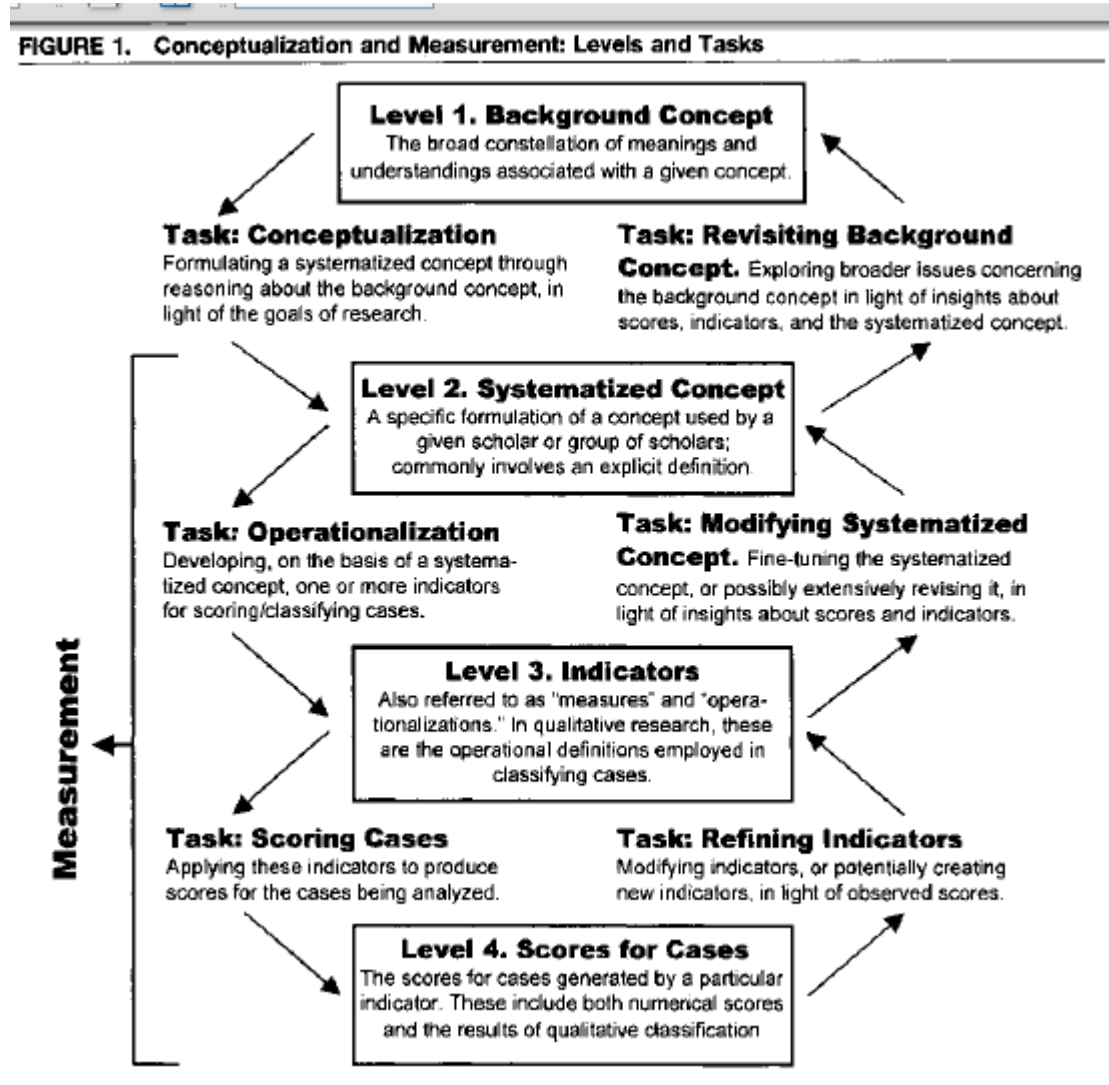
Ett slikt kodeskjema brukes for hvert debattinnlegg. Det settes inn ett kryss for den verdien som best passer. Verdier er her ”ja” og ”nei”, som henviser til hvorvidt den aktuelle følelsen kommer til uttrykk eller ikke.

	Ja	Nei
Skam		
Indignasjon C		
Stolthet		
Tilfredshet		
Skuffelse		
Håp		
Frykt		
Medlidenhet		

Hver følelse må ”uttales”, og følger ”oppskriften” for triggere.

Vedlegg 3

Modell for utvelgelse variabler.

(Adcock et al. 2001: 531)